

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS MOKSLŲ BAKALAURO PROGRAMA

KĘSTUTIS VANAGAS

IV kurso studentas

**Kada politikai susidomi aplinkosauga? Skandalų poveikis aplinkos
apsaugos politinei darbotvarkei**

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovas/ė: dokt. Rasa Bortkevičiūtė

Vilnius, 2020 gegužės 25 d.

Bakalaura darbo vadovės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Bakalaura darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalaura darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Bakalaura darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas („Kada politikai susidomi aplinkosauga? Skandalų poveikis aplinkos apsaugos politinei darbotvarkei“) yra:

1. Atliktas mano pačio ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Kęstutis Vanagas

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Vanagas K. „Kada politikai susidomi aplinkosauga? Skandalų poveikis aplinkos apsaugos politinei darbotvarkei“: Politikos mokslų specialybės, bakalauro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas: dokt. R. Bortkevičiūtė, 2020. – 69 p.

Reikšminiai žodžiai: skandalai, aplinkosauga, viešosios politikos darbotvarkė, „Klaipėdos paketas“, „Ekologistika“, „Grigeo“.

Šiame darbe nagrinėjama aplinkosauginių skandalų įtaka 2016-2020 m. Vyriausybės valdymo laikotarpiu viešosios politikos darbotvarkei. Tyrime analizuojami du rezonansiniai įvykiai – „Ekologistikos“ ir „Grigeo“ skandalai, išryškinę nepakankamai veiksmingos aplinkosaugos sistemos Lietuvoje problemą. Šiame darbe siekiama nustatyti pagrindines sąlygas ir priežastis, kodėl, nepaisant panašaus žalos masto ir visuomenės dėmesio, būtent „Grigeo“, o ne „Ekologistikos“ skandalui pavyko atkreipti politikų dėmesį ir įtraukti aplinkosauginius klausimus („Klaipėdos paketą“) į politinę darbotvarkę.

Darbe pasitelkiamas J. Kingdon kelių srautų pagrindas, kuris papildomas įrėminimo teorijos komponentais, kurie leis išryškinti problemos supratimą visuomeniniu lygmeniu. Šiame tyrime derinami skirtingi duomenų rinkimo metodai: diskurso analizė, Vyriausybės ir Seimo posėdžių analizė ir pusiau struktūruoti interviu. Gauta medžiaga panaudojama atliekant priežastinę proceso sekimo analizę. Atlikta diskurso analizė atskleidė, jog siekiant pokyčių aplinkosaugos srityje svarbu, kad problema būtų traktuojama kaip aplinkosauginė. Tuo tarpu, vadovaujantis priežastine proceso analize, galima pastebėti, jog politinė lyderystė, organizuotų grupių veikla ir darbotvarkių apkrova yra esminiai elementai į kuriuos reikia atkreipti dėmesį, siekiant suprasti kada politikai susidomi aplinkosauga.

Turinys

Įvadas	6
1. Teorinis pagrindas	11
1.1. Inkrementinis viešosios politikos kaitos aiškinimas.....	11
1.2. J. Kingdon kelių srautų analizės pagrindas	11
1.3. Įrėminimo teorija	17
2. Metodologija	20
2.1. Kas yra skandalas ir jo poveikis darbotvarkei?	20
2.2. Tyrimo objektas	20
2.3. Tyrimo metodas	21
3. Diskurso analizė: kaip skandalus pristato žiniasklaida?	25
3.1. „Ekologistikos“ skandalo diskurso analizė	25
3.2. „Grigeo“ skandalo diskurso analizė	28
3.3. Skandalų diskursų analizių apibendrinimas.....	30
4. Proceso sekimo analizė	32
4.1. „Klaipėdos paketas“ – sprendimas problemoms ar kliūtis politikų interesams?.....	32
4.2. „Ekologistikos“ gaisras – kompleksiška nelaimė, galėjusi pareikalauti pokyčių aplinkosaugoje	32
4.3. „Grigeo“ skandalas – paskutinis lašas?	40
4.4. Kada politikai susidomi aplinkosauginiais klausimais bei kaip įvyksta pokytis politinėje darbotvarkeje?	44
Išvados	46
Literatūros sąrašas	46
Priedai	53
Summary	68

Įvadas

„Niekada neabejokite, kad nedidelė mąstančių ir atsivavusių piliečių grupė gali pakeisti pasaulį“¹

– **Margaret Mead**

Pastaraisiais dešimtmečiais tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje didėja piliečių sąmoningumas aplinkos apsaugos klausimais. „Žalioji“ mąstymas įgyja vis didesnę Europos Sąjungos gyventojų palaikymą: Eurobarometro duomenimis, 2019 m. net 94 % ES gyventojų įvardino aplinkos apsaugos klausimą kaip ypatingai svarbų, o 83 % tikino, kad reikalingas dar griežtesnis šios srities reguliavimas² (palyginimui, 2008 m. šie rodikliai siekė atitinkamai 90 % ir 78 %)³. Nors statistika iš pirmo žvilgsnio atrodo džiuginanti, 2018 m. LR Aplinkos ministerijos užsakymu atlikta apklausa rodo, jog tik pusė Lietuvos gyventojų (50 %) jaučiasi gerai informuoti aplinkosauginiais klausimais ir tik kiek mažiau nei trečdalis (28 %) realiais veiksmais prisideda prie aplinkos saugojimo. Vis dėlto, ilguoju laikotarpiu šalyje taip pat matomos ekologinio sąmoningumo augimo tendencijos, pasireiškiančios piliečių susirūpinimu pastebimais aplinkosaugos pažeidimais. Vien per 2019 m. Lietuvos piliečiai pateikė 17856 įvairaus pobūdžio pranešimus dėl aplinkosaugos pažeidimų⁴, kai tuo tarpu 2018 m. – 18265, 2017 m. – 15458, o 2016 m. – 11765⁵. Nors ši situacija kone kasmet gerėja, vis dar matomas nemažas atotrūkis nuo kitų ES narių, kuris, pasak aplinkosaugos ekspertų, atsirado dėl vėlyvos buvusio Rytų Bloko valstybių integracijos į ES⁶.

Augantis piliečių sąmoningumas Lietuvoje nesulaukia pakankamo institucinio palaikymo. Europos Komisija iškėlė tikslą iki 2050 m. Europai tapti klimato kaitai neutraliu žemynu, o aplinkos apsauga tapo vienu svarbiausių prioritetų ES darbotvarkėje. Nors, lyginant su ankstesnėmis, pastaroji (2016 – 2020 m.) LR Vyriausybė išsikėlė daugiau ir ambicingesnių tikslų aplinkosaugos srityje, tačiau jiems nebuvo skiriama pakankamai politinio dėmesio⁷. Tai matoma ir mažėjančiame finansavime bei institucinėje veikloje. 2020 m. valstybės biudžete aplinkosaugai numatyta 362,9

¹ Donald Keys, *Earth at Omega: Passage to Planetization*, Branden Press, Wellesley, 1982, chapter 6.

² European Commission, *New Eurobarometer Survey: Protecting the environment and climate is important for over 90% of European citizens*, European Press, 2020.

³ European Commission, *Attitudes of European citizens towards the environment*, European Press, 2017.

⁴ LR Vyriausybė, <<https://aad.lrv.lt/lt/naujienos/2019-m-aplinkosaugininkai-dazniausiai-vyko-tirti-atlieku-deginimo-ir-zvejybos-pazeidimu>> [Žiūrėta 2020 03 28].

⁵ LR Vyriausybė, <<https://aad.lrv.lt/lt/naujienos/per-2018-met-us-daugiau-nei-18-tukstanciu-pranesimu-apie-aplinkosaugos-pazeidimus>> [Žiūrėta 2020 03 28].

⁶ Rebecca Banovic, <<https://www.forbes.com/sites/rebeccabanovic/2019/01/09/the-new-iron-curtain-the-pollution-divide-between-eastern-and-western-europe/>> [Žiūrėta 2020 03 28].

⁷ Edmundas Jakilaitis, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mazeika-pripazista-kad-aplinkosaugos-sistema-supuvusi-pazeidejus-planuoja-gaudyti-pasitelkdami-policija.d?id=83343487>> [Žiūrėta 2020 03 30].

mln. eurų – 33,3 mln. eurų mažiau negu 2019 m.⁸ Šiai sričiai Lietuva skiria tik 0,3 % BVP, o štai ES vidurkis yra 0,8 % BVP⁹. Pagal šį rodiklį ES kontekste Lietuva – priešpaskutinė¹⁰. Negana to, skiriamos lėšos nėra pakankamai įsisavinamos: iki 2020 m. penkiose fiksuoto finansavimo programose sukauptas 191,5 mln. eurų likutis liko neišnaudotas, nors šios lėšos galėtų būti skirtos aplinkos apsaugos sektoriaus problemoms spręsti¹¹. Galiausiai, LR Aplinkos ministerija yra prasčiausiai savo įsipareigojimus vykdanči Vyriausybei pavaldi institucija. Remiantis 2019 m. IV ketvirčio duomenimis, iš Vyriausybės programos įgyvendinimo plano šioje institucijoje buvo įvykdytos tik 30 užduočių, o dar 13 – vėluojama atlikti¹². Stebint nepakankamą centrinės valdžios dėmesį ekologinių problemų sprendimui, pastebima, kad pokyčius gali inicijuoti augantis išorės spaudimas, sukeltas iš piliečių nepasitenkinimo esama situacija. Priklausomai nuo to, kaip politikai apdoroja informaciją ir koks didelis būna visuomenės bei žiniasklaidos „spaudimas“, tam tikra problema gali pakeisti ir viešosios politikos darbotvarkę¹³.

Pastaraisiais metais Lietuvoje įvyko dešimtys įvairaus masto aplinkosauginių skandalų: 2016 m. Vilniuje atsivėrusi smegduobė prakiurdė kanalizacijos vamzdžius, 2017 m. „Kauno vandenų“ nevalytas vanduo buvo leidžiamas tiesiai į Nemuną, 2018 m. Kėdainiuose keletą dienų sugedę valymo įrenginiai leido fekalijas į Nevėžį, o 2019 m. panaši nelaimė įvyko dar kartą. Verta pažymėti, kad XVII Vyriausybės valdymo laikotarpiu tik dviem skandalams pavyko atkreipti didelį visuomenės dėmesį ir tik vienam – paskatinti politikus imtis veiksmų dėl aplinkosauginių problemų. 2019 m. spalio mėn. Lietuvą sukrėtė vienu svarbiausių metų įvykių¹⁴ tapusi ekologinė katastrofa – gaisras Alytaus padangų perdirbimo įmonėje „Ekologistika“. Neigiamo atgarsio žiniasklaidoje susilaukusi nelaimė neišprovokavo ilgalaikio politikų dėmesio: nacionaliniu mastu nebuvo imtasi jokių aplinkosauginių sprendimų, jog panašūs įvykiai nepasikartotų, o šis klausimas greitai dingo iš politikos formuotojų akiračio.

2020 m. pradžioje Lietuvoje įvykęs vadinamasis „Grigeo“ taršos skandalas savo mastu ir nušvietimo visuomenėje lygiu panašus į Alytaus krizę. Ši ekologinė nelaimė sulaukė didelio

⁸LR Vyriausybė, 2020 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų apžvalga, <http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Aiskinamojo_1%20priedas_Biudžeto%20projekto%202020%20apzvalga_G.pdf> [Žiūrėta 2020 03 22].

⁹European Commission, *Government expenditure on environmental protection*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_environmental_protection#Expenditure_on_.27environmental_protection.27> [Žiūrėta 2020 03 27].

¹⁰ Valstybės Apsaugos Kontrolė, <<http://alkas.lt/2020/05/14/lietuva-pagal-finansavima-aplinkosaugai-priespaskutineje-vietoje-es/>> [Žiūrėta 2020 05 17].

¹¹ Valstybės Apsaugos Kontrolė, <<http://alkas.lt/2020/05/14/lietuva-pagal-finansavima-aplinkosaugai-priespaskutineje-vietoje-es/>> [Žiūrėta 2020 05 17].

¹² LR Vyriausybė, 2019 m. IV ketvirtis, <<https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/vyriausybes-programos-igyvendinimo-planas-1>> [Žiūrėta 2020 03 14].

¹³ Bryan D. Jones and Baumgartner Frank, *From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing*, the Policy Studies Journal, Vol. 40, No. 1, 2012.

¹⁴ Laura Baliukonienė, <<http://dzukijosveidas.lt/2019/12/31/lietuvos-metu-zmogaus-ir-ivykio-rinkimuose-alytaus-meropavarde-ir-gaisras/>> [Žiūrėta 2020 03 28].

žiniasklaidos, visuomenės ir sprendimų priėmėjų dėmesio bei tapo akstinu „Klaipėdos paketo“, penkių įstatymų pataisų rinkinio, atsiradimui Lietuvos teisinėje bazėje. Visuomenininkų inicijuotu „Klaipėdos paketu“ sugriežtinta įmonių kontrolė, užkirtusi kelią verslo piktnaudžiavimui aplinkos tarša. Tai tapo pirmosiomis esminėmis aplinkos apsaugos reglamentavimo pataisomis nuo 2005 m. bei priartino įstatyminių reglamentavimą prie ES standartų. Nors poreikis reformuoti aplinkos apsaugos sritį buvo jaučiamas ne vienerius metus¹⁵, pokyčiai įvyko būtent po „Grigeo“ skandalo, o ne po „Ekologistikos“ gaisro ar kitų aplinkosauginių nelaimių.

Ši situacija leidžia suformuluoti pagrindinį **tyrimo klausimą** – dėl kokių priežasčių „Grigeo“ skandalas padarė poveikį aplinkos apsaugos politikos darbotvarkės kaitai, o „Ekologistikos“ skandalas – ne? Atsakymas į šį klausimą leistų nustatyti, kokių sąlygų reikia, kad, įvykus ekologiniam skandalui, būtų galima tikėtis ilgalaikių permainų ir Lietuvos institucijų požiūrio į aplinkosaugos problemas pasikeitimo.

Siekiant atsakyti į tyrimo klausimą šiame darbe bus remiamasi John Kingdon kelių srautų analizės pagrindu (*multiple streams framework*), leisiančiu išanalizuoti aplinkosauginio pokyčio atsiradimo politinėje darbotvarkėje procesą. J. Kingdon teigimu, klausimas į politinę darbotvarkę patenka tik tada, kai susilieja trys srautai: problemos (srautas paaiškina problemos aktualumą, grindžiamą tam tikrais visuomenės gerovės rodikliais ir didelio atgarsio sulaukiančiais įvykiais), politikos (srautas siejamas su parlamente daugumą sudarančių partijų ideologijomis bei visuomenės požiūriu į tam tikrus klausimus) ir viešosios politikos sprendimų (srautas yra svarbus nagrinėjant technines tam tikro politinio sprendimo priėmimo galimybes), o idėją atstovaujantis lyderis pasinaudoja atsivėrusiu „galimybių langu“. Vis dėlto pasirinktas analizės pagrindas aiškiai neapibrėžia, kas yra viešosios politikos „problema“ ir kaip ją įvertinti. Indikatoriai, statistika ar faktai savaime nepaaiškina, kaip problema suprantama visuomenėje¹⁶, todėl čia didelę svarbą įgyja jos formulavimas. Dėl šios priežasties J. Kingdon analizės pagrindas darbe bus papildomas ir išplečiamas įrėminimo teorijos elementais.

Gaye Tuchman teigimu, šiuolaikiniame pasaulyje įrėminimas tapo labai svarbiu kasdieninei komunikacijai, kadangi žmonės linkę kreipti dėmesį ne į patį faktą, o į tai, kaip jis pristatomas¹⁷. Rėmai supaprastina sudėtingas problemas, sutelkdami dėmesį į vienus argumentus ir į šalį nustumdami kitus, taip suformuodami specifinį problemos aprašą, atsakingų asmenų sąrašą ir galimą sprendimą. Tiriant aplinkosauginių skandalų įtaką politikos darbotvarkėi, svarbu atsižvelgti į vieną įtakingiausių viešosios nuomonės formuotojų – žiniasklaidą. Žiniasklaida atpasakoja įvykius, o kartais, siekdama įtikinti, gali sustiprinti problemas, pasitelkdama specifinius rėmus. Žmonės dažnai

¹⁵ Interviu su buvusiu AM darbuotoju. Telefonu, 2020 m. gegužės 4 d.

¹⁶ Åsa Knaggård, *Framing the Problem: Knowledge Brokers in the Multiple Streams Approach*, Lund University, 2013, 3.

¹⁷ Gaye Tuchman, *Making News: A Study in the Construction of Reality*, New York: Free, 1978, 193.

neturi visapusiškų žinių ir savarankiškos nuomonės apie politinius įvykius, taip pat dažnai neidentifikuoja jų kaip problemų, todėl gaudami į skirtingus rėmus patalpintus klausimus jie gali susidaryti skirtingą požiūrį apie tą pačią problemą¹⁸.

Nors viešosios politikos pokyčiai plačiai nagrinėjami, rečiau analizuojami patys darbotvarkės pokyčiai, o ypač – aplinkosaugos srityje. Būtų verta išskirti Ramūno Vilpišausko ir Vitalio Nakrošio mokslinį tyrimą, kuriuo buvo nustatyta, jog pagrindinis viešųjų klausimų identifikavimo bei viešosios politikos darbotvarkės formavimo bruožas Lietuvoje yra darbotvarkės perkrova¹⁹. Magistranto Igno Kinčino tyrime nurodoma, kad politikos formuotojų dėmesys viešosios politikos problemoms iš dalies priklauso nuo valdančiosios daugumos, tačiau esminę įtaką tam turi didelė visuomenės mobilizacija²⁰. Tuo tarpu Jeroen Maesschalck teigimu, skandalas yra kertinis objektas, galintis pakeisti viešosios politikos darbotvarkę. Jo atlikto tyrimo išvados parodė, jog skandalo poveikis priklauso nuo jo konteksto ir atsiradimo priežasčių, taip pat pažymima, jog pokyčiams nemažai įtakos turi nevyriausybinių organizacijų veikla²¹.

Esama Lietuvos situacija ir teorinės diskusijos veda prie **tyrimo problemos**: nors aplinkosaugos skandalai turėtų atverti „galimybių langą“ šios srities klausimų patekimui į politinę darbotvarkę, nėra aišku, kokioms aplinkybėms esant šis procesas įvyksta. Šio **darbo tikslas** – nagrinėjant „Ekologistikos“ ir „Grigeo“ aplinkosauginius skandalus, išsiaiškinti, kokioms sąlygoms esant skandalai paskatino ekologinių klausimų atsiradimą politinėje darbotvarkėje.

Tyrimo tikslas bus įgyvendinamas pagal šiuos **uždavinius**:

1. Atlikti J. Kingdon kelių srautų analizės pagrindo ir įrėminimo teorijos analizę.
2. Parengti objektų (pasirinktų aplinkosauginių skandalų) vaizdavimo žiniasklaidos priemonėse diskurso analizę.
3. Nustatyti pagrindines sąlygas, lėmusias skirtingą skandalų poveikį aplinkosaugos klausimų atsiradimui politinėje darbotvarkėje.

Darbe naudojamas mišrus **tyrimo metodas** (taikoma duomenų trianguliacija: informacija apie tą patį tyrimo objektą renkama keliais metodais, siekiant jos persidengimo). Pirmiausiai atlikta skandalų pristatymo internetinėje žiniasklaidoje diskurso analizė (išnagrinėta 216 didžiųjų interneto portalų antraščių, pristatančių „Ekologistikos“ ir „Grigeo“ skandalus). Antroje empirinio tyrimo dalyje pasitelkta priežastinė proceso analizė: atliekant ją naudotasi Vyriausybės ir Seimo posėdžių analizės (atitinkamai 8 ir 7 posėdžiai) ir 4 interviu su „Ekologistikos“ ir „Grigeo“ skandalo metu

¹⁸ Dennis Chong, James Druckman, *Framing theory*, Annual Reviews Political science, 2007, 103-105.

¹⁹ Vitalis Nakrošis, Ramūnas Vilpišauskas, *Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka*. Vilnius: Eugrimas, 2003.

²⁰ Ignas Kinčinas, *Vaidinių įtaka viešosios politikos darbotvarkei*, magistrinis darbas, VU TSPMI, 2018.

²¹ Jeroen Maesschalck, *When Do Scandals Have an Impact on Policy Making? A Case Study of the Police Reform Following the Dutroux Scandal in Belgium*, KU Leuven, 2014.

veikusiais politikais, viešojo sektoriaus darbuotojais ir aplinkosauginį kontekstą išmanančiais ekspertais.

Šis darbas atskleidžia komplikotos aplinkosaugos situaciją Lietuvoje bei leidžia suprasti, kodėl ši sritis į viešumą iškilo tik dabar. Niekur anksčiau neanalizuoti šio tyrimo atvejai atskleidžia po jų iškilusias visuomenines problemas bei parodo, kaip politikos formuotojai į jas (ne)reagavo. Tyrimo metu gauti rezultatai padės išsiaiškinti esmines sąlygas, kurios lemia pokyčius aplinkosaugos srityje.

Šis darbas siūlo įsitraukti į politinės darbotvarkės formavimo akademinę diskusiją pateikdamas naują perspektyvą J. Kingdon kelių srautų pagrindo analizei. Siūloma atkreipti dėmesį į problemos srauto trūkumus naudojant naują alternatyvą – apibrėžiant problemą per jos interpretavimą žiniasklaidoje. Taip pat, verta atkreipti dėmesį, jog nėra tiesioginio ryšio tarp skandalų ir sprendimų priėmimo – labai mažai aplinkosauginių skandalų veda link realių pokyčių. Pastebima, jog pasaulyje atliktas didelis kiekis darbų, tyrinėjančių aplinkos apsaugos politikos darbotvarkę, tačiau Lietuvoje tokių darbų kiekis yra itin mažas, todėl čia atsiveria niša tolimesniems tyrimams, kurie galėtų būti nagrinėjami pasitelkus šiame baigiamajame darbe aptariamą teorinį pagrindą.

Bakalauro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, teorinio pagrindo ir metodologijos skyriai, du empirinės analizės skyriai, išvados, literatūros sąrašas, priedai bei santrauka anglų kalba.

1. Teorinis pagrindas

Siekiant išsiaiškinti, kaip ekologiniai skandalai paveikia aplinkosauginių klausimų atsiradimą viešosios politikos darbotvarkėje, šiame darbe bus derinamos viešosios politikos proceso ir įrėminimo teorijos. Baigiamojo darbo teoriniam pagrindui pasirinktas J. Kingdon kelių srautų analizės pagrindas, atskleidžiantis veiksnių kombinacijas ir kintamuosius, reikalingus klausimų patekimui į viešosios politikos darbotvarkę. Vis dėlto, atsižvelgiant į teorijos ribotumus, autoriaus naudojamo „problemos srauto“ sąvokos tikslinimui bus pasitelktos įrėminimo teorijos išvalgos, kurios padės atskleisti žiniasklaidos, kaip pagrindinio visuomenės viešosios nuomonės formuotojo, įtaką viešosios politikos darbotvarkei.

1.1. Inkrementinis viešosios politikos kaitos aiškinimas

Inkrementalizmas yra viena pirmųjų mokslinių teorijų, nagrinėjusių viešosios politikos darbotvarkės pokyčius. Inkrementalizmo atstovai teigia, kad pagrindinius viešosios politikos pokyčius lemia koalicijų kaita: geriausias metas laukti matomų politinės darbotvarkės pasikeitimų yra po rinkimų pasikeitus valdančiajai daugumai. Charles Lindblom teigimu, sprendimų priėmėjai nėra linkę į staigius pokyčius, todėl kadencijos metu politinėje plotmėje būdinas *status quo*²². Ši teorija iš esmės atmeta interesų grupių veiklą, esą jos neturi galios ir negali padaryti jokios įtakos viešosios politikos darbotvarkei²³. Šios teorijos silpnoji vieta – nepaaiškinami staigūs ir ryškūs viešosios politikos pokyčiai kadencijos viduryje ir pagrįstai kritikuojama dėl to, jog tiesiog nesugeba jų paaiškinti²⁴. Tokioje situacijoje išryškėja Kingdon kelių srautų analizės pagrindo pranašumai.

1.2. J. Kingdon kelių srautų analizės pagrindas

9-ajame dešimtmetyje J. Kingdon suformavo ir srautų teoriją. Jis pastebėjo, kad konkretūs klausimai politinėse darbotvarkėse atsiranda tik tada, kai siūlomi viešosios politikos sprendimai susijungia su specifinėmis problemomis. Ši idėja kilo iš organizacijų veiklos teorijos, teigiančios, kad organizacijos veikia chaotiškoje aplinkoje, o tai, kokie sprendimai bus priimti, priklauso nuo tuo metu esamų problemų, sprendimų, dalyvių ir pasirinkimo galimybių pasiūlos²⁵. Šis modelis paminėtus kintamuosius vaizduoja kaip nepriklausomus „srautus“, kurie yra generuojami atskirai vienas nuo

²² Charles Lindblom, Edward Woodhouse, *Politikos formavimo procesas*, Vilnius: Algarvė, 1999, 26-43.

²³ Edward Woodhouse, *Incrementalism, Intelligent Trial and Error, and the Future of Political Decision Theory*, Rensselaer Polytechnic Institute, 1993, 5.

²⁴ Ten pat, 6.

²⁵ Michael D. Cohen et al, *A Garbage Can Model of Organizational Choice*, Administrative Science Quarterly, 1972, 17.

kito²⁶. Kai visi srautai susilieja – atsidaro „galimybių langas“, per kurį politinė arena tampa imliausia aktualiam pokyčiui. Būtent ši srautų susiliejimo idėja ir tapo 1984 m. pirmą kartą paminėto ir vėliau ne kartą tobulinto kelių srautų analizės pagrindo pamatu. Juo mokslininkas bandė atskleisti, kokie veiksniai lemia politinių darbotvarkių sandarą, kitaip tariant, kodėl vieni klausimai atsiduria darbotvarkėje, o kiti praslysta pro politikos formuotojų akis.

Remiantis J. Kingdon kelių srautų analizės pagrindu, politiniame lauke vienu metu dėl dėmesio ir įtakos kovoja daug skirtingų matomų ir nematomų proceso dalyvių²⁷. Kiekvienas iš procesų dalyvių gali iškelti svarbią darbotvarkės temą. Matomi dalyviai (prezidentas, parlamento nariai, ministrai) turi didesnę įtaką darbotvarkės formavimui, o nematomi dalyviai (akademikai, visuomenininkai, įvairių sričių specialistai) – daugiau alternatyvių sprendimų problemoms. Piliečiai pastebi problemas, generuoja pasiūlymus dėl viešosios politikos pakeitimų ir užsiima politiniu lobizmu, siekdami asmeninės naudos. Akademikai ir visuomenininkai labiau įsitraukia į politikos formavimą, o prezidentas, parlamento nariai ar partijos aktyviau dalyvauja politiniame procese, kai norima pabrėžti arba išryškinti temos aktualumą, paspartinti jos sprendimą.

Autoriaus teigimu, tam, kad klausimas patektų į viešosios politikos darbotvarkę, vienu metu turi susiliesti trys srautai: **problemų, politikos ir viešosios politikos sprendimų**²⁸. Įvykus reikšmingiems sukrėtimams pirmuosiuose dviejuose srautuose bei esant palankiai politinei terpei, gali atsidaryti „galimybių langas“²⁹. Kadangi „galimybių langas“ įprastai atsiveria trumpam laikotarpiui, būtina jį efektyviai išnaudoti siekiant, jog tam tikras klausimas sulauktų politikos formuotojų dėmesio bei būtų įtrauktas į viešosios politikos darbotvarkę. Kingdon teorijoje dažnai minima politikos **antreprenerio** sąvoka (toliau – lyderis). Jis atstovauja brokerio funkciją politinės darbotvarkės formavimo procese, kadangi stengiasi apimti probleminį klausimą, esamas politines aplinkybes bei tam tikrą viešosios politikos siūlymą. Reikiamo pobūdžio lyderystė gali palengvinti viešosios politikos tikslų įgyvendinimą, mobilizuojant palaikymą išsikeltiems viešosios politikos tikslams ir siekiant svarbiausių suinteresuotųjų grupių sutarimo³⁰. Tai leidžia manyti, jog klausimas patrauks politikos formuotojų dėmesį ir bus įtrauktas į viešosios politikos darbotvarkę, jeigu

²⁶ Nikolaos Zahariadis, *Ambiguity and Choice in Public Policy: Political Manipulation in Democratic Societies*, Georgetown University Press, Washington, DC, USA, 2003, 26.

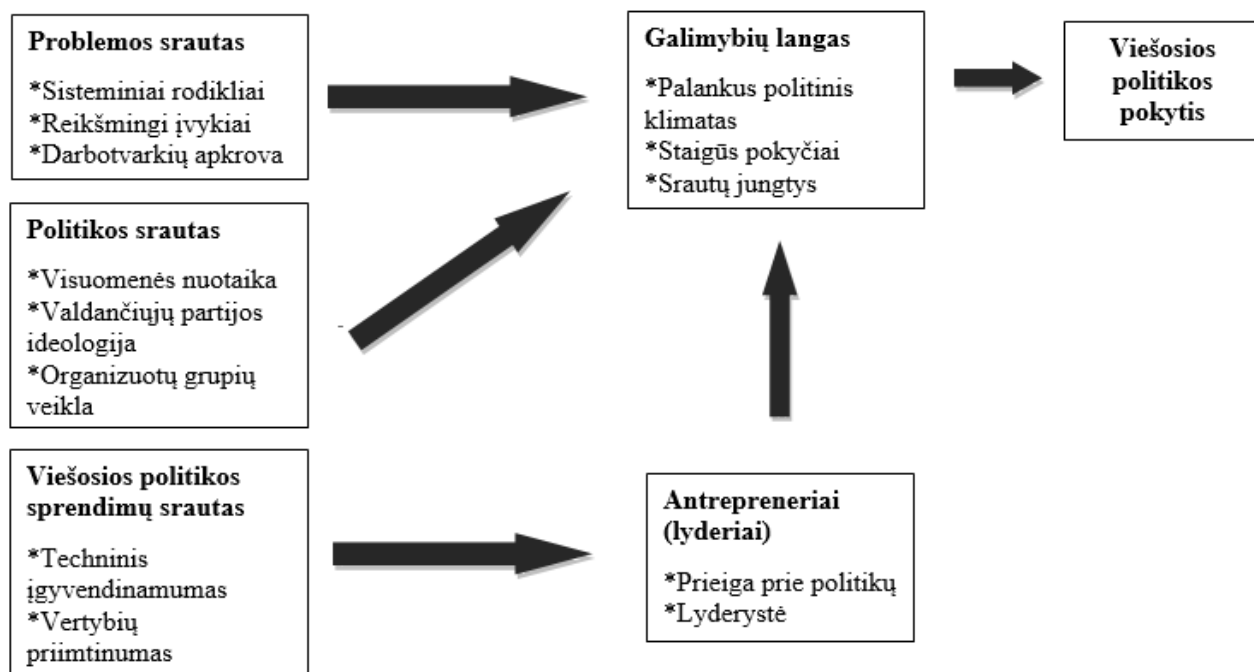
²⁷ John W. Kingdon, *Agendas, Alternatives, and Public Policies*, Pearson New International Second Edition, 2014, 69.

²⁸ Stella Z. Theodoulou, Cahn A. Matthew, *Public Policy: The Essential Readings*, California State University, New Jersey, 1995, 110.

²⁹ Ten pat, 111.

³⁰ Vitalis Nakrošis, Egidijus Barcevičius, Ramūnas Vilpišauskas, *Teorinis analizės pagrindas: kaip analizuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos prioritetų įgyvendinimą?*, Kn. V. Nakrošis, E. Barcevičius, R. Vilpišauskas (sud.), *Kada reformos virsta pokyčiais?* Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2015, 18-44.

problema bus pakankamai ryški ir apibrėžta, vyraus palankus nacionalinis ir politinis klimatas, o paruoštas problemos sprendimas neprieštaraus visuomenės vertybėms.

1 Paveikslas, pritaikyta pagal: Nikolaos Zahariadis, *Ambiguity and Choice in Public Policy: Political Manipulation in Democratic Societies*, Georgetown University Press, Washington, DC, USA, 2003, figure.

Problemos srautas

Šis srautas paaikškina, kodėl tam tikras politinis klausimas yra svarbus. Jo aktualumas grindžiamas tam tikrais teoriniais komponentais – sisteminiais rodikliais, didelio atgarsio sulaukiančiais įvykiais ir politinės darbotvarkės apkrovimo lygiu³¹. **Sisteminiai rodikliai** atskleidžia, kaip dalyviai nustato ir stebi galimas problemas matuojant santykinį tam tikros problemos sunkumą (pvz.: didėjantis taršos lygis ar finansavimo mažinimas aplinkosauginei infrastruktūrai). Rodikliai dažniausiai pasireiškia norint pastiprinti problemos išpūdį. Problemos srauto aktualumas neretai išryškėja **reikšmingų įvykių** metu, kurie dažniausiai ir atveria „galimybių langą“³². Padidėjęs visuomenės dėmesys į įvykį bei pasekmes dažnai siejamas su tam tikromis problemomis, suteikdamas stiprų impulsą veikti ar keisti viešąją politiką (pvz.: Rugsėjo 11 d. teroro išpuoliai ar „Matuko Tragedija“). Vis dėlto įvykiai linkę turėti tik trumpalaikį poveikį, nebent yra lydimi griežtesnio problemos požymio (ryškaus sisteminio rodiklio pokyčio), išankstinio problemos suvokimo arba derinio su kitais panašiais įvykiais. **Apkrova** reiškia valdžios institucijų (Vyriausybės, Seimo) einamųjų darbų apimtis realiu laiku. Jei politikos formuotojai susiduria su daug politinių problemų,

³¹ Michael D. Jones et al., *A River Runs Through It: A Multiple Streams Meta-Review*, The Policy Studies Journal, Vol. 44, No. 1, 2016, 15.

³² Thomas Birkland, *After Disaster: Agenda Setting, Public Policy, and Focusing Events*, Georgetown University Press, 1997, 22.

tada naujoms problemoms galimybė patekti į politikų akiratį yra mažai tikėtina, kadangi gresia būti užgožtoms.

Politikos srautas

Antrasis srautas siejamas su suderinamumo galimybėmis. Paprasčiau kalbant, politikos srautas tampa palankus tam tikram politiniam klausimui, kai pagrindinės Vyriausybės ideologinės nuostatos bei viešoji visuomenės nuomonė sutampa su išvelgiama aktualia problema. Tokiu atveju, klausimui bus skiriama daug daugiau dėmesio negu neprioritetinėms sferoms. Vienas iš trijų pagrindinių šio srauto komponentų yra **visuomenės nuotaika**³³. Tai didžiosios visuomenės dalies orientacija į problemas, vertybes ir sprendimus, susijusius su aktualia problema. Nuotaika dažniausiai svyruoja priklausomai nuo politikos formuotojų vykdomos politikos bei politinių skandalų gausos ir pokyčių stokos. Politikos srauto vaga taip pat keičiasi kartu su valdančiųjų koalicijos pasikeitimu – **partijos ideologija**³⁴. Naujai išrinkta Vyriausybė sudaro naują programos planą remdamasi daugumą suformavusių partijų vyraujančiomis vertybėmis, kuris iš esmės nurodo artimiausio laikotarpio politinę kryptį. Paskutinis komponentas – **organizuotų grupių veikla**³⁵. Politikos kryptį gali paveikti aktyviai savo interesus atstovaujančios organizacijos, kurios bando pakreipti viešosios politikos darbotvarkę savo naudai. Kryptinga ir stipriai organizuota visuomenės grupių kooperacija ir sutarimas gali sudaryti spaudimą politikos formuotojams bei taip priversti peržvelgti konkretų klausimą. Priešingu atveju, jeigu tokios grupės bus prastai organizuotos, jos nesulauks pritarimo nei iš visuomenės, nei iš sprendimų priėmėjų, todėl pastarieji nebus suinteresuoti imtis problemos. Tokių visuomenės grupių politinė galia priklauso nuo jų ryšių artumo su tiesioginiais bei matomais politikos formuotojais.

Viešosios politikos sprendimų srautas

Trečiasis srautas apima visas esamos problemos sprendimo alternatyvas ir susieja konkrečioms siūlymams skiriamą dėmesį bei nagrinėja praktines jų įgyvendinimo galimybes. **Techninis įgyvendinamumas** reiškia išankstinių sprendimų pasekmių numatymą ir apskaičiavimą³⁶, turint omenyje, ar yra pakankamai žmogiškųjų ir finansinių resursų jo įgyvendinimui. Sprendimai turi būti priimami nuosekliai ir užtikrintai, politinio dialogo būdu, todėl politikos formuotojams reikia panaikinti visas teisine spragas prieš paskelbiant tam tikrus pakeitimus viešai. Sprendimai konkrečiai problemai turi sutapti su valdančiosios koalicijos vertybėmis (**vertybių priimtinumas**)³⁷, idealiau atveju, kai jam palaikymą skiria ir opozicija. Priimtas sprendimas turi būti ne tik politiškai palankus,

³³ Michael D. Jones et al, 16.

³⁴ Ten pat, 16.

³⁵ John W. Kingdon, 150.

³⁶ Ten pat, 132.

³⁷ Ten pat, 179.

bet ir efektyvus, teisingas bei priimtinas visuomenei. Sprendimas turės daugiau šansų pasiekti viešumą jeigu lyderių, politikų (tiek pozicijos, tiek opozicijos), visuomenės ir srities specialistų pasaulėžiūros ir vertybės bus linkusios sutapti. Neretai politikos formuotojams ilgai tenka „švelninti“ viešosios politikos siūlymus, kad būtų sulaukta kitų suinteresuotųjų šalių pritarimo.

Lyderiai (antrepreneriai)

Šie žmonės gali būti politikos formuotojai, valstybinių institucijų darbuotojai, akademikai, visuomenininkai ar interesų grupių atstovai. Lyderiams nereikia specialių kompetencijų, todėl jie gali atsirasti tiek politiniame, tiek visuomeniniame lygmenyje. Politiniai lyderiai turi bendrą bruožą – tai žmonės, norintys investuoti savo išteklius (laiką, pinigus, reputaciją) siekiant skatinti jiems palankius reikšmingus politikos pokyčius.³⁸ Gauti reikalingo politikų dėmesio pokyčio įgyvendinimui yra labai sunku, todėl, kol politinis klimatas nėra palankus atsidaryti „galimybių langui“, lyderiai yra linkę kelti savo susirūpinimą dėl tam tikrų problemų darbotvarkėje. Pavyzdžiui, išryškinti sisteminius rodiklius, kurie gali pabrėžti tam tikros problemos aktualumą ar sutelkti dėmesį į reikšmingus įvykius bei pabrėžti jų problematiką. Kalbant apie sprendimus, lyderiai yra labai svarbūs klausimo švelninimo procese. Sprendimų priėmėjų vengimas rizikuoti yra didelis iššūkis dalyviams, siekiantiems skatinti reikšmingus politikos pokyčius. Lyderiai turi imtis veiksmų, kad sumažintų riziką. Bendra strategija, pasak J. Kingdon, apima bendradarbiavimą su kitais, siekiant aiškiai parodyti politinio pasiūlymo įgyvendinamumą ir reikalingumą³⁹. Ryšių pagalba įgyjamas pasitikėjimas kitais gali pagreitinti reikiamus pokyčius. Sprendimas privalo būti patrauklus visuomenei ir politikos bendruomenei, kuri turi pagrindinius įrankius, leidžiančius problemoms būtų įtrauktoms į darbotvarkę. Taigi tinkamų įgūdžių ir išteklių turintys lyderiai gali paspartinti problemos atsiradimo darbotvarkėje procesą, tačiau atkaklumas ir sėkmė išlieka svarbiais veiksniais⁴⁰.

Galimybių langas

J. Kingdon teigė, jog tinkamas metas pokyčiui, vadinamas „galimybių langų“, atsiranda tada, kai suinteresuotos grupės supranta problemas, politines aplinkybes ir galimų sprendimų idėjas. Šis momentas nereiškia, jog pokytis tikrai įvyks, o tik suteikia realią galimybę pakeisti politiką, kuria privalo pasinaudoti prieš tai minėti lyderiai. Pastarieji kantriai laukia tokių momentų, o pasirodžius langams skuba pasinaudoti savo pranašumais.

Dažniausiai „galimybių langas“ atsidaro įvykus sukrėtimams pirmajame arba antrajame sraute. Jeigu iškyla didelio dėmesio sulaukusi neatidėliotina problema, o politikos formuotojai turi sprendimą šiai problemai išspręsti, dėl iš ankščiau vykdomos palankios politikos, arba reikšmingas įvykis politiniame sraute priverčia keisti administraciją, kuri reikalauja pakeisti politinę kryptį,

³⁸ Ten pat, 112.

³⁹ Ten pat, 180.

⁴⁰ Ten pat, 206.

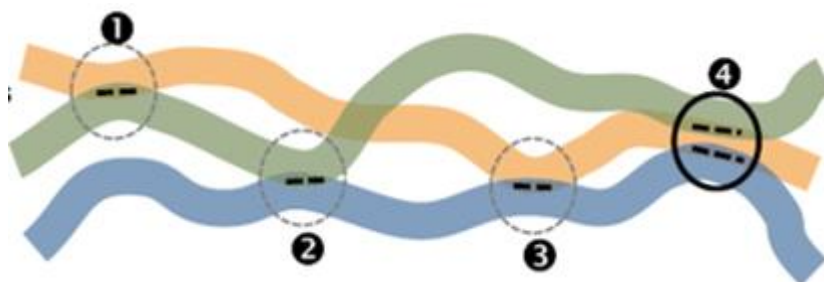
galinčią sutapti su problema bei atitinkamais sprendimais. Būtent šiais momentais lyderiai, susirūpinę dėl tam tikros problemos, ieško, kaip išspręsti problemą ir bando pasinaudoti politine padėtimi bei teikti problemos sprendimo paketą.

Pagrindinių jungčių modelis

Problemų srautas

Viešosios politikos srautas

Politikos srautas

2 Paveikslas, Silvia D. A. Pauly, *Ambiguïteit in Het Spel. De Casus PolyVinylChloride (A Question of Ambiguity: The PolyVinylChloride Case)*, PhD diss., Delft University of Technology, 2001. Cituota iš Dana A. Dolan, *Multiple Partial Couplings in the Multiple Streams Framework: The Case of Extreme Weather and Climate Change Adaptation*, *Policy Studies Journal*, 2019, 17.

Stebint viešosios politikos klausimų patekimą į politinę darbotvarkę, dažniausiai pastebimos dalinės jungtys: egzistuoja problema, tačiau nėra jai imlaus politinio klimato (1); teikiami viešosios politikos pasiūlymai sulaukia politinio palaikymo, tačiau nėra jų poreikį paskatinančios įtikinamos problemos (2); politikai yra suinteresuoti spręsti problemas, raginančias imtis veiksmų, tačiau nėra tinkamo viešosios politikos sprendimo (3). Visų srautų sujungimas (4) stipriai padidina šansus, kad klausimas bus įtrauktas į viešosios politikos darbotvarkę. Visais kitais atvejais klausimo patekimas į darbotvarkę – menkai tikėtinas.

Norint suprasti klausimo patekimą į viešosios politikos darbotvarkę, reikia aiškiai suprasti problemos apibrėžimą. Vienas iš iššūkių, susijusių su J. Kingdon minimu problemos srautu, yra apibrėžimo, kas yra problema ir kaip ji formuojama, trūkumas, kadangi nei politikai, nei visuomenė nesivadovauja tik išvardintais indikatoriais. Ypatingą reikšmę šiame procese įgyja žiniasklaidos, visuomenės nuomonės formuotojų ar politinio lyderio pateikiama problemos interpretacija, išryškinanti tam tikrus jos aspektus ar atskleidžianti norimą perspektyvą. Åsa Knaggård teigimu, politinio srauto kintamieji yra geri komponentai, galintys apibrėžti konkrečios probleminės sferos būklę, tačiau nepakankamai konkretūs, kad atskleistų problemos istoriją ir paaiškintų, kaip ji suprantama visuomenės ir sprendimų priėmėjų akyse⁴¹. Atsižvelgiant į ribotus politikos formuotojų laiko ir žmogiškuosius išteklius, daugiau dėmesio skiriama klausimams, kurie turi politiškai perspektyviais laikomus ir aiškiai suformuluotus sprendimus. Tuo tarpu visuomenė ir sprendimų priėmėjai mato tik faktą konstatuojančius komponentus (reikšmingus įvykius, sisteminius rodiklius), kurie savaime neapeliuoja į kontekstą, todėl itin reikšmingu veiksmu tampa tai, kaip remiantis

⁴¹ Åsa Knaggård, 3.

pateiktais indikatoriais, yra formuluojama konkreti problema. Politikos srauto veikimas priklauso nuo to, kaip tiksliai ir aktualiai politikos formuotojai supranta problemą ir iškeltą klausimą bei kokį palaikymą šis klausimas turi iš išorės veikėjų. Dėl šios priežasties didelė dalis tyrėjų problemai apibrėžti naudoja rėminimo teorijos elementus, o žiniasklaidą pasirenka kaip veikėją, kuris gali tiek sukonkretizuoti problemą bei padėti lyderiams, politikos formuotojams ir visuomenei geriau ją suprasti, tiek pakreipti ją sprendimų priėmėjams reikiama linkme. Žiniasklaidoje konceptualizuota problema gali padidinti spaudimą politikams, savo ruožtu paskatindama juos imtis veiksmų. Dėl šios priežasties yra labai svarbu stebėti, kaip tam tikras klausimas yra apibrėžiamas problemų sraute, todėl teorinis pagrindas bus kuriamas pasitelkiant įrėminimo teorijos elementus.

1.3. Įrėminimo teorija

Vieną dažniausiai tyrėjų naudojamų rėmų arba įrėminimo apibrėžimų 1974 m. suformulavo JAV sociologas Erving Goffman – rėmai yra interpretacijos schema, įgalinanti individus rasti, suvokti, identifikuoti ir priskirti įvykius arba gyvenimo patirtis⁴². Šios teorijos pagrindas remiasi tuo, kad žiniasklaida, kaip pagrindinis viešosios nuomonės formuotojas, nukreipia dėmesį į tam tikrus įvykius ir juos įtraukia į prasmės lauką⁴³, tai yra: savitos rėmų savybės nulemia, kaip problema bus suvokiama, kokie veikėjai bus patrauklūs ir kokie sprendimai atrodys aktualūs.

Įrėminimo teorijos esmė – nurodyti, apie ką galvoti ir kaip galvoti. Tai neprieštarauja natūraliam žmonių polinkiui atsirinkti reikiamą informaciją patiems, tačiau skaitytojui pateiktas paruoštas produktas leidžia jam greičiau pasisavinti turinį. Įrėminimo teorija rodo, kad tai, kaip kažkas pristatoma auditorijai (vadinama „rėmu“), daro įtaką žmonių informacijos suvokimui ir pačiai informacijai. Nėra jokių būdų suvokti ir įprasminti socialinę tikrovę, išskyrus per rėmus, nes tam, kad suprastum sudėtingas informacijos situacijas, reikalingas atrankos ir organizavimo principas, ką ir reiškia „įrėminimas“⁴⁴. Rėmai yra abstrakcijos, kurių paskirtis – organizuoti ir struktūrizuoti pranešimo prasmę. Teorija paaiškina, kad žiniasklaida sukuria šiuos rėmus pristatydamą naujienu elementus su iš anksto apibrėžtu ir siauru konteksto pateikimu. Rėmai mums sako, kokia yra problema, kodėl ji atsirado, kas kaltas ir ką dėl jos galima padaryti⁴⁵.

⁴² Zhongdang Pan and Gerald Kosicki, *Queer Identities / Political Realities*, Cambridge Scholars, 2001, 37.

⁴³ Olasunkanmi Arowolo, *Understanding Framing Theory*, Lagos State University, 2017, 2.

⁴⁴ Donald Schön and Martin Rein, *Frame Reflection: Toward The Resolution Of Intractable Policy Controversies*, Lexington Books, 1994, 30.

⁴⁵ Jasanoff Sheila and Wynne Brian, *Human Choice and Climate Change*, Vol. 1. The Societal Framework. Columbus: Battelle Press, 1998, 5.

Žiniasklaidos vaidmuo

Teun A. van Dijk teigimu, žiniasklaida daro didelę įtaką visuomenei, prikausto jos dėmesį ir netgi gali suformuoti nuomones, įsitikinimus ar požiūrį⁴⁶. Žiniasklaida yra neatskiriama viešosios politikos formavimo dalis, kuri suteikia visuomenei politinį turinį trumpų žinučių pavidalu. Žiniasklaida neturi tiesioginių institucinių priemonių, kuriomis darytų įtaką politikos formuotojams, tačiau demokratiškoje visuomenėje patikima informacija ir šaltiniai bei galimybė disponuoti viešąja informacija, galimybė lemti informacijos pasiekiamumą ir kryptį leidžia žiniasklaidai būti ne tik informacijos perdavėju, tačiau ir netiesioginiu politinės kaitos veikėju⁴⁷. Norėdama vienas problemas prioretizuoti ir labiau išryškinti, žiniasklaida pasitelkia problemų „rėminimą“ – konceptualią priemonę, skirtą individams perduoti, interpretuoti ir vertinti informaciją⁴⁸. Viešosios politikos mokslininkai nagrinėdami problemos apibrėžtumą žiniasklaidoje dažniausiai pasirenka šiuose penkis naujienų istorijų įrėminimo būdus⁴⁹:

1. **Konflikto rėmas:** šiuo rėmu stebimos politinės konfrontacijos, ginčai, konfliktai tarp politikos formuotojų, interesų grupių, institucijų ar visuomenininkų, o pateikti argumentai leidžia daryti tam tikras išvadas dėl to, kas kaltas konkrečiame klausime, sprendime ar įvykyje.
2. **Žmogiškojo intereso rėmas:** šis rėmas paremtas žmogiškuoju arba emociniu faktoriumi, siekiant problemas dramatiškai išryškinti, taip suteikiant joms išskirtinio visuomenės dėmesio, o tam tikrus proceso dalyvius – sureikšminti, leidžiant suprasti, jog jie yra svarbūs konteksto veikėjai.
3. **Ekonominių padarinių rėmas:** šis rėmas problemas pristato ekonominių padarinių pavidalu (subjektui, miestui, valstybei), siekiant sutelkti auditorijos dėmesį į finansines ar psichologines perspektyvas, kylančias iš tam tikro tiriamojo politinio įvykio.
4. **Moralės rėmas:** šiame rėme problemos pateikiamos moralinio prieštaravimo kontekste, paprastai pasitelkiant tam tikrų interesų grupių ar garsių visuomenės veikėjų pareiškimus ir nuomones. Iš esmės žiniasklaida stengiasi pati oponuoti tam tikrai politinei nuomonei.
5. **Atsakomybės rėmas:** šis rėmas naudojamas, kai žiniasklaida aiškinasi, kam konkrečiai priskirti atsakomybę dėl problemų pasekmių ir priežasčių ar sprendimo priėmimo. Dažniausiai atsakomybė priskiriama Vyriausybei, tam tikrai grupei ar konkrečiam individui.

⁴⁶ Teun Adrianus van Dijk, *Macrostructures: An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition*, Psychology Library Editions, 1980, 74.

⁴⁷ Džina Donauskaitė, *Žiniasklaidos vaidmuo skurdo mažinimo politikoje: Lietuvos interento dienraščių 2008 m. ekonominės krizės metu atvejis*, Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015, 28-30.

⁴⁸ Holli A. Semetko ir Patti M. Valkenburg, „Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News”, *Journal of Communication*, 2000, 93-95.

⁴⁹ Ana Seon-Kyoung, Karla K. Gower, *How do the news media frame crises? A content analysis of crisis news coverage*, University of Alabama, 2009, 108.

Politinių skandalų tyrinėtojų teigimu, dėl žiniasklaidos priemonių pastaraisiais dešimtmečiais visuomenėje matome vis daugiau aplinkosaugos skandalų⁵⁰. Tokia statistika suponuoja du požiūrius. Viena vertus, žiniasklaidos formuojamos žinutės daro politikams ar kitiems į skandalą įsitraukusiems dalyviams nemažą spaudimą. Valstybės piliečiai, pamatę, jog politikai ir į skandalą įsitraukę dalyviai neatlaiko spaudimo, savo ruožtu, gali sukilti prieš jų veiklą ir vykdomus sprendimus. Tokiu atveju kaltininkai yra priversti imtis matomų pokyčių dėl savo populiarumo ir politinės galios. Tačiau, kita vertus, augantis skandalų skaičius gali versti piliečius vis labiau nepasitikėti valstybinėmis institucijomis, partijomis bei politiniais lyderiais.

Ankstesniame darbo skyriuje akcentuota, kad J. Kingdon neskiria pakankamai dėmesio problemos srautui, todėl nėra aišku, kaip apibrėžiama problema ir koks jos poveikis. Savo ruožtu įrėminimo teorijoje labiausiai akcentuojamas žiniasklaidos vaidmuo, neminint platesnio politinio ir socialinio veikimo konteksto. Įrėminimo teorija naudojama analizuojant sprendimų priėmimo procesus ar darbotvarkės kaitą, tačiau ji pati nėra pajėgi paaiškinti klausimų patekimo į darbotvarkę, kadangi tas procesas yra kompleksiškas ir apima daugiau veiksnių. Atsižvelgiant į tai, kad tiek J. Kingdon analizės pagrindo, tiek įrėminimo teorijos minimi aspektai yra reikšmingi, norint išgryninti problemos suvokimo mechanizmą, šiame baigiamajame bakalauro darbe naudojama abiejų priėgų sintezė.

⁵⁰ John H. Davis, *Perpetuation of the United States of America*, Xlibris Corporation, 2014, 84.

2. Metodologija

2.1. Kas yra skandalas ir jo poveikis darbotvarkei?

Skandalas yra socialinė reakcija į nuo moralinių normų ir vertybių nukrypstantį elgesį, kuri pasireiškia nepritarimo ir pasipiktinimo formomis į akcentuojamą įvykį ar įvykių grupę. Toks įvykis gali būti vadinamas politiniu fiasko, kurį socialiai ir politiškai reikšminga žmonių grupė visuomenėje suvokia kaip bendruomeninę nesėkmę, dėl kurios iš esmės kalti viešosios politikos formuotojai⁵¹. Remiantis šiuo apibrėžimu, darbe **aplinkosauginiu skandalu** laikomas didelio masto įvykis, pasižymintis visuomenės ir žiniasklaidos kaltinimu politikams. Skandalas bus traktuojamas kaip turintis poveikį viešosios politikos darbotvarkei, jeigu po jo nacionaliniu lygmeniu bus priimti su aplinkosaugos sistema bei jos reguliavimu susiję sprendimai. Jeigu po skandalo neįvyks jokie pokyčiai nacionaliniame aplinkosaugos reglamentavime, bus laikoma, jog skandalas neturi šios srities darbotvarkei.

2.2. Tyrimo objektas

Baigiamajame darbe bus analizuojami du savo savybėmis ganėtinai panašūs, tačiau įtakos lygiu viešosios politikos darbotvarkei besiskiriantys rezonansiniai atvejai. Siekiant suvaldyti kontekstinių aplinkybių kaitą, pasirinkta stebėti tik 2016-2020 m. Vyriausybės valdymo laikotarpiu vykusias aplinkosaugines nelaimes. Nors tiriamuoju laikotarpiu netrūko aplinkosauginių skandalų – įvyko 14 aplinkosauginių nelaimių – vis dėlto tik maža jų dalis – vos 2 – buvo pakankamai didelio masto bei žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio susilaukę įvykiai. Kad būtų lengviau suprasti problemos Lietuvoje dydį, bus išvardinti pagrindiniai aplinkosauginiai skandalai pasirinktu laikotarpiu. Verta paminėti, jog praktiškai nei vienas iš jų nesusilaukė dėmesio nei iš LR Vyriausybės, nei iš LR Seimo arba buvo sulaukta tik simbolinio dėmesio.

2016 m. Vilniuje, prie buvusio „Barclays“ banko atsivėrė smegduobė, prakiurdžiusi du kanalizacijos vamzdžius, o šių turinys subėgo į šalia tekančią Nerį – padaryta milžiniška žala. 2017 m. Kauno Vandeniems priklausančiuose Marvelės nuotekų valymo įrenginiuose nepilnai išvalytas nuotekų vanduo buvo išleidžiamas į pagrindinę Lietuvos upę – Nemuną. 2018 m. Kėdainių rajone įvyko kita ekologinė nelaimė – į Nevėžį išsiliejo fekalijos. Šis nutikimas aiškiai parodė aplinkosaugos sistemos spragas – keletą dienų rajonas nerado nei pinigų, nei kaltininko, nei žmonių, galinčių likviduoti padarytą žalą⁵². Nors teršalai buvo pašalinti, tačiau pagrindinė bėda išliko: dėl mažo

⁵¹ Mark Bovens and Paul t'Hart, *Understanding Policy Fiascos*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1996, 40.

⁵²Kristina Kasparavičė, <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kaip-sprogo-ekologine-bomba-neveziu-ir-toliau-laisvai-liejasi-teršalai-su-fekalijomis.d?id=79208961> [žiūrėta 2020-04-15].

finansavimo šiai sričiai daugybę mėnesių nebuvo sutvarkyti valymo įrenginiai, kurie 2019 m. vėl sugedo, taip darsyk paleisdami teršalus į rajone esančius vandens telkinius.

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą šiame darbe nagrinėjami tik 2 aplinkosauginiai skandalai, kadangi būtent jie susilaukė didelio dėmesio tiek iš visuomenės, tiek iš žiniasklaidos, o galiausiai pateko ir į politikos formuotojų akiratį, tačiau tai vis tiek negarantavo, jog bus sulaukta didesnio dėmesio.

Vienas iš atvejų, išryškinusių Lietuvos aplinkos apsaugos sistemos problemas, bus vadinamas „**Ekologistikos**“ skandalu⁵³, kitas, ganėtinai panašus atvejis, vaizduojantis tą pačią viešosios politikos problemą, bus vadinamas „**Grigeo**“ skandalu⁵⁴. Vis dėlto, tik po „Grigeo“ skandalo įvyko pokytis viešosios politikos darbotvarkėje: buvo priimtas įstatymų rinkinys „Klaipėdos paketas“.

2.3. Tyrimo metodas

Žiniasklaidos diskurso analizė

Daugelyje tyrimų, kuriuose analizuojamas žiniasklaidos kuriamas vieno ar kito įvykio ar objekto diskursas, remiamasi įrėminimo teorijos komponentais suskirstant straipsnius ar jų antraštes pagal pasirinktas rėmų kombinacijas.

Žiniasklaidos turinio analizės tikslas – ištirti populiariausiuose Lietuvos interneto dienraščiuose konstruojamą pasirinktų dviejų aplinkosauginių skandalų probleminį diskursą, siekiant nustatyti, kurie teoriniame pagrinde pristatyti žiniasklaidos rėmai pasitelkiami pristatant pasirinktus tyrimo atvejus. Kokybinės ir kiekybinės diskurso analizės metu bus nagrinėjamos trijų didžiausių Lietuvos interneto naujienų dienraščių „Delfi.lt“, „15min.lt“ ir „Lrytas.lt“ **straipsnių apie tyrimo objektus antraštės** (atsižvelgiant į didelį straipsnių kiekį, jų turinys analizuojamas nebus). Šių interneto dienraščių pasirinkimą lėmė jų skaitomumas ir populiarumas. Tyrimo bendrovės „Gemius.lt“ duomenimis, jie užima pirmąsias tris pozicijas pagal daugiausiai interneto vartotojų turinčių interneto dienraščių reitingą⁵⁵. Daroma prielaida, kad didelis pasirinktų interneto dienraščių skaitomumas rodo didelį jų poveikį piliečiams ir galimybes daryti reikšmingą įtaką formuojant tam tikrų problemų suvokimą.

Antraščių analizei atlikti pasirinkta **imtis** – 2 mėnesiai nuo pirmosios skandalo dienos: nuo 2019 m. spalio 16 d. iki 2019 m. gruodžio 16 d. („Ekologistikos“ skandalas) ir nuo 2020 m. sausio 7 d. iki 2020 m. kovo 7 d. („Grigeo“ skandalas). Daroma prielaida, jog 2 mėnesiai yra pakankamas

⁵³ Vitalis Nakrošis, <<https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1114910/vitalis-nakrosis-kokias-zaizdas-atvere-gaisras-alytuje>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁵⁴ Milena Andrukaitytė, Aurelija Jašinskienė, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prokurore-manoma-kad-nevalytos-nuotekos-i-marias-kasnakt-buvo-leidziamos-su-vadovybes-zinia-56-1258470>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁵⁵ „Gemius“, <<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/medijos/naujausi-gemius-duomenys-skaitomiausias-mobiliuosiuose-irenginiuose-15min-konkurencingumas-rinkoje-auga-921-981652>> [žiūrėta 2020-03-15].

laikas žiniasklaidai suformuoti probleminį diskursą, kuris kyla po pasirinktų aplinkosauginių nelaimių: apie 90% su konkrečiu atveju susijusių straipsnių buvo publikuoti per 2 mėnesius nuo įvykio pradžios.

Straipsnių antraštės tyrimui atrinktos pagal daugiausiai paieškos rezultatų apimančius **raktažodžius**: „Ekologistikos skandalas“, „Ekologistika“, „gaisras Alytuje“, „padangų skandalas“, „tarša Alytuje“, „Grigeo“, „Grigeo Klaipėda“, „Grigeo vamzdis“ ir „teršalai Klaipėdoje“. Antraštėms surinkti naudojama žiniasklaidos duomenų bazė „*station.lt*“, kuri pagal nustatytus raktažodžius ir internetinius žiniasklaidos portalus sugrupuos straipsnius bei parodys jų dažnį tam tikru metu. Pasikartojančios antraštės, rastos naudojant skirtingus raktažodžius, bei su pasirinktais atvejais nesusijusios antraštės į analizę įtraukiamos nebus.

Gauti rezultatai padės atskleisti reikšmingiausius skandalų įrėminimo žiniasklaidoje principus bei parodys, kokie naratyvai (rėmų pagrindu) dažniausiai pasitelkiami apibrėžiant pasirinktų skandalų problemas.

Priežastinis proceso sekimas

Priežastinis proceso sekimas yra detalus atvejo analizės metodas, naudojamas siekiant nustatyti priežastinius ryšius ir kaip jie funkcionuoja konkrečiu atveju. Politikos mokslininkų Derek Beach ir Rolf B. Pedersen teigimu, proceso sekimo metodą galima taikyti norint patikrinti teorijos empirinį tinkamumą arba konkrečiai tyrėją dominančiai įvykio pasekmei aiškinti⁵⁶.

Detalus teorinio pagrindo kintamųjų loginis pagrindimas pasirinktuose atvejuose leis įrodyti priežastinių ryšių su pasekmėmis egzistavimą. Nagrinėjant kodėl įvyko tam tikros pasekmės, o ne kitos, turime suprasti svarbiausius analizuojamo proceso priežastinius elementus. Pasekmių aiškinimo variantas tinkamas tuomet, kai tyrėją ypač domina konkretus atvejis ir nesiekama daryti bendresnių teorinių apibendrinimų. Priežastinis ryšys čia konstruojamas pasitelkiant specifinius pavyzdžius iš tiriamo atvejo, nurodant konkrečius veikiančius veikėjus bei jų naudojamus komunikacinius metodus⁵⁷. Verta paminėti, jog proceso sekimui dažniausiai būdingas chronologiškas įvykių sekimas, tačiau ieškant priežastinių kombinacijų toks sekimo būdas nebus taikomas. Priežastinis proceso sekimas grindžiamas konfigūraciniu mąstymu⁵⁸, kai analizę pradedame remdamiesi prielaida, jog to paties priežastinio faktoriaus poveikis gali būti skirtingas kitokiame kontekste⁵⁹.

⁵⁶ Derek Beach and Rolf B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, USA, University of Michigan Press, 2013, 33.

⁵⁷ Derek Beach, 27-30.

⁵⁸ Charles Ragin, *Redesigning social inquiry*, SAGE Publications Ltd, 2008, 46.

⁵⁹ Joachim Blatter and Markus Haverland, *Case Studies and (Causal-) Process Tracing*, in book *Comparative Policy Studies*, 2014, 7.

Proceso sekimo analizė bus atliekama, atsižvelgiant į teoriniame pagrinde nustatytus kintamuosius ir jų sąveiką. Atlikta pasirinktų tyrimo objektų apžvalga leis nurodyti priežasčių konfigūracijas, lemiančias skandalo poveikį viešosios politikos darbotvarkei. Šis metodas reikalauja didelio duomenų kiekio – veikėjų tarpusavio santykių stebėjimo, ryšio tarp dalyvių ir institucinių struktūrų, detalios sprendimų priėmimo procesų analizės, veikėjų, kurie turi asmeninių interesų bei lemiamos įtakos reiškiniams arba tų interesų grupių, kurios dalyvauja svarbiuose įvykiuose, vaidmens įvertinimo⁶⁰. Dėl šios priežasties atliekant proceso sekimo analizę derinami duomenys, gauti iš ekspertinių interviu, Vyriausybės ir Seimo posėdžių darbotvarkių ir stenogramų analizės bei kitų viešai prieinamų šaltinių.

Vyriausbių ir Seimo darbotvarkių analizė

Šiuo metodu siekiama išsiaiškinti, koks yra santykis tarp pasirinktų atvejų ir politinių darbotvarkių LR institucijose. Taip pat svarbu suprasti, kaip politikai sureagavo į pasirinktus skandalus, tai yra: kaip abejais atvejais politikos formuotojai traktavo problemą ir kokius sprendimus priėmė. Analizės metu bus gilinamasi į visus posėdžius pasirinktu laikotarpiu, kuriuose figūruoja aplinkosaugos klausimai. Tokių posėdžių iš viso (po abiejų skandalų) buvo 15: iš jų 8 LR Vyriausybės, 7 LR Seimo (4 plenarinės sesijos, 2 Aplinkos Apsaugos komiteto ir 1 Kaimo reikalų komiteto). Analizuojant posėdžių stenogramas ir garso įrašus stebima, kokios problemos buvo sprendžiamos, kokie sprendimai priimti bei kokie politiniai veikėjai palaiko tam tikrus sprendimus. Nepaisant nemažo ekologinių nelaimių pastarosios Vyriausybės valdymo metu kiekio, šios **analizės imtis** – nuo 2019 m. spalio 16 d., kai įvyko „Ekologistikos“ gaisras, iki 2020 m. sausio 28 d., kada priimtas „Klaipėdos paketas“.

Pusiau struktūruoti interviu

Empiriniam tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo metodas – pusiau struktūruotas interviu. Tai lėmė šio metodo lankstumas ir galimybė rinkti duomenis iš nedidelės informantų grupės, naudoti platesnius tyrimo klausimus ir atskleisti socialinę tikrovę tiriamųjų požiūriu⁶¹. Šis metodas leidžia pamatyti proceso eigą, santykius tarp suinteresuotųjų šalių, kuriuos sunku užfiksuoti atlikus tik dokumentų analizę ir peržvelgus viešai prieinamą medžiagą – o tai ypač svarbu atliekant priežastinę proceso analizę. Prieš atliekant interviu iš anksto numatytos temos ir klausimų kryptys, kurios bus aptariamoms pokalbio metu, bet nesilaikoma griežtos klausimų tvarkos. Informantai gali laisvai formuluoti apibrėžimus, sąvokas ir reikšmes, pateikti savitą požiūrį nagrinėjama tema⁶².

⁶⁰ A. George, T. McKeown, *Case Studies and Theories of Organizational Decision Making*, Cambridge Press, 1985, 35.

⁶¹ Aušra Rutkienė ir Ilona Tandzegolskienė, *Studentų savarankiškumo skatinimas studijuojant universitete*, VDU, 2014, 16.

⁶² Ten pat, 16.

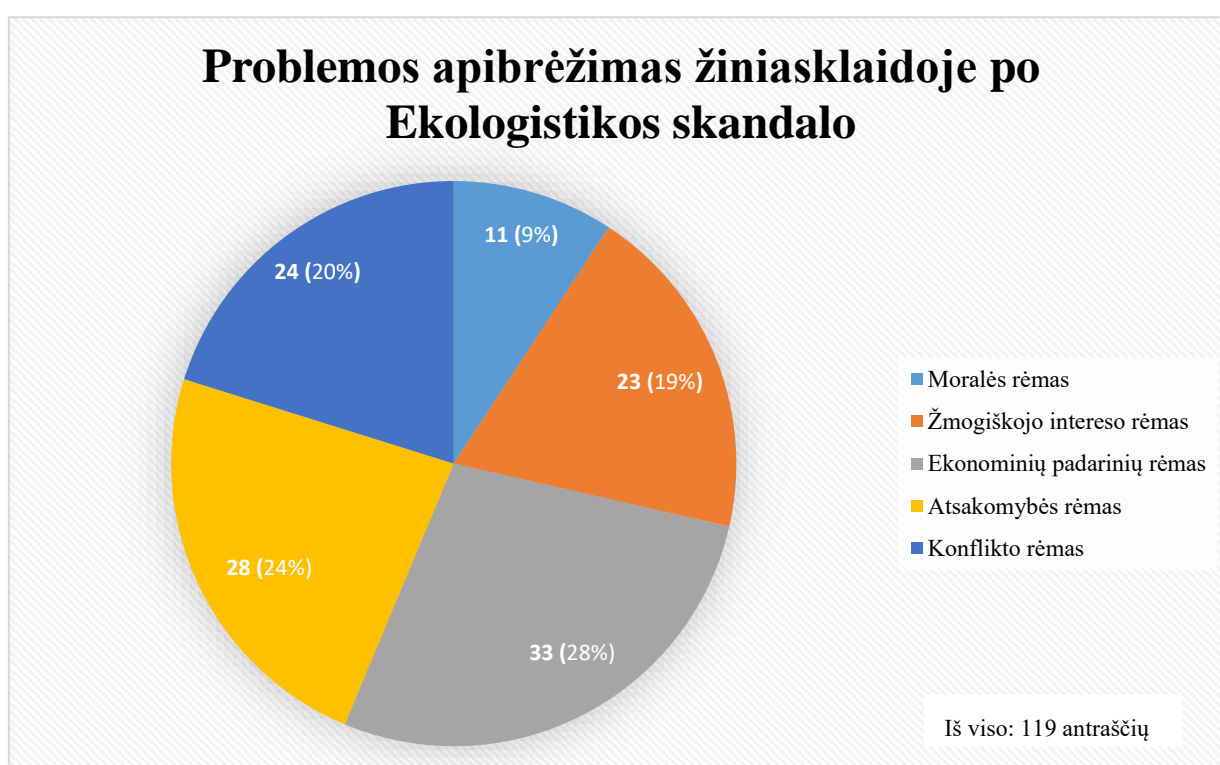
Užklausa su prašymu prisidėti prie vykdomo tyrimo buvo išsiųsta 24 žmonėms, įskaitant LR Aplinkos ministerijos darbuotojus, Seimo narius (Aplinkos Apsaugos ir Kaimo Reikalų komiteto narius, kurie darbo grupėse šiems atvejams skyrė daugiausiai dėmesio) ir aplinkosaugos srityje veikiančius visuomenininkus. Interviu metu užtikrinamas informantų anonimiškumas. Susitarti dėl interviu pavyko tik su keturiais asmenimis (4 nesutiko duoti interviu nuotoliniu būdu, likę 16 asmenų į užklausa neatsiliepė): „Klaipėdos paketo“ priėmimo ir kūrimo dalyvavusia Klaipėdos Marių bendruomenės **atstove**, buvusiu LR Aplinkos ministerijos **darbuotoju**, kuris buvo gerai susipažinęs tiek buvusią, tiek esamą aplinkosaugos situaciją Lietuvoje, dabartiniu Aplinkos ministerijos **darbuotoju** bei Žaliosios Politikos Instituto aplinkosaugos **eksperte**. Visų interviu pradžioje bus atsiklausta dėl sutikimo naudoti medžiagą bei įrašinėti pokalbius, interviu transkribuoti (transkripcijos pateikiamos *priede nr. 1*).

Remiantis VU TSPMI administracijos nurodymais dėl koronaviruso (COVID-19) Lietuvoje, absolventams rekomenduota ieškoti alternatyvų iš anksto pasirinktiems tyrimo metodams. Pasitarus su baigiamojo darbo vadove R. Bortkevičiūte, buvo nuspręsta išlaikyti pirminę tyrimo idėją bei kviesti potencialius respondentus dalyvauti nuotoliniame interviu. Šis sprendimas priimtas atsižvelgiant į Vyriausybės pateiktas rekomendacijas, pagal kurias pastaruoju laikotarpiu buvo griežtai draudžiami neypatingos svarbos susitikimai. Vis dėlto, išsiuntus pakvietimus dalis atsisakiusiųjų savo nenorą prisidėti prie tyrimo motyvavo būtent nepriimtina internetinio ar telefoninio interviu forma – dėl šios priežasties galimai buvo prarasta dalis informacijos. Vis dėlto, svarbios informacijos praradimo riziką pavyko dalinai suvaldyti pasitelkiant anksčiau šiame skyriuje minėtus papildomus tyrimo metodus.

3. Diskurso analizė: kaip skandalus pristato žiniasklaida?

Atliekant žiniasklaidos turinio analizę pagal pasirinktus raktažodžius iš viso buvo surastos 159 antraštės „Ekologistikos“ skandalui ir 127 antraštės „Grigeo“ skandalui. Į analizę neįtraukiamos atitinkamai 40 ir 33 antraštės dėl vertybinio krūvio stokos, tai yra: jos dažniausiai yra faktą, įvykio ypatybę ar veiksmą konstatuojančios antraštės, kurios neapibrėžia problemos bei neformuoja viešosios piliečių nuomonės (atvejai, kai antraštės duomenų neužtenka bendro vaizdo susidarymui).

3.1. „Ekologistikos“ skandalo diskurso analizė

3 paveikslas. Sudaryta autoriaus pagal atlikto tyrimo duomenis.

„Ekologistikos“ skandalo diskurso analizė parodė, jog žiniasklaida straipsnius įrėmino gana tolygiai. Didžioji dalis antraščių, apibrėžiančios problemos suvokimą įvykio metu ir po jo, yra „rėmintos“ per **ekonominius padarinius** (28 %). Tai reiškia, jog straipsnių antraštės buvo susijusios su šios ekologinės nelaimės žalos perspektyvomis, tai yra: kokios pasekmės ateityje laukia valstybės, piliečių, gyvūnijų? Štai keletas antraščių pavyzdžių: „K. Mažeika: Alytaus gaisras – viena didžiausių ekologinių nelaimių, žala gali siekti 5 mln. Eurų“⁶³, „Paviešino naujų tyrimų Alytuje rezultatus:

⁶³ Lukrecijus Tubys, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytus-po-gaisro-vel-paliktas-vienas-meras-itaria-kad-atlieku-neisves-ir-iki-kaledu-56-1227198?copied>> [žiūrėta 2020-04-13].

dioksinais užterštas ne tik pienas“⁶⁴, „Dėl gaisro Alytuje patirta žala siekia jau 11 mln. eurų, kiek padengs „Ekologistika“ – neaišku“⁶⁵. Antraštėse dažniausiai figūravo piniginės sumos, kurių reikės gaisravietei sutvarkyti, panaudotam vandeniui išvalyti bei kitoms išlaidoms, taip pat aiškinamasi, kokia galima žala sveikatai bus jaučiama ateinančius dešimtmečius dėl nuodingų dulkių, galėjusių patekti į vietinių gyventojų ir gyvūnų organizmus.

Kiek mažiau nei ketvirtadalis (24 %) antraščių buvo pateiktos naudojant **atsakomybės rėmą**: „K. Mažeika: už atliekų išvežimą iš Alytaus turės susimokėti sudegusi įmonė“⁶⁶, „R. Karbauskis: Alytaus savivaldybė turi priimti atsakomybę, kad neužkirto kelio katastrofai“⁶⁷, „Paskelbtos išvados dėl gaisro Alytuje – kritikos strėlės skriejo į Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentą“⁶⁸. Pasirinkdama atsakomybės rėmą, žiniasklaida stengėsi surasti potencialius šios nelaimės sukėlėjus bei parodyti skirtingų interesų grupių pozicijas šiuo klausimu. Peržvelgus visas antraštes matoma, jog pagrindiniai kaltinamieji buvo Alytaus miesto savivaldybės administracija ir LR Vidaus reikalų ministerija, kurios kone kiekvieną dieną kaltino viena kitą. Nurimus aistroms ir pasirodžius pirmoms ekspertų išvadoms, išryškėjo tikrieji taikiniai, kuriems atiteko pagrindinė atsakomybė – priešgaisrinės apsaugos gelbėjimo departamentas, kuris neįtraukė įmonės į metinius planinius priešgaisrinių techninių patikrinimų planus, taip pat vietiniai aplinkosaugininkai, kurie žinodami įmonės situaciją nenaikino taršos leidimų, o „Ekologistikos“ vadovui pareikšti įtarimai dėl potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros ir naudojimo taisyklių pažeidimo.

Beieškant atsakingų už gaisrą Alytuje kilo nemažai institucinių konfliktų, ką suponuoja ir 20 % straipsnių antraščių, kurios buvo rėminamos per **konflikto** prizmę: „Dėl užteršto Alytaus gaisravietės vandens – N. Cesiulio ir K. Mažeikos kaktomuša“⁶⁹, „Dėl 50 000 kubinių metrų užnuodyto vandens Alytuje – savivaldybės ir ministerijos nesutarimai“⁷⁰, „Alytaus meras N. Cesiulis pratrūko: mes baisų gaisrą gėsinam, o mus biurokratai šokdina“⁷¹. Politiniai konfliktai užėmė didelę dalį visuomeninio eterio ir dėl to problemos sprendimo paieškos pasislinko į antrą planą. Pagrindiniu uždaviniu tapo kilusios krizės suvaldymas ir konfliktas tarp centrinės ir vietinės valdžios: Alytaus

⁶⁴ Simona Voveriūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/paviesino-nauju-tyrimu-alytuje-rezultatus-dioksinais-uzterstas-ne-tik-pienas.d?id=82812861>> [žiūrėta 2020-04-13].

⁶⁵ Lukrecijus Tubys, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/po-savaites-gaisras-alytuje-sulauke-seimo-demesio-nieko-geriau-padaryti-nebuvo-galima-56-1220992?copied>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁶⁶ BNS, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mazeika-uz-atlieku-isvezima-is-alytaus-tures-susimoketi-sudegusi-imone.d?id=82705003>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁶⁷ ELTA, <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2019/11/12/news/r-karbauskis-alytaus-savivaldybe-turi-priimti-atsakomybe-kad-neuzkirto-kelio-katastrofai-12527938/>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁶⁸ Vygandas Trainys, <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/nelaimes/2020/05/16/news/vilniuje-liepsnose-paskendonamas-14923698/>> [žiūrėta 2020-04-14].

⁶⁹ Ramūnas Jakubauskas, <<https://www.lrytas.lt/verslas/rinkos-pulsas/2019/11/12/news/del-uztersto-alytaus-gaisravietes-vandens-n-cesiulio-ir-k-mazeikos-susikirtimas-12534935/>> [žiūrėta 2020-04-14].

⁷⁰ BNS, <<https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2019/11/12/news/po-alytaus-gaisravietes-vandens-tarsos-tyrimo-savivaldybes-ir-ministerijos-nesutarimai-12534910/>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁷¹ 15min.lt, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytaus-meras-n-cesiulis-pratruko-mes-baisu-gaisragesinam-o-mus-biurokratai-sokdina-56-1220006?copied&copied>> [žiūrėta 2020-05-15].

savivaldybė skundėsi, jog nesulaukė pagalbos valdant katastrofą bei jos padarinius, o Vyriausybė laikėsi pozicijos, jog tai yra Alytaus miesto atsakomybės sritis. Antraštėse iš esmės neminima aplinkosauga, ilgalaikiai padariniai ar nelaimės priežastys, tačiau akcentuojama svarbiausia aktualija – kaip greičiau užgesinti pragaištingą gaisrą.

19% antraščių buvo rėminamos per **žmogiškojo intereso rėmą**. Tai antraštės, kurios bando perteikti dramatišką naratyvą. Jose figūruoja emocionalūs ir „akį patraukiantys“ raktažodžiai: „bomba“, „apokalipsė“, „šokiruojantys rezultatai“ ar „krauju besispjaudantys gaisrininkai“: „Buvęs aplinkos ministras šokiruotas: jei kalbame, kad išsigims gyvūnai, tai kas bus žmonėms“⁷², „Alytaus gaisravietėje netikėtai apsilankęs Nausėda: apokaliptinis vaizdas“⁷³, „Alytaus gaisrą aptarę Seimo nariai situaciją lygino su Černobyliu: tada irgi viskas buvo gerai“⁷⁴. Šie straipsnių antraščių pavyzdžiai leidžia suprasti, jog žiniasklaida gana smarkiai bandė iškelti šios ekologinės nelaimės mastą, pasitelkdama gana radikalią retoriką. Viena vertus, tokią žiniasklaidos strategiją galima vertinti kaip didesnio rezonanso siekimą, o kartu – ir geresnę skaitomumo statistiką. Kita vertus, gali būti, kad sensacingų pasisakymų eksploatacija nukreipė politikos formuotojų ir visuomenininkų dėmesį nuo pagrindinės problemos – nelaimės priežasčių – į šalutinę: kaip išvengti asmeninės atsakomybės ir permesti ją kitam.

Mažiausia dalis – tik 9 % antraščių – buvo rėminamos per **moralės rėmą**. Labai nedaug politinių ir visuomenės veikėjų bandė spekuliuoti, kas buvo atlikta neteisingai ir spręsti, kaip turėjo būti elgiamasi tokioje situacijoje: „Žukas: neutralizuojant krizę Alytuje galėjo būti aktyviau įtraukta ir kariuomenė“⁷⁵, „Virginija Vingrienė. Alytaus gaisras atvėrė supūliavusias atliekų tvarkymo sistemos piktžaides“⁷⁶, „Prezidento patarėjas apie aplinkosaugą Lietuvoje: valstybinės institucijos egzamino neišlaiko“⁷⁷. Šios antraštės gaisrą Alytuje traktuoja ne kaip pavienį incidentą, o kaip valstybės neįgalumo požymį. Šalies sistema pristatoma kaip neefektyvi, „sugedusi“, nekomunikuojanti. Dar daugiau – atkreipiamas dėmesys, kad ji yra tokia jau ilgą laiką, tačiau jokių pokyčių nebuvo imtasi.

⁷² Arnas Mazėtis, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/buves-aplinkos-ministras-sokiruotas-jei-kalbame-kad-issigims-gyvunai-tai-kas-bus-zmonems.d?id=82780493>> [žiūrėta 2020-05-01].

⁷³ Vilma Danauskienė, Simona Voveriūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alytaus-gaisravietėje-netikėtai-apsilankęs-nausėda-apokaliptinis-vaizdas.d?id=82636523>> [žiūrėta 2020-05-01].

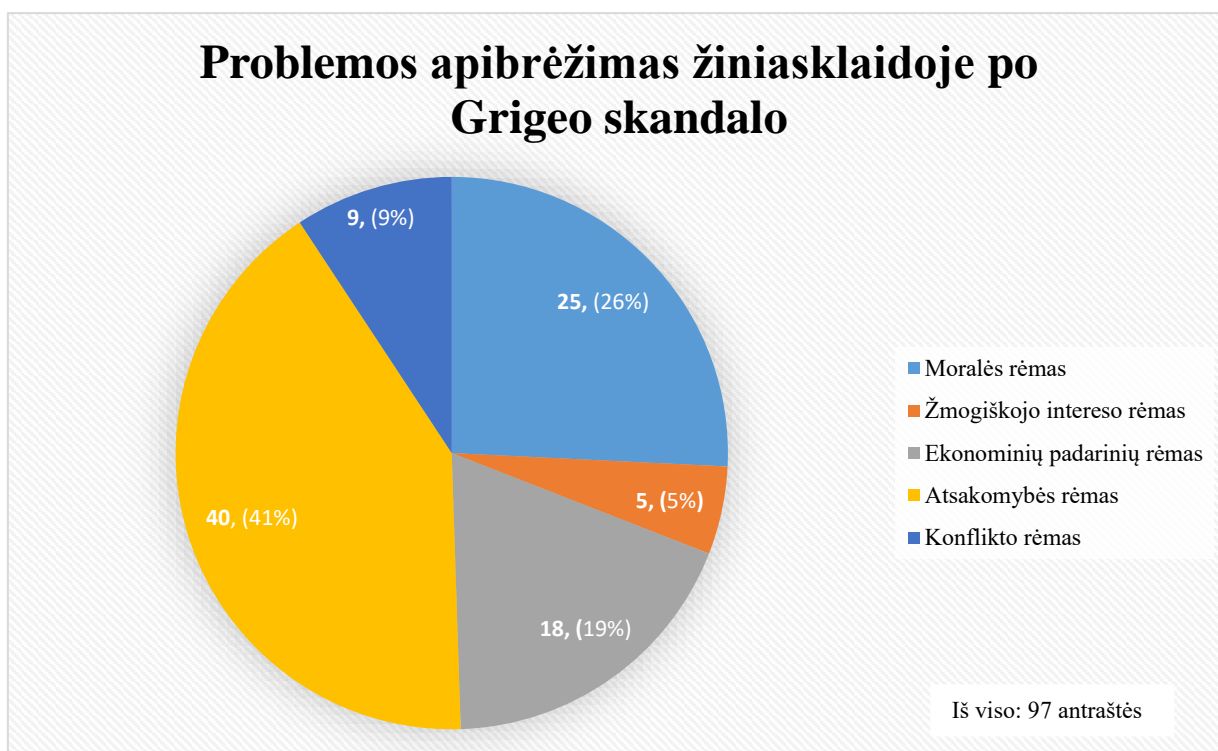
⁷⁴ Liepa Želnieienė, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/gaisras-alytuje-sudomino-ir-seimo-sveikatos-reikalu-komiteta-56-1221694?copied&copied>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁷⁵ Benas Brunalas, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zukas-neutralizuojant-krize-alytuje-galejo-buti-aktyviau-itraukta-ir-kariuomene.d?id=82821385>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁷⁶ Virginija Vingrienė, <<https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/virginija-vingriene-alytaus-gaisras-atvere-supuliavusias-atlieku-tvarkymo-sistemos-piktzaides.d?id=83035689>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁷⁷ Lukas Blekaitis, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidento-patarejas-apie-aplinkosauga-lietuvoje-valstybines-institucijos-egzamino-neislaiko.d?id=83324443>> [žiūrėta 2020-05-20].

3.2. „Grigeo“ skandalo diskurso analizė

4 paveikslas. Sudaryta autoriaus pagal atlikto tyrimo duomenis.

Žiniasklaidos turinio analizė po „Grigeo“ skandalo parodė, jog kone pusė straipsnių antraščių (41 %), apibrėžiančių problemas suvokimą per ir po įvykio, buvo rėminamos per **atsakomybės rėmą**: „Grigeo“ nuotekų tyrime – naujos detalės: taikinyje ir – vietos aplinkosaugininkai”⁷⁸, „Ekspertai: už „Grigeo Klaipėdos“ taršą turėtų atsakyti visi grupės valdytojai”⁷⁹, „Dėl Kuršių marių taršos įtarimai pareikšti „Grigeo“ prezidentui G. Pangoniui”⁸⁰. Skandalo pradžioje žiniasklaida citavo AM ministrą K. Mažeiką, kuris konstatavo, jog ši nelaimė nutiko dėl tyčinio ir piktybinio kartono kompanijos elgesio⁸¹. Ši naujiena tapo kelrode ateinančioms savaitėms – naujienos skelbė, jog dėl ekologinės nelaimės kalčiausia yra įmonė „Grigeo“, daugybę metų leidusi nuotekas į Kuršių Marias, bei Klaipėdos aplinkosaugininkai, kuriems nepavyko užtikrinti deramos įmonės kontrolės.

26 % antraščių buvo rėminamos per **moralės rėmą**. Keletas šių antraščių atrodė taip: „Mykolas Katkus. Viskas, ko nenorėjote sužinoti apie „Grigeo“ ir tris vamzdžius“⁸², „Rimvydas

⁷⁸ Rita Gečiūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/grigeo-nuoteku-tyrime-naujos-detales-taikinyje-ir-vietos-aplinkosaugininkai.d?id=83237799>> [žiūrėta 2020-04-17].

⁷⁹ Paulius Viluckas, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/ekspertai-uz-grigeo-klaipedos-tarsa-turetu-atsakyti-visi-grupes-valdytojai.d?id=83518245>> [žiūrėta 2020-04-17].

⁸⁰ BNS, <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdienu/aktualijos/2020/02/12/news/prokurorai-pareiske-itarimus-grigeo-prezidentui-g-pangoniui-13610668/>> [žiūrėta 2020-04-17].

⁸¹ ELTA, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/mazeika-apie-grigeo-klaipeda-skandala-tai-buvo-tycinis-ir-piktybinis-atvejis.d?id=83263971>> [žiūrėta 2020-04-17].

⁸² Mykolas Katkus, <<https://www.delfi.lt/verslas/nuomones/mykolas-katkus-viskas-ko-nenorejote-suzinoti-apie-grigeo-ir-tris-vamzdzius.d?id=83238705>> [žiūrėta 2020-04-23].

Valatka. Vamzdis „Grigeo“ ir Pangoniui. O gal mums visiems?“⁸³, „V. Landsbergis – apie „Grigeo Klaipėda“ taršos skandalą: „Pagalvoju kartais, kiaulės, jūs kiaulės“⁸⁴. Šio skandalo padarinius taip pat įvertino G. Nausėda, S. Skvernelis ir kitos svarbiausios politinės figūros. Moralės rėmas apeliuoja ne į kriminalinę nusikalstamos veikos pusę, o į bendruomeninę atsakomybę. Verta pastebėti, kad palyginus su Alytaus gaisru situacija su „Grigeo“ radikaliai skiriasi: Alytuje gaisras kilo dėl daugelio institucijų aplaidumo ir padarytų klaidų, tačiau pats gaisras buvo šalutinis, niekieno nepageidaujamas padarinys. Savo ruožtu „Grigeo“ nusižengimas buvo sąmoningas ir suplanuotas, todėl moralės rėmas šiuo atveju tampa itin svarbus.

Verta paminėti, kad, nors šios ekologinės nelaimės žala skaičiuojama milijonais, didelio atgarsio visuomenėje tai nesusilaukė ir tik 19 % antraščių buvo rėminamos per **ekonominių padarinių rėmą**: „Grigeo“ nuotekų tarša nenudžiugino „Klaipėdos vandenu“: valymo kaina bus tikrai neeilinė“⁸⁵, „Iš „Grigeo Klaipėdos“ buvusių vadovų teisme reikalaujama atlyginti milijoninę žalą“⁸⁶, „Grigeo“ padaryta žala gamtai gali siekti net 130 mln.“⁸⁷, „Mauricas apie „Grigeo“ taršos krizę: žala padaryta viso regiono akcijų biržai“⁸⁸. Verta išskirti, kad žiniasklaida daugiau nei pusę visų antraščių, rėmintų per minėtąjį rėmą, skelbė apie žalą, kurią patyrė ir patirs įmonė „Grigeo“, o ne valstybė ir jos gyventojai.

Žiniasklaidoje ši ekologinė nelaimė gana retai buvo apibrėžiama per **konflikto** rėmą – 9 %. Didesnių konfliktų skandalo metu neišryškėjo, išskyrus vidinius „Grigeo“ akcininkų ginčus: „Į „Grigeo“ teritoriją patekti bandę aplinkosaugininkai kito tokio konflikto teigia neprisimenantys“⁸⁹, „Grigeo Klaipėda“ dėl netinkamo nuotekų valymo kaltina buvusius vadovus“⁹⁰. Institucinio konflikto nebuvimas iš dalies atlaisvina politikos formuotojams rankas: jiems nereikia gintis ir išsisukinėti, ieškoti, kam permesti atsakomybę ir kaip išgelbėti savo reputaciją. Tokios sąlyginai ramios ir nekonfliktiškos sąlygos yra palankiausios imantis politinių reformų, kad tokie įvykiai Lietuvoje nepasikartotų. Siejant su atsakomybės rėmu pastebima, jog politikams nebuvo preteksto susipriešinti, nes buvo matomas „bendras priešas“, dėl kurio visi vieningai sutarė – „Grigeo“.

⁸³ Rimvydas Valatka, <<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rimvydas-valatka-vamzdis-grigeo-ir-pangoniui-o-gal-mums-visiems.d?id=83251167>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁸⁴ Ramūnas Jakubauskas, <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2020/02/16/news/v-landsbergis---apie-astravo-ae-ir-grigeo-klaipeda-tarsos-skandala-pagalvoju-kartais-kiaules-jus-kiaules--13666812/>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁸⁵ Rita Gečiūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/grigeo-nuoteku-tarsa-nunudziugino-klaipedos-vandenu-valymo-kaina-bus-tikrai-neeiline.d?id=83260359>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁸⁶ Roma Pakėnienė, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/is-grigeo-klaipedos-buvusiu-vadovu-teisme-reikalaujama-atlyginti-milijonine-zala.d?id=83348283>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁸⁷ BNS, <<https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2020/01/08/news/-grigeo-padaryta-zala-gamtai-gali-siekti-net-130-mln-euru-13185154/>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁸⁸ Paulius Viluckas, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/mauricas-apie-grigeo-tarsos-krize-zala-padaryta-viso-regiono-akciju-birzai.d?id=83215815>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁸⁹ Kristina Pocyte, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/i-grigeo-teritorija-patekti-bande-aplinkosaugininkai-kito-tokio-konflikto-teigia-neprisimenantys.d?id=83258745>> [žiūrėta 2020-04-27].

⁹⁰ Delfi.lt, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/grigeo-klaipeda-del-netinkamo-nuoteku-valymo-kaltina-buvusius-vadovus.d?id=83507799>> [žiūrėta 2020-04-17].

Paradoksalu, bet tik 5 % antraščių buvo įrėmintos per **žmogiškojo faktoriaus rėmą**. Tai reiškia, kad žiniasklaida antraštėse nesistengė susitelkti į emocinius šio aplinkosauginio skandalo elementus, nors „Grigeo“ daugybę metų sąmoningai ir šiurkščiai pažeidinėjo aplinkosauginius įstatymus. Tai veikiausiai galima paaiškinti stipriai dominavusiu atsakomybės rėmu: kadangi incidento kaltininkai buvo greitai identifikuoti, didžiausias dėmesys buvo skirtas kaltės diskursui ir bausmės už nusikaltimą planavimui nei paties nusikaltimo vykdymo aplinkybių aiškinimuisi ir detalizavimui.

3.3. Skandalų diskursų analizių apibendrinimas

Atlikus pasirinktų atvejų žiniasklaidos turinio diskurso analizes, pastebimi tam tikri esminiai skirtumai. Verta priminti, jog pokytis įvyko būtent po „Grigeo“ skandalo, todėl svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip problema buvo rėminama po šio skandalo. Palyginus jį su „Ekologistikos“ skandalu matyti skirtingas problemos apibrėžimas ir jam pasirenkami rėmai..

Remiantis žiniasklaida, „Ekologistikos“ skandalo atveju iškilo daug socialinių problemų – gaisrui naudoto vandens išvalymo, papildomų išmokų gaisrininkams, žalos ūkininkams atlyginimo ir kt. Žiniasklaida pradėjo aiškintis, kiek visa tai kainuos valstybei, todėl didelėje dalyje antraščių figūravo finansiniai aspektai, tačiau to nepakako, jog politikos formuotojai atkreiptų didesnę dėmesį. Tai galėjo nutikti dėl nesėkmingo krizės valdymo bei tarp LR institucijų kilusių konfliktų – tą pagrindžia ir didelis kiekis skandalą per konfliktą rėminančių antraščių. Žiniasklaida labiau susidomėjo Alytaus miesto savivaldybės ir Vyriausybės priešprieša, o ne šios nelaimės priežastimis. Be to, kadangi nelaimė vyko keletą dienų, jos metu netrūko dramatiškų nuotraukų, antraščių ir komentarų, kurie nukreipė visuomenės dėmesį į esminę problemą – kuo greičiau sustabdyti gaisrą. Viešojoje erdvėje įsivyravęs sąmyšis, aibė einamuoju metu iškilusių reikalų ir platus kaltinamųjų ratas neleido aiškiai apibrėžti šios problemos, o ypač tiesiogiai susieti ją su aplinkosauga. Praeitame skyriuje buvo minima, jog aplinkosauga yra vienas mažiausiai reikšmingų Lietuvos prioritetų, todėl greta ekologinės nelaimės iškilusios kitos socialinės problemos visada sulauks didesnio dėmesio, kaip kad nutiko ir šiuo atveju – buvo susitelkta į krizės valdymą, paramą nukentėjusiems vietos gyventojams, nepatenkinamas ugniagesių darbo sąlygas. Galima daryti išvadą, jog politikos formuotojams palankiau, jeigu susiformuoja tik viena konkreti problema (šiuo atveju to nebuvo – einamuoju metu nei politikai, nei žiniasklaida neformavo „Ekologistikos“ gaisro kaip aplinkosauginės problemos), kadangi lengviau rasti sprendimą vienai problemai, o ne kelioms.

Savo ruožtu „Grigeo“ skandalas išsiskiria aiškiu ir konkrečiu naratyvu, tai yra: skandalo istorija yra labai paprasta ir lengvai paaiškinama bet kuriam piliečiui. Žiniasklaidoje aiškiai išdėstoma, kas įvyko, kodėl tai įvyko ir pateikiamas pagrindinis kaltininkas, kuris privalo prisiimti

atsakomybę. Istorijos veiksmas sukasi tik aplink šią problemą – įmonė, pasinaudodama „supuvusios sistemos“⁹¹ spragomis ir taupydama pinigus, teršia Kuršių Marias. Šio skandalo metu iš esmės paliečiama tik viena socialinė problema – aplinkosaugos. Be to, nebuvo pastebimas institucinis konfliktas, kadangi šio skandalo pagrindinis subjektas buvo „Grigeo“, o didžiuliai padariniai sukelti tyčinės veiklos. Sprendimų priėmėjams susiklosčiusi situacija tapo politiškai parankia, kadangi žiniasklaida daugiausiai akcentavo tik vieną atsakingą kaltininką, nepaisant to, jog šis įvykis yra silpnos aplinkosaugos sistemos padarinys. Priešingai negu „Ekologistikos“ atveju, vyravusi „vieno kaltojo“ retorika atnešė dividendų – daug buvusių ir esamų politikų, ekspertų ir visuomenininkų pradėjo ieškoti šio piktnaudžiavimo priežasčių (tai aiškiai parodo moralės rėmo duomenys). Žiniasklaidos ir visuomenės bendras požiūris buvo aiškus – aplinkosauginė sistema silpna ir valdžia turi imtis priemonių, jog tai nepasikartotų. Valdžios institucijos, besiidamos ryžtingų veiksmų, galėjo lengvai ir greitai pagerinti savo įvaizdį bei patenkinti visuomenės lūkesčius. Tokiam rezultatui pasiekti neprireikė ryškaus ekonominių padarinių ir temos dramatinizavimo žiniasklaidoje elementų.

Galima teigti, jog siekiant pokyčių aplinkosaugos srityje svarbu, kad problema būtų traktuojama kaip aplinkosauginė. Jeigu ją užgožia šalutinės problemos, joms suteikiama pirmenybė. Taip pat didžiulę įtaką skandalo suvokimui ir poveikiui turi pažeidimo pobūdis: tyčinis ar nutikęs dėl aplaidumo.

⁹¹ Jonas Deveikis, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1135932/mazeika-kai-kurie-aplinkosaugininkai-gyvena-5-aukstu-namuose-ir-tai-nera-daugiabuciai-o-ju-privatus-namai>> [žiūrėta 2020-05-21].

4. Proceso sekimo analizė

Prieš pradėdant analizuoti pasirinktų tyrimo atvejų įvykių seką bei jų priežastinius elementus verta priminti, jog abiem rezonansiniams įvykiams bei po jų iškilusioms problemoms netiesioginis sprendimas buvo prieinamas tiek prieš įvykius, tiek tarp jų, tiek po jų. Dėl to pirmiausiai bus pateiktas šio sprendimo – „Klaipėdos paketo“, atsiradimo kontekstas ir pagrindinės savybės. Po to, pasitelkus priežastinio proceso sekimo metodą, pagal prieš tai detaliai aprašytą teorinį pagrindą bus analizuojama, kokios veiksmų kombinacijos lėmė vieno iš skandalų poveikį politinės darbotvarkės kaitai.

4.1. „Klaipėdos paketas“ – problemos sprendimas ar kliūtis politikų interesams?

Klaipėdos piliečiams mintis imtis iniciatyvos dėl ilgai visą Klaipėdą kankinančios problemos sprendimo kilo dar 2018 m. vasarą, kai Klaipėdos pietinę dalį ir miesto centrą užplūdo smarvė ir juodos dulkės, sklindančios iš pramoninio miesto rajono⁹². Pasak vietinių gyventojų, tai tęsėsi jau daugiau nei dešimt metų. Klaipėdos Marių bendruomenė nurodė aiškia ir konkrečia problema – smarvė ir tarša atsiranda iš potencialiai taršos leidimuose nurodytų reikalavimų nesilaikančių įmonių. Visuomenininkai, norėdami išryškinti problemos aktualumą, du mėnesius tyrė Klaipėdos rajono įmonių nuotekų valymo linijas, kol galiausiai, nufilmavę ir gavę įrodymų, jog situacija blogėja, kreipėsi į valdžios institucijas. Aktyvus šios problemos iškėlimas privertė atsakingas institucijas atkreipti dėmesį į rūpimą klausimą. Iki tol gyventojams jokiais būdais nepavyko atkreipti politikos formuotojų dėmesio. Vietiniai aplinkosaugininkai nebuvo linkę aiškintis smarvės šaltinių ir teigė, jog, nepaisant to, kad teisės aktai tinkamai nereglamentuoja, kaip ir kokia tvarka galima ištirti bei nustatyti taršos kvapais pažeidimus, tarša atitinka teisės aktų numatytas normas⁹³.

Iš aktyviausių visuomenininkų suburta Klaipėdos Marių bendruomenė, padedama vietinių politikų, pradėjo siūsti savo pretenzijas Vyriausybei ir Aplinkos ministerijai, o šalia to, kaip alternatyvų problemos sprendimą, pridėjo ir „Klaipėdos paketą“⁹⁴. Vyriausybė „Klaipėdos paketą“ po ilgų svarstymų ir korekcijų patvirtino 2019 m. pavasarį, tačiau nuo liepos mėnesio, kai pirmą kartą buvo pristatytas Seimo plenariniame posėdyje, jis „pragulėjo komitetų stalčiuose“. 2020 m. pradžioje, po „Grigeo“ skandalo, LR Ministras pirmininkas S. Skvernelis pasakė, jog per pastaruosius metus gavo daugybę skundų iš klaipėdiečių, tačiau valdžia į juos žiūrėjo itin skeptiškai ir atsargiai,

⁹² Mindaugas Milinis, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/klaipedieciu-kantrybe-truko-juodos-dulkes-skverbiasi-i-bustus-vaikai-eme-koseti.d?id=78829483>> [žiūrėta 2020-04-16].

⁹³ Interviu su Klaipėdos Marių bendruomenės atstove. Telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

⁹⁴ Interviu su Klaipėdos Marių bendruomenės atstove. Telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

esą „klaipėdiečių versijos buvo sunkiai tikėtinos“⁹⁵. Kyla klausimas – kodėl politikams aplinkosauga parūpo tik po kelių didesnio ažiotažo sulaukusių skandalų, nors apie problemą buvo kalbama jau daugybę metų?

4.2. „Ekologistikos“ gaisras – kompleksiška nelaimė, galėjusi pareikalauti pokyčių aplinkosaugoje

Problemos srautas

2019 m. spalio 16 dieną Alytaus pramonės rajone įsikūrusioje padangų perdirbimo įmonėje „Ekologistika“ kilo didelis gaisras, virtęs ekologine katastrofa. Ugniagesiai su ugnimi ir jos padariniais kovojo ilgiau nei savaitę, o Alytaus mieste ir rajone buvo paskelbta ekstremali padėtis. Šios nelaimės išskirtinumas – pasekmių kompleksškumas. Šis **reikšmingas įvykis** atvėrė žaizdas daugelyje Lietuvos viešojo valdymo grandžių, įskaitant ir aplinkos apsaugos sritį. Situacijos svarbą parodo LR Prezidento Gitano Nausėdos ir Vidaus Reikalų ministrės Ritos Tamašunienės vizitai įvykio vietoje. Prezidentas po apsilankymo teigė, jog pamatė apokaliptinį vaizdą⁹⁶, o situacija yra absoliučiai nenormali⁹⁷. Valstybės vadovas šiais komentaris stengėsi dramatiškai išreikšti Alytaus situaciją, norėdamas pasiūsti žinutę valdžios institucijoms, kad šios imtūsi visų priemonių, jog situacija būtų likviduota ir ištaisyta, kadangi Vyriausybė anksčiau buvo pranešusi, jog ši nelaimė – Alytaus miesto savivaldybės atsakomybė.

Situacijos sudėtingumo lygį „Ekologistikos“ gaisro metu leidžia konstatuoti išryškėję **sisteminiai rodikliai**. 2017 m. Ekonominio Bendradarbiavimo ir Plėtros organizacijos ataskaitoje dėl reguliavimo politikos Lietuvoje buvo siūlyta peržiūrėti resursų pasiskirstymą priešgaisrinės apsaugos srityje, kad inspektavimo veikla būtų labiau proporcinga gaisro rizikai⁹⁸. Vis dėlto „Ekologistikos“ vadovas Juozas Cicėnas po nelaimės pripažino, jog sudegusioje įmonėje buvo daug nuslėptų gaisrų, kuriuos dažniausiai gesindavo patys įmonės darbuotojai. Be to, jis taip pat atskleidė, kad darbas vyko pažeidžiant reglamentus ir taip padidinant riziką⁹⁹. Galima konstatuoti, jog dėl galimo įmonės vadovybės aplaidumo ir nepakankamai griežtos įmonės veiklos priežiūros nepavyko laiku sukurti tinkamai veikiančios priešgaisrinės apsaugos sistemos, kuri būtų užkirtusi kelią nelaimėi.

⁹⁵ Kristina Pocyte, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/skvernelis-pripazino-klaipedieciu-versijomis-buvo-net-sunku-patiketi.d?id=83216561>> [žiūrėta 2020-04-16].

⁹⁶ Vilma Danauskienė, Simona Voveriūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alytaus-gaisravietėje-netiketai-apsilankes-nauseda-apokaliptinis-vaizdas.d?id=82636523>> [žiūrėta 2020-05-16].

⁹⁷ Agnė Černiauskaitė, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/10/29/news/g-nausedos-ir-s-skvernelio-pozicijos-del-gaisro-issiskyre-visa-tai-yra-nenormalu--12358838/>> [žiūrėta 2020-05-16].

⁹⁸ OECD, *Regions in Industrial Transition Policies for People and Places*, <<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/c76ec2a1-en.pdf?expires=1586980472&id=id&accname=guest&checksum=50A46D4743E161E868E3FA9683567952>> [žiūrėta 2020-04-15].

⁹⁹ Lukrecijus Tubys, 15min.lt, <<https://alytausgidas.lt/naujiena/28848-ekologistika-liepsnojo-ir-anksciau-paaiskejo-kad-cia-buta-daug-nusleptu-gaisru>> [žiūrėta 2020-04-15].

Šis atvejis taip pat atskleidė taršos leidimų išdavimų spragas. Nepaisant daugybės pažeidimų ir perspėjimų, leidimai „Ekologistikai“ atliekų apdorojimui ir laikymui buvo išduodami¹⁰⁰. Ši, iš pirmo žvilgsnio gana paprasta funkcija, pavesta dviem institucijoms. Aplinkos apsaugos agentūra išduoda taršos leidimus, o Aplinkos apsaugos departamentas atlieka leidimus turinčių įmonių auditą. Po šio įvykio Aplinkos ministras Kęstutis Mažeika viešai paskelbė, kad per nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpį jokiai įmonei nebuvo atimtas taršos leidimas¹⁰¹. Negana to, tik po šio skandalo buvo sužinota, kam iš tiesų priklauso galia atimti taršos leidimus. Nors iš pradžių skelbta, kad tokią galią turi tik prokuratūra, už kelių mėnesių pranešta, jog taršos leidimų atiminėjimas – Aplinkos ministerijai pavaldžių institucijų jurisdikcijoje¹⁰². Esama situacija išryškina sisteminės aplinkosaugos spragas, kadangi nutikus tokio dydžio nelaimėi nėra aišku, kam kokios funkcijos yra priskirtos. Tai, jog taršos leidimų išdavimų tvarkos sudėtingumas išryškėjo po skandalo, yra **sisteminis rodiklis**, kuris sunkina ne tik šios ekologinės nelaimės padėtį, bet ir visą aplinkosaugos sistemą.

Sukrečiantiems reikšmingiems įvykiams dažniausiai būdingas vienas bendras **sisteminis rodiklis** – nuostolių mastas. Dėl besitęsiančio ikiteisminio tyrimo konkrečių skaičių dar nėra, tačiau skirtingais šaltiniais teigiama, jog žala gali siekti nuo 5 milijonų iki 13 milijonų¹⁰³. Į šią sumą yra įtraukiama tik matoma žala, tai yra: skaičiuojama, kiek reikės resursų išvalyti dirvožemį, aplinkinius vandenius bei kiek atsieis pinigines išmokos ūkininkams. Deja, nėra objektyvių būdų apskaičiuoti, kokią žalą patyrė gyventojai ir laukiniai gyvūnai, nelaimės metu kvėpavę nuodingomis medžiagomis, todėl galima tik spėlioti, kokia yra šio įvykio moralinė žala.

Norint nustatyti sąlygas, kurios būtinos, kad problema būtų pastebėta politikos formuotojų bei atsirastų viešosios politikos darbotvarkėje, svarbu atkreipti dėmesį, ar ji nėra perpildyta, tai yra: ar tuo pačiu metu politikos formuotojai nespėndžia kitų svarbių klausimų. „Ekologistikos“ gaisras įvyko 2019 m. spalį, todėl analizuojant spalio – lapkričio mėnesių **apkrovą** pastebima, jog būtent tuo metu LR Vyriausybė teikė 2020 m. valstybės biudžeto planą Seimui. Šių metų Vyriausybės pasiūlytas biudžeto planas sukėlė daug klausimų ir diskusijų Seime dėl savo naujų mokesčių reformų¹⁰⁴, o Seimas savo ruožtu nebuvo linkęs pritarti, todėl komitetams teko daug darbo. Šalia šių darbų vyko pagrindinis rudens įvykis – valstiečių partijos bandymas atleisti Seimo pirmininką Viktorą Pranckietį. Šie įvykiai galėjo turėti įtakos aplinkosauginių klausimų aptarimo kokybei valstybinėse institucijose. Verta išskirti, kad ši kompleksiška

¹⁰⁰ Alytaus Gidas, <<https://alytausgidas.lt/naujiena/29180-poveikio-aplinkai-vertinimo-is-ekologistikos-nerikalavoniekas>> [žiūrėta 2020-04-16].

¹⁰¹ BNS, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1122498/alytuje-degusios-ekologistikos-veiklos-leidimai-nestabdomidel-teisiniu-kliuciu>> [žiūrėta 2020-05-01].

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Lukrecijus Tubys, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/del-gaisro-alytuje-patirta-zala-siekia-jau-11-mln-euru-kiek-padengs-ekologistika-neaisku-56-1241988>> [žiūrėta 2020-04-02].

¹⁰⁴ Nemira Pumprickaitė, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1110623/sapoka-prisipazino-jei-butu-igyvendintos-veikatos-ir-svietimo-reformos-biudzete-nebutu-taip-striuka-del-pinigu>> [žiūrėta 2020-04-30].

nelaimė iškėlė ne tik aplinkosaugos sistemos spragas. Pastebima, jog būtent šios buvo iškeliamos aukščiau aplinkosauginių problemų tiek Aplinkosaugos Komitete Seime, tiek Vyriausybės posėdžiuose buvo iškeliamos aukščiau aplinkosauginių problemų, kurios, kaip minėjo Linas Balsys, yra visa ko pradžia, dėl kurios dabar esame priversti kalbėtis¹⁰⁵. Politikos formuotojai posėdžiuose, kuriuose buvo sprendžiami klausimai, susiję su „Ekologistika“ (jų buvo 7), tik apie 20 procentų laiko skyrė aplinkosauginiams reikalams spręsti – visas likęs laikas buvo skirtas socialinių, visuomeninių ir ekonominių gaisro pasekmių šalinimui ir sprendimui.

Išvardinti aspektai gali parodyti probleminės sferos būklę, tačiau nepaaiškina, kaip problema yra suprantama visuomenėje. Analizuojant problemos srautą pastebima, jog politikos formuotojai šio skandalo metu neskyrė dėmesio aplinkosaugai, žiniasklaidoje situacija irgi buvo gana panaši: daugiau dėmesio skirta kitoms su gaisru susijusioms problemoms. Jeigu remiamės prielaida, jog žiniasklaida gali daryti įtaką politikams ir visuomenei, tai aplinkosaugos aspekto nebuvimas šio skandalo metu leidžia daryti išvadą, kad žiniasklaida nemato jos kaip ilgalaikės problemos. Tokia retorika neskatina visuomenės griežčiau reaguoti į sprendimų priėmėjus, kurie, savo ruožtu, nemato poreikio patys imtis iniciatyvos taisyti tai, kas nereikalauja didelio kryptingo dėmesio. Vis dėlto priežastinės proceso sekimo analizės duomenys suponuoja, jog politikai turėjo tinkamas sąlygas į incidentą pažiūrėti per aplinkosauginę prizmę – sisteminiai rodikliai tą aiškiai sufleravo. Nepaisant problemą aiškiai sufleravusių sisteminių rodiklių, nebuvo sulaukta pakankamai spaudimo iš visuomenės ir žiniasklaidos, kuris būtų paskatinęs politikos formuotojus imtis reikalingų sprendimų.

Politikos srautas

Šiame sraute ieškoma suderinamumo santykio tarp visuomenės ir politikos formuotojų. Kad per atsivėrusį „galimybių langą“ įvyktų aplinkosauginis pokytis viešosios politikos darbotvarkėje, reikalinga tinkama **visuomenės nuotaika**. Kaip minėta įvade, Lietuvoje „žalioji“ mąstymas bei sąmoningumas aplinkosauginiais klausimais auga. Tai patvirtino ir Žaliosios Politikos instituto atstovė, teigdama, jog pastaraisiais metais Lietuvos piliečiai pradėjo akyliau stebėti, kas vyksta aplinkui, rūpintis, kas ir kodėl daroma dėl gamtosauginių, klimato kaitos ir kitų problemų¹⁰⁶. Augančią palankią nuotaiką suponuoja ir išaugęs žiniasklaidos dėmesys aplinkosaugos temoms. Pasinaudojus *station.lt* duomenų baze su raktažodžiu „aplinkosauga“ pastebima, jog 2018 – 2020 m. laikotarpiu, lyginant su 2016 – 2018 m., žiniasklaidos straipsnių skaičius išaugo net 50 procentų (stebint absoliučiai visą tinklalapių srautą). „Ekologistikos“ skandalo metu žiniasklaidoje pasirodė Alytaus apylinkėse kritusių gyvūnų nuotraukos, kurios sulaukė nemenko ažiotažo¹⁰⁷. Po šių

¹⁰⁵ Linas Balsys, Seimo Aplinkos Apsaugos komiteto posėdis, 2019-10-23, <<https://www.youtube.com/watch?v=f78yiAkkM24>>

¹⁰⁶ Interviu su Žaliosios Politikos instituto atstove. Vilnius, 2020 m. gegužės 6 d.

¹⁰⁷ 15min.lt, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytaus-gaisro-zala-gamtai-jau-patvirtinta-pirmoji-auka-zuikis-56-1221080>> [žiūrėta 2020-04-15].

nuotraukų paskelbimo vietiniai gyventojai sukūrė peticiją, kurios tikslas – iš Vidaus Reikalų ministro posto pašalinti R. Tamašunienę dėl netinkamos reakcijos. Tokiu piliečių nepasitenkinimu netruko pasinaudoti opozicijos TS-LKD frakcijos seniūnas Julius Razma, viešai teigęs, kad planuoja skelbti interpeliacijos procesą¹⁰⁸. Savo ruožtu valdančiųjų atstovas Ramūnas Karbauskis užstojo kolegę teigdamas, jog tokia piliečių akcija yra gėdinga¹⁰⁹. Galime konstatuoti, kad visuomenės nuotaika pokyčiui buvo palanki, tačiau bendrasis interesas, spaudžiant politikos formuotojus, buvo nukreiptas ne į sistemines permainas, o į konkrečius valdžios atstovus – tarsi ieškant „atpirkimo ožio“.

Atkreipiant dėmesį į Vyriausybės sudarytą veiksmų planą galima pastebėti, jog dabartinė **valdančiųjų partijos ideologija** yra labiausiai orientuota į aplinkosaugą. Tai ypač akivaizdu palyginus su praėjusių kadencijų Vyriausybių sudarytais programų planais. 2016 – 2020 m. Seime 56 vietas iš 141 turi Valstiečių ir žaliųjų partija, kuri, lyginant su kitomis partijomis, savo programoje skiria daug daugiau dėmesio aplinkosaugai (mažiausiai šie klausimai nagrinėjami TS-LKD programoje). Palankias sąlygas aplinkosauginių klausimų sprendimui sudaro ir Vyriausybės programoje šiai sričiai skiriamas dėmesys – S. Skvernelio Vyriausybės programa yra labiau orientuota į aplinkos apsaugos klausimus nei prieš tai valdžiusios socialdemokratų ir konservatorių vadovautos koalicijos. Taigi ši Vyriausybė turėtų būti labiausiai suinteresuota aplinkosauginių problemų sprendimu.

Kaip jau minėta anksčiau, politinių darbotvarkių tyrėjai teigia, kad pokyčiams parankus metas atsiranda įvykus politinei kaitai, tačiau pasirinkto „Ekologistikos“ atvejo metu taip neatsitiko. Verta išskirti, jog 2019 m. pradžioje įvyko esminiai pokyčiai Aplinkos ministerijoje, kai ministrą K. Navicką pakeitė K. Mažeika, o keičiantis ministrams pasikeitė ir pagrindinė komanda. Atlikti interviu bei viešai prieinami komentarai atskleidžia, jog bendros pozicijos šiuo klausimu nėra. Visuomenininkai sprendimą vertina teigiamai, esą, K. Mažeika klaipe diečius Vyriausybės ir Komitetų posėdžiuose palaikė žymiai stipriau¹¹⁰, o opozicijos atstovė Aistė Gedvilienė (TS-LKD) tokį sprendimą vertino neigiamai, nes S. Skvernelio žadėtos naujos reformos su naujo ministro atėjimu į AM neįvyko¹¹¹. Nors naujo ministro paskyrimas sudarė sąlygas naujo lyderio iškilimui ir galimam klausimo patekimui į politinę darbotvarkę, sprendžiant iš šio skandalo rezultato, šiomis sąlygomis nebuvo pasinaudota.

¹⁰⁸ Roberta Tracevičiūtė, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seime-pirmieji-zingsniai-del-interpeliacijos-r-tamasunienei-56-1221896>> [žiūrėta 2020-05-09].

¹⁰⁹ BNS, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/10/25/news/r-karbauskis-apie-kaltinimus-vidaus-reikaluminstrei-r-tamasunienei-turekime-gedos-12320850/>> [žiūrėta 2020-05-09].

¹¹⁰ Interviu su Klaipėdos Marių bendruomenės atstove. Telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

¹¹¹ Aistė Gedvilienė, Seimo 7-osios neeilinės sesijos rytinis posėdis, 2020-01-23, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35826&p_k=1&p_a=media_object_viewer&guid=7978D5B3-9DD4-44F9-BAD1-27C6F70D4E88>

Po įvykusios ekologinės nelaimės 2019 m. spalį nei Vyriausybėje, nei Seime platesnės diskusijos dėl pokyčių aplinkosaugoje nebuvo. Aplinkos ministerija „gėdingai“¹¹² atidavusi įvykio kontrolę prokuratūrai laukė išvadų. O štai Vyriausybė įsivėlė į konfliktą su Alytaus savivaldybe ir jos „super herojumi“ tapusiu Nerijumi Cesiuliu. Centrinė valdžia atsakomybę priskyrė Alytui, tačiau miesto meras žiniasklaidai pareiškė, kad šio skandalo akivaizdoje valdžia Vilniuje reagavo per lėtai ir pagalbos gaisro metu sulaukta nebuvo¹¹³.

Palankiausias klimatas pokyčiui įvykti būna tuomet, kai tam tikras klausimas turi mažai priešininkų. Stebint politikos srautą svarbu atkreipti dėmesį į **organizuotų grupių veiklą**. Apklaustieji informantai teigė, jog tam, kad pokyčiai aplinkosauginėje srityje neįvyktų, didelę įtaką turėjo Pramonininkų Konfederacija ir Lietuvos Ūkio sąjunga, kurios visais savo politiniais ryšiais ir jėgomis bandė priešintis Seimo komitetuose vykstančioms diskusijoms ir planuojamiems sprendimams dar iki „Ekologistikos“ skandalo¹¹⁴. Savo ruožtu Klaipėdos Marių bendruomenė stebėjo Alytaus įvykius iš šalies, tačiau aktyvesnių veiksmų nesiėmė. Aplinkosauginių sprendimų reikalaujančių interesų grupių šiuo atveju neatsirado, nes politinės institucijos buvo suinteresuotos kitų klausimų sprendimu.

Viešosios politikos sprendimų srautas

Net jeigu politinė terpė yra palanki pokyčiui ir sprendimas turi pakankamai palaikymo, reikia išanalizuoti, kokios yra pasiūlymo įgyvendinimo galimybės. Stebint Aplinkosaugos komiteto ir Vyriausybės darbo posėdžius pastebima, jog daugiausiai buvo koncentruojamasi į nelaimės pasekmes ir rezultata bei iš jų kilusias kitas kompleksines problemas, o ne į pačias nelaimės priežastis. Aplinkosauginiams klausimams pasitarimų metu buvo skiriama labai maža dalis dėmesio. Pasitarimų metu LLS ir TS-LKD partijoms priklausantys nariai, kuriems aplinkosauga yra ideologiškai neaktuali, vengė klausimų dėl taršos leidimų bei orientavosi į kitas problemas.

Nors, kaip jau buvo minėta anksčiau, „Klaipėdos paketas“ – teoriškai galimas prevencinis sprendimas darbe pasirinktų atvejų iškeltoms problemoms – buvo visai šalia (pirmiausiai Kaimo reikalų komitete, o po „Ekologistikos“ gaisro pateko į Aplinkosaugos komitetą), tačiau nei valdžios institucijos, nei politikos formuotojai apie jį neužsiminė nei posėdžių metu, nei žiniasklaidoje. Remiantis diskurso analizės ir interviu metu gautos informacijos duomenimis, pastebima, jog realiu laiku ši nelaimė politikos formuotojų nebuvo laikoma aplinkosaugine, tačiau jau sausio mėn., priimant pataisų projektą, tiek „Ekologistikos“, tiek „Grigeo“ skandalai buvo traktuojami kaip

¹¹² Simonas Gentvilas, Seimo 7-osios neeilinės sesijos rytinis posėdis, 2020-01-23, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35826&p_k=1&p_a=media_object_viewer&guid=7978D5B3-9DD4-44F9-BAD1-27C6F70D4E88>

¹¹³ Edmundas Jakilaitis, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alytaus-meras-bijau-kad-instituciju-kurios-turejo-sureaguoti-i-padangu-gaisra-tyrimas-pasibaigs-zemiausio-rango-specialisto-apkaltinimu.d?id=82615995>> [žiūrėta 2020-05-16].

¹¹⁴ Interviu su Klaipėdos Marių bendruomenės atstove. Telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

aplinkosaugos skandalai. Vis dėlto, dėl dėmesio aplinkosaugai stokos ir politinio dialogo tarp sprendimų priėmėjų nebuvimo, **techninis sprendimo įgyvendinamumas** po šios nelaimės nebuvo įmanomas. Tai, jog aplinkosauga yra vienas mažiausių Lietuvos prioritetų, labai aiškiai atsiskleidžia šio skandalo kontekste.

Kaip jau minėta, valdančiosios koalicijos **vertybės** yra palankios aplinkosaugos pokyčiui, nes dabartinė valdžia yra užsibrėžusi šioje srityje įvykdyti daugiau įsipareigojimų negu prieš tai buvusios Vyriausybės. Tokia pozicija suponuoja, jog, prireikus spręsti aplinkosauginius klausimus, šios valdžios **vertybių priimtinumas** šiai infrastruktūrai turėtų būti geriausias. Tačiau „Ekologistikos“ skandalas gali būti laikomas vertybiškai nepalankiu dėl neaplinkosauginio traktavimo. Taip pat verta išskirti, jog Vyriausybės retorika šiuo klausimu buvo nepalanki, o gaisras buvo labiau suvokiamas kaip savivaldybės, o ne valstybės problema. Tokią poziciją kritikavo TS-LKD partijos atstovai, teigė, jog Vidaus reikalų ministerija aplaidžiai ir neprofesionaliai reagavo į nelaimę Alytuje, nesuteikdama centralizuotos pagalbos gesinant gaisrą ir reikiamos informacijos bei pagalbos gyventojams¹¹⁵.

Po šio skandalo susidarė palankios sąlygos paspartinti „Klaipėdos paketo“ priėmimą, tačiau taip neįvyko dėl politikų dėmesio stokos aplinkosaugai, intensyvios interesų grupių veiklos bei nepalankaus problemos įvardijimo.

Politis lyderis

Reikšmingas įvykis atidaro vadinamąjį „**galimybių langą**“, per kurį politinė sistema yra imliausia pokyčiams. „Ekologistikos“ skandalas sulaukė didelio visuomenės dėmesio, kuris reikalingas aktualizuojant problemą, valdžios vykdoma politika sutampa su pokyčiams reikalingomis vertybėmis, o sprendimas „gulėjo politikams po ranka“. Teoriniame pagrinde išskiriamas **politis lyderis** potencialiai yra labiausiai motyvuotas dėl kaitos proceso. Tačiau šio atveju metu negalima išskirti nei išorės, nei vidaus politinio lyderio, buvusio suinteresuotu spręsti šios ekologinės nelaimės aplinkosauginius aspektus. Po Alytaus gaisro skandalo aplinkosauginių sprendimų paieška pajudėjo iš vieno Seimo komiteto į kitą, tačiau paskubinti šių procesų nesiėmė nei Aplinkos ministerija, nei interesų grupės. Būtų galima išskirti L. Balsį, kuris Aplinkosaugos komiteto posėdžio metu siūlė „žiūrėti į prevencijas ir pirmines priežastis, ką ir turi daryti Aplinkosaugos komitetas, o ne analizuoti atvejį ir galvoti, kaip reikėjo gaisrininkams gesinti gaisrą“¹¹⁶. Vis dėlto nei visuomenėje, nei valstybinėse institucijose neatsirado potencialaus lyderio, galinčio sutelkti visus viešosios politikos veikėjus aplinkosauginių šio skandalo problemų sprendimui.

¹¹⁵ Viktorija Rimaitė, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/10/23/news/aiskinsis-kodel-ivyko-gaisras-alytuje-ir-kaip-jis-gesintas-12293220/>> [žiūrėta 2020-05-14].

¹¹⁶ Linas Balsys, Seimo Aplinkos apsaugos komiteto posėdis, 2019-10-23, <<https://www.youtube.com/watch?v=f78yiAkkM24>>

1 lentelė. Pagrindiniai kintamieji, leidžiantys nustatyti reikalingas sąlygas aplinkosaugos pokyčiui įvykti

	I Atvejis	II Atvejis
Reikšmingas įvykis	„Ekologistikos“ gaisro skandalas	„Grigeo“ skandalas
Sisteminiai rodikliai	Nuslėptų gaisrų kiekis; taršos leidimų išdavimas; žala	Skandalų tendencingumas; skundų kiekis; žala
Darbotvarkių apkrova	Užimta	Neužimta
Visuomenės nuotaika	Palanki pokyčiui	Palanki pokyčiui
Valdančiųjų partijų ideologija	Palanki pokyčiui	Palanki pokyčiui
Organizuotų grupių veikla	Pramoninkų Konfederacija ir Žemės Ūkio asociacija (prieš pokytį)	Klaipėdos Marių bendruomenė (už pokytį)
Techninis įgyvendinamumas	Finansų ir žmogiškųjų išteklių pakankamai; trūko dėmesio ir politinio dialogo	Finansų ir žmogiškųjų išteklių pakankamai; netrūko dėmesio ir politinio dialogo
Vertybių priimtinumai	Palankus pokyčiui	Palankus pokyčiui
Politiniai lyderiai	Nebuvo	Iš vidaus – Aplinkos ministerija, Linas Balsys, Virginija Vingrienė; iš išorės – Klaipėdos Marių bendruomenė
Viešosios politikos pokytis	Neįvyko	Įvyko

4.3. „Grigeo“ skandalas – paskutinis lašas?

Problemos srautas

Klaipėdos apygardos prokuratūra 2020 m. sausio 7 d. paskelbė, kad bendrovė „Grigeo“ į Kuršių marias leido nevalytas nuotekas ir dėl taršos pradėjo ikiteisminį tyrimą. Tarša normas viršijo iki 130 kartų, o į Kuršių marias galimai išleista šimtai tūkstančių ar net milijonai tonų nevalytų nuotekų. Prokurorai įtarimus dėl aplinkosaugos pažeidimų ir didelės žalos gamtai bei dokumentų klastojimo pareiškė „Grigeo“ bei trims fiziniams asmenims – sklendės operatoriui, vienam iš buvusių įmonės vadovų ir siurblinėje dirbusiam darbuotojui. Šis **reikšmingas įvykis** labai greitai užėmė visuomeninį eterį: NVO Aplinkosaugos Koalicijos pirmininkės Linos Paškevičiūtės teigimu, „Grigeo“ atvejis tapo valstybės požiūrio į aplinką pasekme¹¹⁷, savo ruožtu Virginija Vingrienė (LVŽS) neeilinės Seimo sesijos metu teigė, jog dabar yra pats geriausias metas pradėti keisti požiūrį į aplinkosaugą¹¹⁸.

„Grigeo“ skandalo metu išryškėjo sisteminiai rodikliai, kurie leido suprasti situacijos aktualumą: „Visuomenės netolerancija ir sąmoningumas yra jau pasiekęs tokį lygį, kad vis mažiau toleruojami tokie nusikaltimai ir vis daugiau dėmesio skiriama atskiriems skandalams“¹¹⁹. „Grigeo“ atveju, priešingai negu Alytuje, nelaimės mastas ir vizualumas nebuvo toks akivaizdus, bet šįkart skandalo epicentre atsidūrė įmonė, turėjusi labai gerą reputaciją ir kuri savo produkciją, naudodamasi oficialiu sertifikatu, pristatydavo kaip ekologišką ir tvarią gamtai¹²⁰. Be to, įmonė savo nelegalią veiklą vykdė galimai apie tai žinodama. Būtent tai papiktino visuomenę, kuri dar nebuvo pamiršusi Lietuvą sukrėtusio „Ekologistikos“ gaisro. Antras aplinkosauginis įvykis per kiek mažiau nei pusę metų įgavo jau ne atsitiktinumo, o tendencijos pavidalą. Šis incidentas atkreipė **didelį visuomenės dėmesį**, o tai yra dar vienas svarbus sisteminis rodiklis, signalizuojantis piliečiams apie Lietuvoje egzistuojančią problemą – aplinkosaugos sistemos neveiknumą.

Interviu metu kalbintas Aplinkos ministerijos darbuotojas teigė, jog po „Grigeo“ nusikaltimo išaiškinimo tiek Klaipėdos miesto savivaldybę, tiek valdžios institucijas užplūdo didžiulis kiekis pasipiktinusių bei pokyčių reikalaujančių gyventojų skundų¹²¹. Nors šis **sisteminis rodiklis** nėra plačiai žinomas visuomenei, didelis skundų kiekis yra vienas faktorių, lėmusių neeilinę Seimo sesiją sausio mėnesio pabaigoje.

¹¹⁷ Aida Murauskaitė, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1133870/aplinkosaugininkai-mano-kad-ateityje-grigeo-istorija-gali-kartotis-nurode-valdziai-ko-imitis>>

¹¹⁸ Virginija Vingrienė, Seimo 7-osios neeilinės sesijos rytinis posėdis, 2020-01-23, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35826&p_k=1&p_a=media_object_viewer&guid=7978D5B3-9DD4-44F9-BAD1-27C6F70D4E88>

¹¹⁹ Interviu su Žaliosios Politikos instituto atstove. Vilnius, 2020 m. gegužės 6 d.

¹²⁰ Interviu su Žaliosios Politikos instituto atstove. Vilnius, 2020 m. gegužės 6 d.

¹²¹ Interviu su AM darbuotoju. Telefonu, 2020 m. gegužės 7 d.

Reikšmingiems įvykiams būdingas vienas bendras **sisteminis rodiklis** – pasekmių žala, kuri piliečiams dažnai yra geras katalizatorius, leidžiantis suprasti problemos dydį. Dėl besitęsiančio ikiteisminio tyrimo konkrečių skaičių dar nėra, tačiau skirtingais šaltiniais teigiama, jog „Grigeo“ vykdytos nelegalios veiklos žala, pasak Aplinkos ministro Kęstučio Mažeikos, gali siekti ir 60 milijonų eurų¹²². Tokia didelė suma dar gali augti, nes įmonė į Kuršių Marias nevalytas nuotėkas galimai leido mažiausiai nuo 2012 m..

Stebint iš aplinkosaugos pokyčio perspektyvos, šis skandalas nutiko pačiu ramiausiu metų laikotarpiu, kai jokiaje valstybinėje institucijoje nebuvo pastebima politinė **apkrova**. LR Vyriausybėje dar nebuvo įvykęs nei vienas 2020 m. numatytas posėdis, Seime jau buvo pasibaigusi rudens sesija ir buvo ruošiamasi žiemos pertraukai, o viešojoje erdvėje jokiais politinėmis temomis metų pradžioje nebuvo išskirtinai diskutuojama. Ši patogi plotmė sudarė idealias sąlygas visiems politikos formuotojams atkreipti dėmesį į demaskuotą „Grigeo“ veiklą. Žiniasklaidoje taip pat netrūko norinčių pasisakyti šiuo klausimu bei aiškiai nubrėžti nelaimės seką, o kadangi tema tapo pirmąją svarbia naujiena 2020 m., visuomenėje tai sukėlė didelį ažiotažą. Apkrova gali būti vienas iš esminių veiksnių, lemiančių aplinkosauginį pokytį politinėje darbotvarkėje, nes sprendimų priėmėjų dėmesys yra ribotas resursas, todėl nesant kitiems aktualiems reikalams, „Grigeo“ tapo pagrindiniu politikų interesu.

Pastebima, jog „Grigeo“ skandalas įvyko pačiu tinkamiausiu metu. Be to, diskurso analizė parodė, jog ir žiniasklaida veikė pokyčio link, tai yra: skandalo problema buvo traktuojama kaip aplinkosauginė, o ir garsių visuomenės ir politikos atstovų moralinių pasisakymų šia tema netrūko. Dėl šių priežasčių politikos formuotojams neliko nieko daugiau, kaip tik įtraukti šį klausimą į viešosios politikos darbotvarkę.

Politikos srautas

Stebint šį srautą pastebima, jog „Grigeo“ skandalo metu **visuomenės nuotaika** buvo palanki pokyčiui – sąmoningumo lygis per trumpą laiką pasikeisti negalėjo, tačiau antras iš eilės panašaus lygio skandalas tik sustiprinimo piliečių ir žiniasklaidos norą atrasti kaltininką ir priversti jį prisiimti atsakomybę. Po šio skandalo taip pat padidėjo gyventojų dėmesys kitiems potencialią grėsmę galintiems sukelti verslo subjektams. Rezultatas – per itin trumpą laiką atrasta dar keletas, nors ir ne tokio masto kaip „Grigeo“, taršos šaltinių (Utenoje, Kėdainiuose, Vilniuje). Po „Grigeo“ skandalo sekę dar keli nusikaltimai prieš gamtą – tai didėjančio sąmoningumo ir aplinkos, kurioje gyvename, stebėjimo pasekmė¹²³. Visuomenė savo nepasitenkinimą reiškė socialiniuose tinkluose – paplito akcija, siūlanti nepirkti „Grigeo“ produkcijos (*#neperkuGrites*). Tuo metu Klaipėdoje prie įmonės

¹²² Lukrecijus Tubys, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/del-gaisro-alytuje-patirta-zala-siekia-jau-11-mln-euru-kiek-padengs-ekologistika-neaisku-56-1241988>> [žiūrėta 2020-05-14].

¹²³ Interviu su Žaliosios Politikos instituto atstove. Vilnius, 2020 m. gegužės 6 d.

buvo surengtas nedidelis piketas, reikalaujantis pasiaiškavimo ir pokyčių. Verta paminėti, jog 2020 m. sausio 23 d., prieš prasidedant Seimo neeilinei sesijai, Klaipėdos ir kitų Lietuvos miestų bendruomenės, inicijavusios svarbių aplinkosaugos įstatymų rengimą ir svarstymą, surengė piketą prie Neries pakrantėje esančios skulptūros – vadinamojo Vilniaus „vamzdžio“, siekdamos atkreipti dėmesį į aplinkosaugos problemas¹²⁴. Pikete taip pat dalyvavo keletas neeilinės sesijos iniciatorių.

Esminių pokyčių negalime pastebėti ir **valdančiųjų partijų ideologijoje**. Daroma prielaida, jog nesikeičiant valdančiajai daugumai bei esmines politines pozicijas užimantiems asmenims, sunkiai tikėtina, jog per trumpą laiką gali pasikeisti partinė ideologija (išsamesnė valdančiųjų partijų ideologijos analizės pateikiama ankstesniame skyriuje). Vis dėlto ne visi politikai matė rimtų priešasčių imtis staigių permainų aplinkosaugos srityje. Liberalas Kęstutis Glaveckas teigė, jog teisės aktų korekcija bus mažai efektyvi arba per daug siaura ir nevisiškai atitiks visuomenės lūkesčius, o seimo sesija – parodomoji¹²⁵. Kitas liberalas, Eugenijus Gentvilas, savo ruožtu pataisas laikė *neblogomis*, tačiau įsivėlė į ginčą su Agne Širinskiene (LVŽS) dėl Seimo vykdomos veiklos, esą, šios pataisos jau rudens pradžioje galėjo būti įteisintos, jeigu ne atmetina valdančiųjų veikla¹²⁶. Seimo narė netruko atsakyti ir apkaltino opoziciją šmeižtu¹²⁷. Stebint neeilinės sesijos posėdžius buvo galima pastebėti, jog liberalų ir konservatorių partijų atstovai į pokyčius reagavo labiau neigiamai negu likusios partijos. Vis dėlto absoliučiai visi Seimo nariai pritarė galutinėms pataisoms. Galima daryti prielaidą, kad Seimo nariai nutarė laikytis solidarumo, kad pademonstruotų visuomenei, jog ši problema yra ne tik klaipėdiečių ir alytiškių, bet ir visos Lietuvos gyventojų reikalas.

Valdančiųjų koalicijos imlumas aplinkosaugai, kaip jau buvo minėta, yra palankus. Ryškesnių pokyčių analizuojant politikos srautą galima pastebėti **organizuotų grupių veikloje**. Klaipėdos Marių bendruomenė jau ilgai siekė pokyčių, galinčių koreguoti taršių įmonių veiklą. Vis dėlto procesai, kaip pripažino kalbinti respondentai, dėl politinės valios stokos vyko per lėtai¹²⁸. O štai po „Grigeo“ nelaimės apie daugybę skundų valdžios institucijoms užsiminė netgi ministras pirmininkas S. Skvernelio; šis politinis epizodas – itin svarbus, kadangi tai yra viena svarbiausių politinių figūrų Lietuvoje. Ministras pripažino valdžios klaidas ignoruojant akivaizdžias problemas, todėl Vyriausybė pateikė siūlymus Seimui sušaukti neeilinę sesiją, per kurią būtų priimti reikalaujami aplinkosauginiai pokyčiai. Kol Aplinkos ministerijai pavaldžios institucijos ir aplinkosaugininkai skundėsi neturintys pakankamai įrankių ir galių, Vyriausybė darbo posėdžio metu aiškiai pasakė, jog pokyčiai privalo

¹²⁴ Gailė Jaruševičiūtė, <<https://kauno.diena.lt/naujienos/vilnius/miesto-pulsas/surenge-piketa-prie-vilniaus-vamzdzio-visuomene-siuncia-zinia-tersejams-949563>> [žiūrėta 2020-05-14].

¹²⁵ Kęstutis Glaveckas, Seimo 7-osios neeilinės sesijos rytinis posėdis, 2020-01-23, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35826&p_k=1&p_a=media_object_viewer&guid=7978D5B3-9DD4-44F9-BAD1-27C6F70D4E88>

¹²⁶ Eugenijus Gentvilas, ten pat.

¹²⁷ Agnė Širinskienė, ten pat.

¹²⁸ Interviu su buvusiu AM darbuotoju. Telefonu, 2020 m. gegužės 4 d.

įvykti. Netrukus penkiasdešimties Seimo narių iniciatyva (pagrindiniai iniciatoriai – L. Balsys ir V. Vingrienė) bei S. Skvernelio siūlymu sušaukta neeilinė Seimo sesija, per kurią buvo priimtas aplinkosauginių įstatymų pakeitimų paketas. „Klaipėdos Marių“ atstovės teigimu, jeigu ne „Grigeo“ skandalas, tai pramonininkai, ūkininkai ir kiti verslo subjektai būtų ir toliau koregavę aplinkosauginius pokyčius savo naudai, tačiau nutikus tokio masto nelaimei jie nebegalėjo to projekto švelninti¹²⁹: „Dabar atėjo laikas padėkoti „Grigeo“ vamzdžiui. Ačiū Jums, AB „Grigeo Klaipėda“, už Kuršių marių teršimą. Jei ne Jūs, vargu, ar „Klaipėdos paketas“ iš viso būtų išjudėjęs iš Seimo komitetų stalčių.“¹³⁰

Viešosios politikos sprendimų srautas

Analizuojant šio srauto komponentus pastebima, jog politinė terpė sprendimui įvykti buvo palanki. Žiniasklaidos išryškinta problema sulaukė didelio politikos formuotojų dėmesio, įskaitant ir pagrindinius valstybės vadovus – G. Nausėdą ir S. Skvernelį. Svarbių politinių figūrų įsitraukimas reiškia, jog sprendimo imtis būtina visomis priemonėmis, todėl **techninės galimybės**, remiantis teoriniu pagrindu, yra palankios. Tačiau Seimo posėdžiuose kai kurie nariai atvirai pareiškė, jog aplinkosaugos politika išgyvena gėdingą laikotarpį – miškininkai, medžiotojai, neetatiniai aplinkosaugininkai ir visuomenininkai turi geriausias galimybes pastebėti visas problemas, tačiau neturi jokios politinės galios, o Aplinkos ministerija į juos nekreipia dėmesio, nes tiesiog neturi tam pajėgumų¹³¹. Kai kurie konservatorių ir liberalų frakcijų nariai nesižavėjo tokiais skubotais įstatymų pakeitimais, bet pripažino, jog susiklosčiusi situacija parodė valdžios neįgalumą, nes pokyčiai buvo inicijuojami tik piliečių dėka¹³².

Kaip jau buvo minėta praeitame skyriuje, valdančiosios koalicijos **vertybės** yra **priimtinos** aplinkosaugos pokyčiui. „Grigeo“ skandalas tiek žiniasklaidoje, tiek politikų buvo įvardijamas kaip aplinkosauginis. Be to, retorika šiuo klausimu buvo palanki, kadangi po skandalo S. Skvernelis palaikė tiek klaipėdiečius, tiek Seimo narius, kurie buvo linkę kuo greičiau išspręsti šią problemą. O kalbant apie „Klaipėdos Paketą“ svarbu priminti, kad pats teisės aktų pakeitimas buvo gana lengva procesas, nes pataisos jau seniai buvo paruoštas– trūko tik didesnio politikų dėmesio, kurį ir išprovokavo „Grigeo“ incidentas.

Politinis lyderis

Aptarus visus kintamuosius daroma išvada, jog atsidaryti „**galimybių langui**“ nebuvo jokių trikdžių. Situacija reikalavo sprendimo, o šis jau buvo iš anksto parengtas, todėl politiniam pokyčiui

¹²⁹ Interviu su Klaipėdos Marių Bendruomenės atstove. Telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

¹³⁰ Vykintas Zulonas, <<https://www.atviraklaipeda.lt/2020/01/27/klaipedos-paketas/>> [žiūrėta 2020-05-14].

¹³¹ Paulius Saugardas, Seimo 7-osios neeilinės sesijos rytinis posėdis, 2020-01-23, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35826&p_k=1&p_a=media_object_viewer&guid=7978D5B3-9DD4-44F9-BAD1-27C6F70D4E88>

¹³² Ten pat.

sąlygos buvo idealios. Visuomenė, nespėjusi užmiršti „Ekologistikos“ gaisro, reikalavo radikalių pertvarkų aplinkosaugos srityje. Kaip teigė Žaliosios Politikos Instituto atstovė, temos aktualumą išryškino tai, jog „Grigeo“ iki šiol buvo gerasis ir sektinas rinkos pavyzdys, todėl faktas, jog tokia įmonė teršė UNESCO saugomas Kuršių Marias, pakeitė aplinkosaugos svarbos suvokimo naratyvą¹³³. Šis skandalas turėjo savo išorinį **politinį lyderį**– „Klaipėdos Marių Bendruomenę“, kurios atstovai dalyvavo visuose posėdžiuose, susijusiuose su įmonių taršos klausimais, siuntė didelį kiekį skundų ir stengėsi daryti įtaką politikos formuotojams. Visuomenininkų iniciatyvos dėka, Klaipėdoje buvo suorganizuotas Lietuvos Politikos Forumas, kuriame susirinko politikai, aplinkosaugininkai, ekspertai, visuomenininkai, kurie bendromis jėgomis bandė išsiaiškinti aplinkosaugos problemas. Vidinės lyderystės ėmėsi LR Aplinkos ministerijos atstovai. Visuomenininkai interviu metu patvirtino, jog, jeigu ne Aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo koordinatorius Raimundas Sakalauskas, tai situacija būtų dar komplikuočiau¹³⁴. Taip pat būtų verta išskirti L. Balsį, kurio iniciatyva buvo pasiektas Seimo Aplinkosaugos komiteto narių konsensusas dėl neeilinės Seimo sesijos organizavimo.

4.4. Kada politikai susidomi aplinkosauginiais klausimais bei kaip įvyksta pokytis politinėje darbotvarkėje?

Atlikus proceso sekimo analizę pastebima, jog didžioji dalis analizuotų kintamųjų rodo, jog, nors pasirinkti atvejai yra itin panašūs, tačiau tai negarantuoja panašių rezultatų: tie patys veiksniai skirtingose situacijose ir esant skirtingai sąveikai su kitais kintamaisiais lemia kitokias politines trajektorijas. Šių pokyčių identifikacija tampa esmine atsakant į pagrindinį šio tyrimo klausimą.

Visų pirma, politinės lyderystės stoka yra vienas pagrindinių veiksnių, neleidusių aplinkosauginiams pokyčiams įvykti anksčiau, dar po „Ekologistikos“ skandalo. Kiekvienas politikos formuotojų sprendimas reikalauja politinės valios ir atsakomybės prisiėmimo, o būtent „Ekologistikos“ atveju lyderis, galintis aštriau pabrėžti aplinkosauginius šio skandalo aspektus ir problemą – neatsirado. Verta paminėti, jog L. Balsys bandė imtis iniciatyvos, tačiau jo lyderystės nepakako dėl palaikymo iš kitų politikų stokos. Savo ruožtu po „Grigeo“ skandalo pastebima tiek aktyvi vidinė (Seimo nariai L. Balsys ir V. Vingrienė, Aplinkos ministerija), tiek išorinė lyderystė. Šie politikai prisiėmė atsakomybę bei visais būdais ieškojo greito ir veiksmingo sprendimo aplinkosauginei problemai spręsti bei sugebėjo mobilizuoti paramą siūlomam „Klaipėdos paketui“.

Antrasis skirtumas – suinteresuotų visuomenės grupių telkiamas dėmesys problemai. Nors politikos formuotojai turėtų vadovautis viešuoju interesu, deja, tai ne visada tampa realybe.

¹³³ Interviu su Žaliosios Politikos instituto atstove. Vilnius, 2020 m. gegužės 6 d.

¹³⁴ Interviu su Klaipėdos Marių bendruomenės atstove. Telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

„Ekologistikos“ atveju matoma, jog nebuvo jokios žmonių grupės, suinteresuotos aplinkosauginiais klausimais – priešingai, Pramonininkų konfederacija ir Žemės ūkio sąjunga pastaraisiais metais veikė priešinga linkme. Be to, dėmesys įvykiui buvo labai pasiskirstęs – nei politikai, nei žiniasklaida, nei visuomenė nesidomėjo aplinkosauginiais skandalo aspektais, o kai kas tam dar ir priešinosi, todėl tikimybė šiam klausimui patekti į darbotvarkę praktiškai išnyko. O štai „Grigeo“ atveju pastebima labai aktyvi Klaipėdos Marių bendruomenė, kuri, siekdama pokyčių, savo nepasitenkinimą reiškė didžiuliais skundų kiekiais, protestais bei viešais pareiškimais Seimo posėdžių metu. Bendras visuomenės ir žiniasklaidos oponavimas problemai paskatino politikus susitelkti į „bendrą priešą“ – „Grigeo“, o ilgalaikėje perspektyvoje – į piktnaudžiavimą aplinkosaugos sistemos spragomis. Šis veiksnys persidengia su pirmuoju, kadangi organizuotų grupių spaudimas gali suteikti papildomą stimulą lyderio atsiradimui.

Paskutinis skirtumas – sprendimų priėmėjų darbotvarkių apkrova. Politikų dėmesys yra labai ribotas dėl žmogiškųjų ir finansinių resursų stokos, todėl natūralu, kad problemos sprendžiamos prioritete tvarka. „Ekologistikos“ incidento metu politinė arena buvo gana užimta – sumaištis Seime dėl pirmininko V. Pranckiečio pašalinimo iš pareigų bei 2020 m. valstybės biudžeto priėmimo pirmieji etapai, kurie sukėlė daugybę politikų diskusijų. Be to, gaisras „Ekologistikoje“ vyko net keletą dienų, taigi ši nelaimė išprovokavo daug kitų, ne tik su aplinkosauga, susijusių problemų. Tokia intensyvi darbotvarkė leidžia manyti, jog pasiskirstęs politikos formuotojų dėmesys nesudaro tinkamų sąlygų aplinkosauginiam klausimui patekti į politikos darbotvarkę. Savo ruožtu „Grigeo“ skandalas įvyko „ypatingai parankiu laiku“ – naujųjų metų pradžioje, kai Seimas jau buvo baigęs rudens sesiją, o Vyriausybėje nebuvo įvykęs nei vienas posėdis. Be to, sausio pradžioje nebuvo pastebima jokių rimtesnių politinių ar visuomeninių įvykių, kurie atkreiptų politikų dėmesį. Galima daryti išvadą, jog šios sąlygos buvo itin palankios problemų, kilusių po „Grigeo“ skandalo, sprendimui.

Išvados

Šiam tyrimui pasirinkti du rezonansiniai aplinkos taršos atvejai – „Ekologistikos“ gaisras ir „Grigeo“ skandalas – parodė, kad aplinkosaugos problemos gali pritraukti visuomenės bei žiniasklaidos dėmesį, tačiau net ir esant sisteminių pokyčių būtinybei ar netgi egzistuojant parengtam problemos sprendimui, ekologinės nelaimės ne visada paskatina klausimo patekimą į viešosios politikos darbotvarkę. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą – išnagrinėti Lietuvoje vykusius du pastarojo laikotarpio aplinkosauginius skandalus ir išsiaiškinti, kokie veiksniai sudaro sąlygas ekologinių klausimų patekimui į politinę darbotvarkę – buvo atskleista, kad tam svarbūs ne tik politiniai ir socialiniai veiksniai, tačiau ir tarp politikų bei visuomenės cirkuliuojantys problemos pristatymo naratyvai.

Šio darbo metu atskleista, jog egzistuoja tam tikra keturių komponentų grandininė kombinacija, kuri sudaro sąlygas, reikalingas aplinkosaugos pokyčiui įvykti. Atvejų diskurso analizė parodė, jog aiški **problemos formuluotė** yra esminis veiksnys, sudarantis galimybes pokyčiui. Konkretus problemos apibrėžimas, dėl kurio sutaria visos suinteresuotos pusės, leidžia pateikti probleminį naratyvą visuomeniniu lygmeniu. Jeigu skandalas yra apibrėžiamas kaip aplinkosauginė problema, ženkliai padidėja tikimybė sulaukti politikų dėmesio ir pokyčių aplinkosaugos srityje, kadangi aiškiai suformuluota problema suteikia ankstiną mobilizuotis **organizuotoms grupėms**. Šios, tuo tarpu, gali sutelkti visuomenę ir daryti spaudimą politikams reikalaujant sisteminių permainų. Organizuota grupė gali pakeisti politikos tėkmę, taip paskatindama **politinio lyderio** „iš vidaus“ iškilimą, kaip tai nutiko su „Grigeo“. Siekiant pokyčių turi atsirasti atsakomybę už juos prisiimantis politikas ar politikų grupė, kurie gali paspartinti klausimo patekimo į darbotvarkę procesą. Kaip papildoma, tačiau nebūtina sąlyga pokyčiui įvykti yra **darbotvarkės apkrova**. Politikų dėmesys yra vertingas ir ribotas resursas, todėl tikimybė, jog tam tikras klausimas atsidurs jų akiratyje padidėja, jeigu tuo pat metu nėra sprendžiami didesnės svarbos klausimai. Vis dėlto tinkamos sąlygos klausimo atsiradimui darbotvarkėje gali susiklostyti ir be šios aplinkybės, jeigu kiti reikšminiai viešinimo ir poveikio veiksniai tinkamai atlieka savo funkciją. O tai, nutinka ne visada: štai „Ekologistikos“ skandalas neišprovokavo aplinkosauginių pokyčių, nes šiuo atveju nebuvo suformuota aiški aplinkosauginė problema – skandalas išsivystė į daugiasluksnę problemą, todėl aplinkosauginiai klausimai buvo nustumti į šalį ekonominių ir socialinių rūpesčių. Tad nors politinis klimatas aplinkosauginiams pokyčiams buvo palankus, o sprendimas – „Klaipėdos paketas“ – lengvai įgyvendinamas, susiklosčiusi kompleksinė situacija nebuvo tinkama realiam pokyčiui įvykti. Priešinga situacija susiklostė „Grigeo“ atveju, nes čia aplinkosauginė problema tapo pagrindine ir vienintele.

Šios išvados atskleidžia, jog J. Kingdon kelių srautų analizės pagrindas ir įrėminimo teorija yra glaudžiai susiję. Problemos apibrėžimas ir jos pristatymas visuomenei gali nulemti, ar problemos, politikos ir viešosios politikos srautai susijungs ir atvers „galimybių langą“. Jeigu susidaro tik dalinė jungtis be problemos srauto, tikėtis pokyčio neverta. Tyrimo metu nustatyta, jog būtent problemos sraute glūdi pagrindinė pokyčio priežastis ir sąlyga. Būtent dėl šio aspekto aiškus problemos traktavimas ir suformulavimas turėtų būti neatskiriama J. Kingdon teorijos dalis.

Verta išskirti esminius šio darbo ribotumus bei pateikti rekomendacijas, kaip tokio pobūdžio tyrimas galėtų būti atliekamas ateityje. Nors dėl politikų nenoro bendradarbiauti karantino Lietuvoje metu nepavyko surinkti pakankamo kiekio interviu, kuris būtų leidęs identifikuoti daugiau politinių ir visuomeninių procesų, šį trūkumą siekta kompensuoti pasitelkiant papildomus tyrimo metodus. Taip pat, siekiant suvaldyti kontekstinių aplinkybių kaitą bei duomenų apimtį, šiame tyrime buvo nagrinėjamas pakankamai siauras – vienos Vyriausybės valdymo laikotarpis. Atliekant tokio pobūdžio tyrimus ateityje būtų galima apžvelgti skirtingų Vyriausybių kadencijų metu vykusius aplinkosauginius skandalus (tai leistų matyti ryškesnius skirtumus vertinant tokius kintamuosius kaip politinė ideologija) bei palyginti jų įtaką. Darbo spektras taip pat galėtų būti praplėstas tiriant, kodėl praeityje vykę ekologiniai „skandalai“ nesulaukė tokio didelio dėmesio, kaip tai nutiko „Ekologistikos“ ir „Grigeo“ atvejais. Galiausiai, dėl ribotos darbo apimties, šiame tyrime buvo pasitelkta tik interneto dienraščiuose pateikiamų antraščių diskurso analizė, tačiau ateities tyrimuose būtų galima įtraukti vizualinės medžiagos bei socialinių tinklų turinio analizę, leisiančią dar tiksliau identifikuoti problemas.

Apibendrinant, darbas atskleidžia, kad skandalo poveikis aplinkosaugos klausimų patekimui į darbotvarkę tapo įmanomu dėl aktyvesnio visuomenės, taigi ir žiniasklaidos, įsitraukimo į aplinkosauginį diskursą ir taip formuojamo spaudimo politikos sektoriui. Ne kartą paminėjus, kad aplinkosaugai politinėje darbotvarkėje teikiamas paskutinis prioritetas, akivaizdu, kad politikai ekologiniais klausimais susidomi tada, kai jie tampa itin aktualiais ir potencialiems rinkėjams. Aiškiai apibrėžta problema, žinomas jos sukėlėjas ir mobilizuota visuomenė sudaro palankias sąlygas tiek reikštis lyderystei, tiek paskatinti pokyčių šioje srityje įgyvendinimą, užtikrinant, kad bus ne tik tobulinama aplinkos apsaugos sistema, bet ir pateisinami lūkesčiai.

Literatūros sąrašas

1. „15min.lt“, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytaus-meras-n-cesiulis-pratruko-mes-baisu-gaisra-gesinam-o-mus-biurokratai-sokdina-56-122006?copied&copied>>
2. „15min.lt“, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytaus-gaisro-zala-gamtai-jau-patvirtinta-pirmoji-auka-zuikis-56-1221080>>
3. „Delfi.lt“, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/grigeo-klaipeda-del-netinkamo-nuoteku-valymo-kaltina-buvusius-vadovus.d?id=83507799>>
4. „Gemius“, <<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/medijos/naujausi-gemius-duomenys-skaitomiausias-mobiliuosiuose-irenginiuose-15min-konkurencingumas-rinkoje-auga-921-981652>>
5. Alytaus Gidas, <<https://alytausgidas.lt/naujiena/29180-poveikio-aplinkai-vertinimo-is-ekologistikos-nereikalavo-niekas>>
6. Andrukaitytė, Milena ir Aurelija Jašinskienė, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prokurore-manoma-kad-nevalytos-nuotekos-i-marias-kasnakt-buvo-leidziamos-su-vadovybes-zinia-56-1258470>>
7. Arowolo, Olasunkanmi, *Understanding Framing Theory*, Lagos State University, 2017.
8. Baliukonienė, Laura, <<http://dzukijosveidas.lt/2019/12/31/lietuvos-metu-zmogaus-ir-ivykiu-rinkimuose-alytaus-mero-pavarde-ir-gaisras/>>
9. Banovic, Rebecca, <https://www.forbes.com/sites/rebeccabanovic/2019/01/09/the-new-iron-curtain-the-pollution-divide-between-eastern-and-western-europe/>
10. Beach, Derek, and Rolf B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, USA, University of Michigan Press, 2013.
11. Birkland, Thomas, *After Disaster: Agenda Setting, Public Policy, and Focusing Events*, Georgetown University Press, 1997.
12. Blatter, Joachim, and Markus Haverland, *Case Studies and (Causal-) Process Tracing*, in book, *Comparative Policy Studies*, 2014.
13. Blekaitis, Lukas, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidento-patarejas-apie-aplinkosauga-lietuvoje-valstybines-institucijos-egzamino-neislaiko.d?id=83324443>>
14. BNS, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mazeika-uz-atlieku-isvezima-is-alytaus-tures-susimoketi-sudegusi-imone.d?id=82705003>>
15. BNS, <<https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2019/11/12/news/po-alytaus-gaisravietes-vandens-tarsos-tyrimo-savivaldybes-ir-ministerijos-nesutarimai-12534910/>>
16. BNS, <<https://www.lrytas.lt/gamta/eko/2020/01/08/news/-grigeo-padaryta-zala-gamtai-gali-siekti-net-130-mln-euru-13185154/>>
17. BNS, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/10/25/news/r-karbauskis-apie-kaltinimus-vidaus-reikalu-ministrei-r-tamasunienei-turekime-gedos-12320850/>>
18. BNS, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2020/02/12/news/prokurorai-pareiske-itarimus-grigeo-prezidentui-g-pangoniui-13610668/>>
19. BNS, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1122498/alytuje-degusios-ekologistikos-veiklos-leidimai-nestabdomi-del-teisiniu-kliuciu>>
20. Bovens, Mark, and Paul t'Hart, *Understanding Policy Fiascoes*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1996.
21. Brunalas, Benas, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zukas-neutralizuojant-krize-alytuje-galejo-buti-aktyviau-itraukta-ir-kariuomene.d?id=82821385>>
22. Chong, Dennis, James Druckman, *Framing theory*, Annual Reviews Political science, 2007.
23. Cohen, D., Michael et al., *A River Runs Through It: A Multiple Streams Meta-Review*, The Policy Studies Journal, Vol. 44, No. 1, 2016.
24. Cohen, D., Michael, et al, *A Garbage Can Model of Organizational Choice*, Administrative Science Quarterly, 1972.

25. Černiauskaitė, Agnė, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/10/29/news/g-nausedos-ir-s-skvernelio-pozicijos-del-gaisro-issiskyre-visa-tai-yra-nenormalu--12358838/>>
26. Danauskienė, Vilma, ir Simona Voveriūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alytaus-gaisravieteje-netiketai-apsilankes-nauseda-apokaliptinis-vaizdas.d?id=82636523>>
27. Danauskienė, Vilma, ir Simona Voveriūnaitė, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alytaus-gaisravieteje-netiketai-apsilankes-nauseda-apokaliptinis-vaizdas.d?id=82636523>>
28. Davis, H., John, *Perpetuation of the United States of America*, Xlibris Corporation, 2014.
29. Deveikis, Jonas, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1135932/mazeika-kai-kurie-aplinkosaugininkai-gyvena-5-aukstu-namuose-ir-tai-nera-daugiabuciai-o-ju-privatus-namai>>
30. Donald, Schön, and Martin Rein, *Frame Reflection: Toward The Resolution Of Intractable Policy Controversies*, Lexington Books, 1994.
31. Džina, Donauskaitė, „Žiniasklaidos vaidmuo skurdo mažinimo politikoje: Lietuvos interento dienraščių 2008 m. ekonominės krizės metu atvejis“, Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2015.
32. ELTA, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/mazeika-apie-grigeo-klaipeda-skandala-tai-buvo-tycinis-ir-piktybinis-atvejis.d?id=83263971>>
33. ELTA, <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2019/11/12/news/r-karbauskis-alytaus-savivaldybe-turi-prisiimti-atsakomybe-kad-neuzkirto-kelio-katastrofai-12527938/>
34. European Commission, *Attitudes of European citizens towards the environment*, European Press, 2017.
35. European Commission, *Attitudes of European citizens towards the environment*, European Press, 2011.
36. European Commission, *Government expenditure on environmental protection*, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_environmental_protection#Expenditure_on_.27environmental_protection.27>
37. European Commission, *New Eurobarometer Survey: Protecting the environment and climate is important for over 90% of European citizens*, European Press, 2020.
38. Gečiūnaitė, Rita, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/grigeo-nuoteku-tyrime-naujos-detales-taikinyje-ir-vietos-aplinkosaugininkai.d?id=83237799>>
39. Gečiūnaitė, Rita, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/grigeo-nuoteku-tarsa-nenudziugino-klaipedos-vandenu-valymo-kaina-bus-tikrai-neeiline.d?id=83260359>>
40. George, A., T. McKeown, *Case Studies and Theories of Organizational Decision Making*, Cambridge Press, 1985.
41. Jakilaitis, Edmundas, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mazeika-pripazista-kad-aplinkosaugos-sistema-supuvusi-pazeidejus-planuoja-gaudyti-pasitelkdami-policija.d?id=83343487>>
42. Jakilaitis, Edmundas, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/alytaus-meras-bijau-kad-instituciju-kurios-turejo-sureaguoti-i-padangu-gaisra-tyrimas-pasibaigs-zemiausio-rango-specialisto-apkaltinimu.d?id=82615995>>
43. Jakubauskas, Ramūnas, <<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2020/02/16/news/v-landsbergis---apie-astravo-ae-ir-grigeo-klaipeda-tarsos-skandala-pagalvoju-kartais-kiaules-jus-kiaules--13666812/>>
44. Jakubauskas, Ramūnas, <<https://www.lrytas.lt/verslas/rinkos-pulsas/2019/11/12/news/del-uztersto-alytaus-gaisravietes-vandens-n-cesiulio-ir-k-mazeikos-susikirtimas-12534935/>>
45. Jaruševičiūtė, Gailė, <<https://kauno.diena.lt/naujienos/vilnius/miesto-pulsas/surenge-piketa-prie-vilniaus-vamzdzio-visuomene-siuncia-zinia-tersejams-949563>>
46. Jones, D. Bryan and Baumgartner Frank R. *From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing*, the Policy Studies Journal, Vol. 40, No. 1, 2012.

47. Kasparavičė, Kristina, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kaip-sprogo-ekologine-bomba-neveziu-ir-toliau-laisvai-liejasi-tersalai-su-fekalijomis.d?id=79208961>>
48. Katkus, Mykolas, <<https://www.delfi.lt/verslas/nuomones/mykolas-katkus-viskas-konenorejote-suzinoti-apie-grigeo-ir-tris-vamzdzius.d?id=83238705>> [žiūrėta 2020-04-23].
49. Keys, Donald, *Earth at Omega: Passage to Planetization*, Branden Press, Wellesley, 1982, chapter 6.
50. Kinčinas, Ignas, *Vaizdinių įtaka viešosios politikos darbotvarkei*, magistrinis darbas, VU TSPMI, 2018.
51. Kingdon, W. John, *Agendas, Alternatives, and Public Policies*, Pearson New International Second Edition, 2014.
52. Knaggård, Åsa, *Framing the Problem: Knowledge Brokers in the Multiple Streams Approach*, Lund University, 2013.
53. Lindblom, Charles, Edward Woodhouse, *Politikos formavimo procesas*, Vilnius: Algarvė, 1999.
54. LR Vyriausybė, <<https://aad.lrv.lt/lt/naujienos/2019-m-aplinkosaugininkai-dazniausiai-vyko-tirti-atlieku-deginimo-ir-zvejybos-pazeidimu>>
55. LR Vyriausybė, <<https://aad.lrv.lt/lt/naujienos/per-2018-metus-daugiau-nei-18-tukstanciu-pranesimu-apie-aplinkosaugos-pazeidimus>>
56. LR Vyriausybė, <<https://lrv.lt/lt/naujienos/efektyviai-aplinkosaugai-ir-klimato-kaitos-issukiams-absoliutus-vyriausybes-prioritetas>>
57. LR Vyriausybė, 2019 m. IV ketvirtis, <<https://lrv.lt/lt/aktuali-informacija/xvii-vyriausybe/vyriausybes-programos-igyvendinimo-planas-1>>
58. LR Vyriausybė, 2020 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų apžvalga, <http://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Aiskinamojo_1%20priedas_Biudzeto%20projekto%202020%20apzvalga_G.pdf>
59. Maesschalck, Jeroen *When Do Scandals Have an Impact on Policy Making? A Case Study of the Police Reform Following the Dutroux Scandal in Belgium*, KU Leuven, 2014.
60. Mazėtis, Arnas, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/buves-aplinkos-ministras-sokiruotas-jei-kalbame-kad-issigims-gyvunai-tai-kas-bus-zmonems.d?id=82780493>>
61. Milinis, Mindaugas, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/klaipedieciu-kantrybe-truko-juodos-dulkes-skverbiasi-i-bustus-vaikai-eme-koseti.d?id=78829483>>
62. Murauskaitė, Aida, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1133870/aplinkosaugininkai-mano-kad-ateityje-grigeo-istorija-gali-kartotis-nurode-valdziai-ko-imitis>>
63. Nakrošis, Vitalis, Ramūnas Vilpišauskas, *Politikos įgyvendinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos įtaka*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
64. Nakrošis, Vitalis, <<https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1114910/vitalis-nakrosis-kokias-zaizdas-atvere-gaisras-alytuje>>
65. Nakrošis, Vitalis, Egidijus Barcevičius, Ramūnas Vilpišauskas, *Teorinis analizės pagrindas: kaip analizuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos prioritetų įgyvendinimą?*, Kn. V. Nakrošis, E. Barcevičius, R. Vilpišauskas (sud.), *Kada reformos virsta pokyčiais?* Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla, 2015.
66. OECD, *Regions in Industrial Transition Policies for People and Places*, <<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/c76ec2a1-en.pdf?expires=1586980472&id=id&accname=guest&checksum=50A46D4743E161E868E3FA9683567952>>
67. Pakėnienė, Roma, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/is-grigeo-klaipedos-buvusiu-vadovu-teisme-reikalaujama-atlyginti-milijonine-zala.d?id=83348283>>
68. Pan, Zhongdang, and Gerald Kosicki, *Queer Identities / Political Realities*, Cambridge Scholars, 2001.
69. Pocytė, Kristina, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/i-grigeo-teritorija-patekti-bande-aplinkosaugininkai-kito-tokio-konflikto-teigia-neprišimenantys.d?id=83258745>>

70. Pocytė, Kristina, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/skvernelis-pripazino-klaipedieciu-versijomis-buvo-net-sunku-patiketi.d?id=83216561>>
71. Pumprickaitė, Nemira, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1110623/sapoka-prisipazino-jei-butu-igyvendintos-sveikatos-ir-svietimo-reformos-biudzete-nebutu-taip-striuka-del-pinigu>>
72. Ragin, Charles, *Redesigning social inquiry*, SAGE Publications Ltd, 2008.
73. Rakauskė, Raminta, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/gaisras-alytuje-gali-buti-tik-repeticija-dar-6-padangu-gamyklos-tiksi-kaip-bombos.d?id=82661883>>
74. Rimaitė, Viktorija, <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/aktualijos/2019/10/23/news/aiskinsis-kodel-ivyko-gaisras-alytuje-ir-kaip-jis-gesintas-12293220/>>
75. Rutkienė, Aušra ir Ilona Tandzegolskienė, *Studentų savarankiškumo skatinimas studijuojant universitete*, VDU, 2014.
76. Seimo 7-osios neeilinės sesijos rytinis posėdis, 2020-01-23, <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35826&p_k=1&p_a=media_object_viewer&guid=7978D5B3-9DD4-44F9-BAD1-27C6F70D4E88>.
77. Seimo Aplinkos apsaugos komiteto posėdis, 2019-10-23, <<https://www.youtube.com/watch?v=f78yiAkkM24>>.
78. Semetko, A., Holli, ir Patti M. Valkenburg, *Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News*, Journal of Communication, 2000.
79. Seon-Kyoung, Ana, Karla K. Gower, *How do the news media frame crises? A content analysis of crisis news coverage*, University of Alabama, 2009.
80. Sheila, Jasanoff, and Wynne Brian, *Human Choice and Climate Change*, Vol. 1. The Societal Framework. Columbus: Battelle Press, 1998.
81. Teun Adrianus van Dijk, *Macrostructures: An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition*, Psychology Library Editions, 1980.
82. Theodoulou, Z., Stella Cahn A. Matthew, *Public Policy: The Essential Readings*, California State University, New Jersey, 1995.
83. Tracevičiūtė, Roberta, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seime-pirmieji-zingsniai-del-interpeliacijos-r-tamasunienei-56-1221896>>
84. Trainys, Vygandas, <<https://www.lrytas.lt/lietuvsdiena/nelaimes/2020/05/16/news/vilniuje-liepsnose-paskendo-namas-14923698/>>
85. Tubys, Lukrecijus, „15min.lt“, <<https://alytausgidas.lt/naujiena/28848-ekologistika-liepsnojo-ir-anksciau-paiskejo-kad-cia-buta-daug-nusleptu-gaisru>>
86. Tubys, Lukrecijus, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/alytus-po-gaisro-vel-paliktas-vienas-meras-itaria-kad-atlieku-neisves-ir-iki-kaledu-56-1227198?copied>>
87. Tubys, Lukrecijus, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/po-savaites-gaisras-alytuje-sulauke-seimo-demesio-nieko-geriau-padaryti-nebuvo-galima-56-1220992?copied>>
88. Tubys, Lukrecijus, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/del-gaisro-alytuje-patirta-zala-siekia-jau-11-mln-euru-kiek-padengs-ekologistika-neaisku-56-1241988>>
89. Tuchman, Gaye, *Making News: A Study in the Construction of Reality*, New York: Free, 1978.
90. Valatka, Rimvydas, <<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rimvydas-valatka-vamzdis-grigeo-ir-pangoniui-o-gal-mums-visiems.d?id=83251167>>
91. Valstybės Apsaugos Kontrolė, <<http://alkas.lt/2020/05/14/lietuva-pagal-finansavima-aplinkosaugai-priespaskutineje-vietoje-es/>>
92. Viluckas, Paulius <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/ekspertai-uz-grigeo-klaipedos-tarsaturetu-atsakyti-visi-grupes-valdytojai.d?id=83518245>>
93. Viluckas, Paulius, <<https://www.delfi.lt/verslas/verslas/mauricas-apie-grigeo-tarsos-krize-zala-padaryta-viso-regiono-akciju-birzai.d?id=83215815>>
94. Vingrienė, Virginija, <<https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/virginija-vingriene-alytaus-gaisras-atvere-supulivusias-atlieku-tvarkymo-sistemas-piktzaizdes.d?id=83035689>>

95. Vireliūnaitė, Lauryna, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/operacijoje-grigeo-klaipeda-dalyvaves-r-sakalauskas-jei-sargas-butu-zinojes-pries-tris-minutes-nieko-nebutume-rade-56-1261006>>
96. Voveriūnaitė, Simona, <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/paviesino-nauju-tyrimu-alytuje-rezultatus-dioksinais-uzterstas-ne-tik-pienas.d?id=82812861>>
97. Woodhouse, Edward, *Incrementalism, Intelligent Trial and Error, and the Future of Political Decision Theory*, Rensselaer Polytechnic Institute, 1993.
98. Zahariadis, Nikolaos, *Ambiguity and Choice in Public Policy: Political Manipulation in Democratic Societies*, Georgetown University Press, Washington, DC, USA, 2003.
99. Zulonas, Vykintas, <<https://www.atviraklaipeda.lt/2020/01/27/klaipedos-paketas/>>
100. Želnienė, Liepa, <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/gaisras-alytuje-sudomino-ir-seimo-sveikatos-reikalu-komiteta-56-1221694?copied&copied>>

Priedai

1 priedas. Kokybinio tyrimo metu atliktų pusiau struktūruotų interviu transkripcijos

1. Interviu su buvusiu LR Aplinkos ministerijos darbuotoju. Pokalbis telefonu, 2020 m. gegužės 4 d.

Kiek man žinoma, Jums dirbant Aplinkos Ministru, Jūs buvote gana gerai susipažinęs su „Klaipėdos paketu“. Kada ir kokiomis sąlygomis pirmą kartą išgirdote apie šį aplinkosauginių pataisų paketą?

Ne tai, kad kokiomis sąlygomis, tačiau mes jį patys ir parengėme. Tiesą pasakius, aš tiksliai metų nepasakysiu, tačiau datos bus susijusios su viešai prieinama informacija. Lyg ir buvo 2018 metų vasarą, atėjo pirmieji laiškai, lygiagrečiai į Aplinkos Ministeriją ir į Vyriausybės Kanceliariją. Galvoju, net ne vasarą, o dar anksčiau pasiekė mus laiškai. Ir tada mes pradėjome suktis, ilgą laiką mūsų specialistai aiškinosi sąlygas ir, man atrodo, jau rudenį, kai atėjo atsakingo departamento vadovai, pasakė kokia yra reali situacija Klaipėdoje, apskritai su teisės aktais, o tada buvo gautas pavedimas parengti. Man atrodo, jog mes dar spėjom jį pateikti ir parengti prieš mane atleidžiant.

Žiniasklaidoje teigiama, jog į Paketo rengimą buvo įsitraukę ir Klaipėdos visuomenininkai. Kiek smarkiai jie buvo įsitraukę į Paketo rengimą?

Ne, tai jie iškėlė problemas, o visų tų teisės aktų parengimas jau priklausė Aplinkos Ministerijai. Tačiau aktyvus bendravimas su jais visada vyko, nuolatos keitėmės informacija. Bendruomenė pačio dokumento tikrai nerengė.

Kas konkrečiai buvo pagrindiniai iniciatyvininkai iš Klaipėdos bendruomenės?

Tai Raimonda Zaborė ir Ligita Girskienė. Tačiau Raimonda buvo aktyvesnė.

Kurios institucijos palaikė, o kurios priešinosi šio Paketo įgyvendinimui?

Tas derinimas vyksta taip, kad Aplinkos Ministerija parengia, o tada jau nueina į Vyriausybę tolimesniam derinimui. Aš jau tolimesniame derinime nebedalyvavau, todėl sunku komentuoti. Nesu tikras ar tikrai mes spėjom pateikti dokumentą, tačiau galutinis variantas tikrai buvo derinamas su manimi ir praėjo pro mane.

Kaip vertinate Lietuvos aplinkosaugos sistemą iki „Klaipėdos paketo“ ir po jo? Ar manote, kad tai žingsnis į priekį ar imitacinis valdžios veiksmas?

Esminis Paketo dalykas yra susijęs su įmonių atsakomybe už savo teritorijos ribų, tačiau dabar Seimas priėmė pereinamąjį laikotarpį. Tai gaunasi kas iš to? Pataisos priimtose, tačiau jos ilgai neįsigalios. Reikėjo priimti įstatymus be jokio pereinamojo laikotarpio. Kas dabar priimta, tai jį nereikia aplinkosaugos inspektoriams perspėti įmonių apie neeilinį patikrinimą, tačiau čia visiška smulkmena, o ten kur rimti dalykai, tai jiems duodamas labai ilgas pereinamasis laikotarpis.

Dėl kokių priežasčių buvo skirtas toks ilgas pereinamasis laikotarpis? Juk tokie nusikaltimai bet kurią dieną vėl gali būti pastebėti. Juk matėm daugybę naujų pranešimų jau po Grigeo

Vieša versija yra, kad verslas nespės pasiruošti. Tame, žinoma, yra tiesos. Iš tikrųjų, tai tiesiog valdžia stengiasi neprarasti verslo palaikymo, tokia yra normali praktika politikoje. Niekas nesiima drastiškų priemonių.

Grįžtant prie įstatymų pataisų, su kokiomis problemomis susidūrė „Klaipėdos paketas“ prieš patenkant į politinę darbotvarkę? Ar greitai jis buvo paruoštas?

Paketo parengimas buvo pakankamai greitas. Galbūt mėnesis ar šiek tiek daugiau. Tačiau, jeigu traktuotume, jog jis buvo baigtas 2018 metų gruodį, o jis priimtas tik 2020 metų sausį, tai reiškia jis tikrai ilgai stumdėsi ir niekas iš politinės valdžios jo nenorėjo. Šitaip stalčiuose jis gulėjo iki pat Grigeo. Pirmiausiai gulėjo iki Alytaus nelaimės, tada šiek tiek tai inspiravo vėl jį paliesti. Pagrindinis jo priešininkas buvo Kaimo Reikalų Komitetas. Dėl to, jog gyventojai pradės reikalauti atsakomybės už tą smarvę sklindančią iš gamyklų ir fermų.

O ar Paketas susijęs su daugybę metų Klaipėdiečius kankinančia smarve?

Ne, niekas čia nesusiję. Apskritai, kvapus reguliuoja Sveikatos Ministras. Aplinkos monitoringas ir aplinkos politika grindžiasi tik tai įrodymais, o įrodymai yra, jeigu pavyzdžiui, yra tam tikros medžiagų koncentracijos ore. Mūsų turimi prietaisai nesugeba susieti cheminių medžiagų su kvapais.

Bet juk pirmiausiai klaipėdiečiai kreipėsi dėl smarvės. Tai buvo pirminė problema. Tačiau galutiniame rezultate buvo pritaikytas po Grigeo, jau visai kitai problemai.

Taip, buvo šiek tiek pakoreguota ir praktiškai pritempta. Tai irgi įprasta praktika. Vis dėlto, jeigu ne paketas, tai turbūt ir neeilinės sesijos ir jokio pokyčio nebūtų, kadangi dabar AM neužsiima jokiais papildomomis iniciatyvomis kaip tai dariau aš.

Tai Alytaus gaisras Paketą šiek tiek sujudino? Kokių sąlygų pritrūko iki didesnio rezultato?

Iki Alytaus jis buvo Seimo Kaimo Reikalų Komiteto rankose ir tik po Alytaus jis išėjo į pagrindinį Aplinkos Apsaugos Komitetą. Tai reiktų jau klausti komiteto atstovų dėl sąlygų ir kodėl viskas taip buvo vilkinama. Tai turėtų būti formalios priežastys ir šiaip, kadangi jie gali tokiu būdu vilkinti ką nors, tai tiesiog ir vilkino.

Jeigu ne Alytaus gaisras, tai manote, jog Paketas dar nebūtų priimtas ir dabar?

Manau taip. Tas nervas ir priekaištai ir Klaipėdos visą laiką buvo, tai jie, turbūt, anksčiau ar vėliau būtų pajudinę tą Paketą. Tik neaišku, kas būtų ryžęsi iš valdžios jį judinti. Bet aišku, Alytaus gaisras ir „Grigeo“ „Klaipėdos paketo“ atžvilgiu yra labai susiję. Po Alytaus sujudėjo, o po Grigeo jau buvo greitai priimtas. Čia identiška situacija kaip ir su smurto artimoje aplinkoje įstatymų pataisomis. Pradžioje įvyko viena nelaimė, o po to jau antra, po kurios labai greitai buvo priimti pakeitimai. Taip yra todėl, kad tiesiog nėra niekur politinės valios ir supratimo. Visą laiką visiems atrodo, kad nieko priimti nereikia ir viskas aplink mus yra gerai.

Ar Alytaus gaisro skandalas yra tik visiškai atsitiktinumas ar tai, kaip teigė kai kurie politikai, silpnos aplinkosaugos sistemos pasekmė?

Alytaus gaistas tik iš labai mažos dalies yra susijęs su aplinkosaugine dalimi. O tai, kas buvo susiję, nebuvo gaisro priežastis. Reikia tai turėti mintyje, nes ten pirmiausiai ugniagesių kontrolės spragos. Man Alytaus nelaimė susijusi su Radviliškio padangų gaisru 2016 metais, kur taip pat degė didžiuliai kiekiai. Teko daug domėti tuo gaisru, tai ten buvo neišreikalauta iš ugniagesių, kad būtų laikomasi reikalavimų. O Alytaus gaisre vienintele aplinkosaugine problema yra tokia bėda, kad padangos, kurios jau susidėvėjusios, pakliūna pas padangų tvarkytoją, kurios pagal visus apskaitos kodus yra atlieka. Bet kai padanga yra perdirbama, Alytuje šiuo atveju ji buvo sumalta į granules, ji tampa nebe atlieka, o žaliava. Pagrindinis gaisro židinytis buvo būtent tos smulkios granulės. Dėl šios priežasties gaisras išplito ypatingai greitai, nes pačios padangos taip greitai nedega. Granulių degimas *de facto* yra ne atliekos degimas, o produkcijos degimas. Aišku, visi supranta, kad cheminės medžiagos yra tos pačios, bet čia reglamentavimo prasme, granulės yra ne atlieka. Ir dėl to va čia kriterijai kada atlieka yra laikoma atlieka yra per silpni.

Ar šie reglamentų pokyčiai padės išvengti tokių nelaimių ateityje?

Nesu tikras, nes čia ne mano sritis, bet manau, jog reiktų keisti priešgaisrinės saugos teisės aktus. Ir ką tikrai reikia daryti, tai įgalinti griežtesnę kontrolę. Priešgaisrinės tarnybos turi reguliuoti jų jurisdikcijoje esančius objektus.

Žiniasklaidoje buvo eskaluojama, jog priešgaisrinės apsaugos pareigūnai netikrino „Ekologistikos“ taip kaip priklauso. Ar tai tiesa?

Negaliu komentuoti. Šiuo klausimu žinau tiek pat, kiek ir Jūs pats žinote iš žiniasklaidos.

Kaip tuo tarpu su Grigeo? Ar tai aplinkosauginė nelaimė?

Grigeo tai net ne nelaimė, o nusikaltimas. Sąmoninga veikla yra nusikaltimas. Grigeo yra analogiškas atvejis Kauno Vandenuų Skandalui 2017 metais. Pas mane konkrečiai atėjo šaltinis ir papasakojo apie situacija Kaune. Su Grigeo įvyko visiškai taip pat. Man atrodo pagal žalą Kauno vandenvalos skandalo žala gamtai yra gerokai didesnė negu Grigeo. Matot, Matijošaitis, Kaunas... Dėl to visas šitas skandalas buvo labai gražiai viešai nuniveliuotas. Reiktų pasitikslinti kiek tiksliai, bet kalbant apie taršos koncentracijas, Kaunas buvo daug didesnis nusikaltimas negu Grigeo.

Žiniasklaida praktiškai nerašė apie šį Kauno Vandenuų atvejį, juolab ir valdžioje nebuvo priimta jokių sprendimų. Manote, jog žiniasklaida tokiais atvejais turi reikšmingos įtakos?

Manau, kad taip. Grigeo ieškinys dar nesuformuluotas, tačiau Kauno Vandenuų tikrai yra, nes ten ir byla jau toli pažengusi. Turėtų būti kažkokie duomenys, kuriuos būtų labai įdomu palyginti, nes ten bus pateikti ir teršalų kiekiai. Šiais klausimais galėtų pakomentuoti kas nors iš Aplinkos Apsaugos Departamento. Galbūt jie sutiktų pasidalinti koks yra vienas ir kitas ieškinys. Jeigu vieno atvejo yra gerokai didesnis neigiamas poveikis, tačiau žymiai mažesnis rezonansas, tai čia galima labai įdomias išvadas dėlioti ir ieškoti konkrečių tai lėmusių sąlygų.

Iš karto po Grigeo skandalo buvo sušaukta neeilinė Seimo sesija, kurios metu, labai greitai buvo priimti įstatymų pakeitimai. Kas lėmė tokią greitą politikų reakciją?

Tai čia viešoji politika. Taip jau būna. Faktas, kad kažkokia problema yra ir ją reikia spręsti, tačiau daugiau čia dėl akių. Artėja rinkimai ir panašiai.

Kodėl, Jūsų nuomone, tada su Grigeo nenutiko tas pats kaip ir Kauno Vandenimis?

Tai yra politinių įtakų ir politinio angažavimo klausimai. Privatus verslas yra vienas, o šiuo atveju, tikriausiai Grigeo neturėjo labai galingų užtarėjų, o Kauno meras, ypatingai tuo laikotarpiu, buvo be galo įtakingas ir stiprus, reitingai geri ir panašiai, todėl galėjo pareguliuoti viešąją politiką. Kauno vandenys yra savivaldybės įmonė, tai atsakomybė miesto valdžiai, o Grigeo privati. Daug paprasčiau apkaltinti privatininką, nes jis vienas, neturi nei visuomenės nei valdžios užtarimo. Nei vienas atvejis nepateisinamas, abu atvejai labai šlykštus nusikaltimai. Visada reikia remtis objektyviais duomenimis ir jeigu tokie duomenys sako, kad Kaunas turėjo didesnę poveikį tai tada galima daryti tam tikras išvadas.

Jeigu ne „Klaipėdos paketas“, kuris po Alytaus skandalo jau buvo visai po ranka politikos formuotojams, tai ar būtų įvykęs viešosios politikos pokytis po Grigeo?

Sunku pasakyti. Aplinkos Ministerija su nauju ministru po mano atleidimo nepradėjo jokios didesnės iniciatyvos šioje srityje. Jie daro tik tai, kas buvo numatyta iš seniau arba jau pradėta mano, o pats Mažeika nieko naujo nesukuria. Visai neseniai jis paskelbė, kad reikia daryti naujus patikrinimus Klaipėdoje kitoms įmonėms, tačiau tai nelogiška. Patikrinus nieko nebus surasta, nes naujai priimti aktai dar ilgai neįsigalios. Po to iš karto skelbia, kad reikia trumpinti pereinamąjį laikotarpį, nors patys priėmė tokį ilgą. Čia visiškai šou mano akimis. Nori tikrinti įmones, faktas, kad jie ras pažeidimus, tačiau nubausti negalės, nes teisės aktai dar neįsigaliojo. Nėra prasmės tada tikrinti ir švaistytis tokiais pareiškimais, geriau jau užsiimtu kitomis iniciatyvomis. Nuo 2022 metų jau gal ir ras kažką, tačiau tiek laiko įmonės dar gali teoriškai daryti kaip joms patogų. Čia jo stilius, skelbiasi daug daras, tačiau nieko neįvyksta.

Ką dar reikia Jūsų nuomone padaryti Lietuvoje, kad tokios nelaimės neįvyktų?

Reikia nepamiršti, jog Grigeo yra nusikaltimas, o „Ekologistika“ yra nelaimė. Iš esmės viešoji teisė turi koncentruotis ir daryti viską, kad tokie nusikaltimai kaip Grigeo ar Kauno Vandens nepasikartotų. Per šią prizmę pirmiausiai reikia žiūrėti. O dėl Alytaus, tai aš net neabejoju, jog tai yra nelaimė. Niekam toks gaisras nebuvo naudingas, o ypatingai – pačiai „Ekologistikai“. Tų nelaimių visada buvo ir bus, nuo jų sunku apsaugoti, tačiau reikia daryti išvadas, kad tos nelaimės nebūtų tokio masto, pavyzdžiui, kad gaisras būtų trumpas ir greitai likviduotas. Aišku, po nelaimės atsirado labai daug ekspertų žinančių kaip reikėjo gesinti, kas ką darė blogai.

Žiniasklaida kiekvieną tokį konfliktą bandė pagauti. Ar, Jūsų nuomone, Lietuvos žiniasklaida stengėsi dramatinizuoti šias katastrofas?

Žiniasklaidai įdomu tik tol kol yra konfliktas. Jeigu konfliktas baigiasi, tai niekam nebeįdomu. Dėl šios priežasties „Ekologistikos“ atvejis buvo aprašomas daug ilgiau. Tai visada reikia turėti omenyje. Taip pat reikia nepamiršti, kad „Ekologistikos“ atvejis daug kompleksiškesnis – staigi didžiulė ekologinė nelaimė, kurioje iškilo daug įvairių problemų. Tai, kad laikė keliomis tonomis daugiau padangų nėra rodiklis, kad būtent dėl to kilo gaisras. Galima gal prikibti, kad laikė per daug ir netvarkingai produkciją – gal čia ir būtų galima kažką keisti, nesu tikras, ne viską ir aš suprantu. Faktas, kad taisyklingai laikantis priešgaisrinių reglamentų ir reikalavimų sumažėtų tokių nelaimių, tačiau ne viskas taip paprasta.

2. Interviu su Klaipėdos Marių bendruomenės atstove. Pokalbis telefonu, 2020 m. gegužės 5 d.

Kokia, Jūsų nuomone, pagrindinė priežastis dėl kurios klaipėdiečiams kilo mintis rašyti į AM ir LR Vyriausybę? Ar greitai pavyko užmegzti kontaktą? Sklinda gandai, kad kurį laiką nebuvo kreipiamas dėmesys į šią problemą.

Apie 10 metų visuomenininkė Ligita Girskienė skundėsi smarvės problemomis. Aš įsijungiau į šią veiklą 2018 metų pavasarį. Pradėjau stebėti situacija dėl garsinamos ir puolamos vienos įmonės. Buvo tokia komposto įmonė Dumpių kaime „Branda“ ir neva tai ji kelia smarvę Klaipėdoje. Stebėdama situaciją Klaipėdoje, buvau įsitikinusi, kad smarvę kelia tikrai ne „Branda“ ir visos Klaipėdos tokia maža įmonė užsmardinti tikrai negali. Nors pati veikla įmonė yra kaip ir kvapi, tačiau jos mastas labai mažas. Suskambinome su Ligita ir pasakiau, kad pabandyti padėti. Ką aš padariau, tai perskaičiau visus taršos leidimus esančius Klaipėdos rajono teritorijoje. Toks stebėjimas buvo intensyvus apie du mėnesius. Tada aš pamačiau, kad iš viso Klaipėdoje kvapas nesusijęs su Dumpių teritorija. Tai tik suformuota aplinkosaugininkų nuomonė, kad „Branda“ ir dar pora mažų ir įtakos neturinčių įmonių veikla teršia aplinką, kad esą iš jų kyla smarvė ir kabo ore, o tada, reikiamu metu ir reikiamoje vietoje nusileidžia ten kur reikia pasmirsti (*juokiasi*). Aš pati girdėjau tokias aplinkosaugininkų kalbas, tai supratau, kad situacija yra daug sudėtingesnė ir kad „Branda“ blogu laiku perėjo labai suinteresuotiems politikams per kelią ir tiesiog ši įmonė buvo labai naudinga visiems dėl to, kad yra viena įmonė linčiuojama, tai visi kita gali daryti ką nori.

Kaip Jums tai pavyko įrodyti?

Nuvažiavau pas „Klaipėdos Vandenu“ vadovą ir paprašiau nuotekų tinklų schemų ir tada pagal adresus tikrinau iš kur gali kilti kvapas, tiesiog, tyrinėjau kokie tinklai eina kiemuose kur kyla kvapas, nes smarvė būdavo taip kad vienam kieme, uždaras kiemas, kyla baisinė smarvė, o už namo užėjus smarvės nebėra. Išsiaiškinau, kad tai susiję su sausomis nuotekų linijomis, kurios pūdamos kelia smarvę, nes bakterijos kaupiasi. Kitas dalykas, tai buvo labai ryškus kvapo šaltinis – Grigeo nuotekų vamzdis. Vieną kartą visiškai netyčia vienas inžinierius atsiuntė Grigeo šulinių schemas, pamatėme, kad yra likę 5 šuliniai, anksčiau buvo 15. Po to jie buvo uždaryti. Pastebėjome, jog Grigeo tuos šulinius nuorina. Mes visa situaciją nufilmavom, tai yra, nuorinimo principą. Nuorinimo metu aiškiai matėsi, kaip nuodingos dujos išsiskiria per tuos šulinius bei teršia Klaipėdos apylinkes ir patį miestą.

Ar bandėte kreiptis į vietines institucijas?

Aplinkosaugininkai visada sake kad viskas tvarkoje, nieko čia nėra. Kai mes viską taip radom, paskaičiavom. Tada mes įlindom į Grigeo dumblų aikšteles. Tai ką mes ten atradom, dar labiau

nustebino. Yra tokia studija, AM užsakė dumblo poligono studiją. Ta ekspertizė ir matavimai buvo padaryti aplinkiniuose kaimuose ir išmetimai buvo didžiuliai, bet tada dar Klaipėdos Vandeny turėjo savo dumblo poligonus. Ta ekspertizė nugulė į stalčius, nes ji buvo užsakyta Klaipėdos Vandenių ir jie tokį dokumentą pasidėjo į stalčių, nes turi būti tikrinama gyventojų sveikata dėl tokios taršos, tuo tarpu Klaipėdos vandeny toliau sėkmingai su Aplinkos Apsaugos Agentūra toliau kepė taršos leidimus. Kai aš pradėjau skaičiuoti dumblo aikšteles Grigeo, aš pamačiau, kad pagal duomenis, nuo 2009 metų, tos aikšteles jau buvo pilnos ir vis dar yra pilnos, bet paskaičiuojant nuotėkų kiekį, tai jeigu tas dumblas, ten tos nuotekos būtų buvusios valomos, tai ten tiesiog viskas būtų paskendę. Grigeo nuotėkų kiekis yra didžiulis, jos yra labai tirštos ir dabar Klaipėdos Vandeny springsta būtent dėl jų. Ir tada atsirado tas pradinis raštas per naktį skirtas Vyriausybei. Ji sutiko mus priimti išklaudyti.

Kas buvo pagrindiniai iniciatoriai?

Klaipėdos Marių bendruomenė.

Kaip viskas klostėsi išsiuntus raštą valdžios institucijoms?

Mes tada parašėme tą raštą ir 2018 metų rugsėjį mes atsiduriam pas premjerą. Tam rašte tarsi ekstrasensė rašiau (juokiasi), kad nevalytos nuotekos išeina į Marias iš Grigeo. Žinoma, niekas mumis netikėjo. Po to jau prasidėjo visas karas su AAD ir jos vienu atstovu, kurio jau dabar dirbančio nėra – Andriumi Kairiu. Tai buvo labai didelis karas. Jis siuntė mus gydytis ir prasidėjo grasinimai tiesiogiai man. Žodžiu jie sakė, kad nieko negalima judinti ir viskas yra gerai. Tada atvažiuoja Vyriausybės darbo grupė ir pamato visą netvarką Klaipėdoje. Dar pridursiu, žiūrint į taršos Grigeo leidimus, tai balandžio 2018 metais AAA leido jiems deginti gamybinės atliekas miesto centre. Jie net neturi normalių filtrų, nei kaminų normalių, o taršos leidimai vis tiek buvo išduoti. Visur tada smarvė suintensyvėjo. Visos tos deginamos medžiagos yra labai smardžios: amonio salietras ir visos kitos. Toliau, mes atidirbom Vyriausybėj toje darbo grupėje keturis mėnesius ir situacija buvo labai rimta ir sudėtingesnė negu norėtusi visiems. Klaipėdos Vandenių niekas nelietė. Tai primena Kauno Vandenių atvejį. Visas tyrimas ir darbas Vyriausybėj buvo žiaurus karas.

Tarp ko karas, galbūt galėtumėte patikslinti?

Pradžioje buvo tokia iniciatyva iš AM, nes K. Navickas, tuometinis ministras, kuris Kairį pakėlė pareigose, laikėsi pozicijos, kad visuomenininkai visada nusišneka ir nieko nenusimano. Labai sunku buvo dalyvauti posėdžiuose su visais biurokratais, o aš buvau visiškai viena, o jie visi mane puolė su įstatymais, kurių aš nežinau. Vis dėlto, po kelių posėdžių mes jau susidraugavom ir pradėjom kalbėtis kaip suaugę žmonės.

Tada jau pradėjote rengti „Klaipėdos paketą“?

Šį dokumentą rengė jungtinė AM ir SM bei Vyriausybės atstovų grupė, tačiau, pagrindas ėjo per AM. Mes po to ėjom link tu išvadų, tačiau pastebėjau, kad pramonininkai ėjo iš kitos pusės. Tame labai intensyviai dalyvavo S. Gentvilas su K. Navicku. Gentvilas buvo vienas iš tų asmenų, kuris labai stengėsi viską padaryti, kad Grigeo nebūtų prijungtas prie Klaipėdos Vandenių, nors mano asmeninė iniciatyva buvo, kad bent jau dviem mėnesiams perjungti nuotekas ir tiesiog pasižiūrėti ir paskaičiuoti kokia tarša. Ir tada gimė jau įstatymų projektas S. Gentvilo galvoje, kad reikia padaryti nuolaidą Grigeo nuotekoms ir reiškias taip būtų nupirkta įmonė, kad jie persijungtų į Klaipėdos Vandenis. Pagrindinis pagalbininkas šioje situacijoje buvo aplinkos apsaugos komiteto pirmininkas K. Mažeika. O tada jau sustatėm projektą šioki tokį. Pats įstatymų paketas, kurio pagrindinis pramušėjas buvo Raimondas Sakalauskas. Tai, koks jis gimė, buvo ne toks aštrus ir toli gražu nuo pirminio mūsų varianto. Buvo labai daug derybų ir švelninimų. Visi ieškojo kompromiso: ir politikai ir pramonininkai ir visuomenininkai. Ir kai tas išvadas priėmė ir įstatymas pradėjo skintis kelią, aš pasakiau verslininkams, kad jūs visi patys kalti, nes mes bandėm gražiuoju tartis su gamyklomis, kad būtų gerai visiems. Jeigu tokios asocialios įmonės kaip Grigeo šnekėtūsi, tai būtume galėję geresnių sąlygų pasiekti. Jeigu pramonininkai toleruoja toki Grigeo elgesį, tai jie ir turi prisiimti atsakomybę.

Kaip Jūs dabar vertinate šį pataisų rinkinį, kai jis jau yra priimtas?

Galiu pasakyti, kad pagal dabartinę situaciją, jeigu aš galėčiau atsukti laiką atgal, tai greičiausiai pasakyčiau visam paketui *cancel*, nes tas įstatymų paketas dabar yra tarsi įrankis eko-teroristams. Pati didžiausia bėda, kad eko-terorizmas pas mus yra labai ryškus, todėl kad bet kas gali naudotis valstybinėmis institucijomis, kurios yra visiškai pažeidžiamos, algos yra tragiškos... *(šioje vietoje įrašas dingsta keliolikai sekundžių)*

Tai Jūsų akimis šis pataisų rinkinys atrodo gana silpnas?

Tai va, ir sakykim rezultatas viso to ko aš pati asmeniškai siekiau, jisai vis dėlto yra nulinis, todėl kad paskutinis posėdis Klaipėdos savivaldybėj parodė realią situaciją. Dumpių valymo įmonės vadovas pasakė, kad nėra tų išmetamųjų linijų priežiūros ir viskas. Sako, Klaipėdos Vandenių atstovai, kad įmonės ir žmonės per mažai vandens išleidžia ir tiesiog vyksta puvimo procesas. Esmė, kad mes norėjome tokių pataisų, kurios leistų surasti kvapų šaltinius, tačiau apie tokius dalykus mažiausiai buvo kalbama. Valdžios atstovai padarė taip, kad tiesiog kartas nuo karto rastų atpirkimo ožį ant kurio dėl akių suverstų visą kalnę. „Klaipėdos paketas“ šiuo atveju lieka tik tai priemone uždaryti kokią nors įmonę, nors siekis buvo visiškai kitas. Norėjome ne įmones uždaryti, o priversti jas susitvarkyti, tačiau visos pusės vieni kitų nesuprato. K. Mažeika prieš dvi savaites drebia žinią, kad vienintelė Klaipėdos problema yra „Clasco“. Ką galiu čia ir pridurti, tai tik interesų žaidimai pačioje AM. Verta

paminėti, kad Lietuvoje nuotėkos yra praktiškai nevalomos. Įstatymai nesutvarko valymo problemos, nes pas mus daugybė atliekų net nėra valomos, nes jos nėra traktuojamas kaip atliekos. Prie to pačio, ES pinigai aplinkosaugai investuojami neteisingai, ne į valymo įrenginius, o į pačią verslų plėtrą.

Kodėl ir kur „Klaipėdos paketas“ taip ilgai užstrigo Seime?

Jis užstrigo Kaimo Reikalų Komitete, o buvo ir tokių asmenų, kurie siekė, jog jis pasiektų Antikorupcijos Komisiją Seime, nes tokiu atveju, šis paketas niekada nebūtų pasiekęs dienos šviesos.

Ar tiesa, kad po „Ekologistikos“ gaisro „Klaipėdos paketas“ pajudėjo iš Kaimo Reikalų Komiteto?

Seime tai jis pajudėjo, bet su „Ekologistika“ tai buvo lygiai ta pati situacija su taršos leidimais kai jie buvo dalijami į kairę ir į dešinę. Stebėjau ką veikia N. Cesiulis. Pats N. Cesiulis viską darė, kad tas gaisras ilgiau degtų. Politikams naudingi tokie įvykiai, nes jis pasidarė didžiulę reklamą visą atsakomybę sau prisiėmęs. Kitas dalykas, tai aš kalbėjau su N. Cesiuliu ir apie įstatymų paketą. Jisai mane pasiuntė toli ir pasakė, kad man nerūpi jūsų įstatymų. Čia labai panašios situacijos, kad savivaldybėse taršos leidimai nevaldomai dalijami visiems per korupcinius ryšius, draugus ir panašiai.

Ar pajutote kokį nors pokytį kai K. Navicką pakeitė K. Mažeika?

Viskas iš esmės pasikeitė į gerąją pusę, nes ne tik ministras pasikeitė, bet ir dalis komandos. Naujoji komanda stengėsi labiau atsisukti į šią situaciją. K. Mažeika pats, daug nesiėmė, tačiau visa komanda buvo tvirtesnė ir labiau stovėjo už mus ir mažiau už lobistus, kurie darė įtaką. AAA irgi pakeitė vadovą ir siek tiek pagerėjo situacija. Tačiau tokie pokyčiai įtakos didelės vis tiek neturi, nes taip staiga niekada niekas niekur nesikeičia.

Kodėl, Jūsų nuomone, lūžis įvyko būtent po Grigeo?

Grigeo turbūt buvo paskutinis vinis. Įstatymas vis tiek turbūt butu praėjęs vienaip ar kitaip, tik neaišku kada. Žinoma, jis būtų buvęs žymiai silpnesnis, nes jį dar Komitetui bandė švelninti, tačiau dėl Grigeo jie buvo priversti greitai išleisti tai, ką turėjo. Pavyzdžiui turėjo būti žymiai daugiau punktų, tačiau išėjo tik 5, o turėjo būti 12.

3. Interviu su Žaliosios Politikos instituto atstove. Vilnius, 2020 m. gegužės 6 d.

Ar jūsų akimis didėja žalioji aplinkosauginis sąmoningumas Lietuvos visuomenėje?

Aš manau, kad visuomenės atžvilgiu ekologinis sąmoningumas tikrai auga ir tam įtaką daro daugybė veiksnių. Tiek bendras komunikacinis laukas, tiek mada ateina galima sakyti iš kitų valstybių, tiek objektyvūs reiškiniai, kurie leidžia įtikėti, kad teiginiai apie klimato kaitą yra realūs. Sąmokslų teorijos lūžta prieš objektyvius temperatūrų pokyčius, ekstremalius reiškinius. Aš manau, kad visuomenėje, ypatingai jaunesnio amžiaus žmonės, pasižymi aukštesniu sąmoningumu ir tas matosi pasikeitusiuose vartojimo įpročiuose, pirkinių krepšeliuose. Bet yra kita problema, kad tas sąmoningumas ne visą laiką spėja koja kojon su galiojančiu įvairiausių dalykų reglamentavimu pradedant nuo įmonių veiklos reguliavimų, baigiant pačios valstybės procedūromis ir veikimu. Šitas neatitikimas dažniausiai iššaukia daugybę konfliktų ir situacijų, kuriomis visuomenė yra nepatenkinta. Vienas iš pavyzdžių gali būti miškų valdymo politika. Valstybėje iki šiol kvestionuotas požiūris, kad miškas yra daugiau ūkinės paskirties objektas valstybėje. Tai yra valstybės turtas iš kurio generuojami pinigai. Dabar toks požiūris į miškus pasikeitęs, žmonės seka kokius medžius kur kertami ir klausia kodėl taip vyksta. Žmonės nebenori kirsti medžių ir domisi kodėl niekas neperspėja prieš kertant. Tai tokių konfliktų visuomenėje labai daug ir galiojančios procedūros tiesiog neatitinka visuomenės lūkesčių. Turės praeiti nemažai laiko kol visuomenės spaudimas pasieks tokį lygį, kad atitinkamai būtų pakeista visa reguliavimo bazė.

Sąmoningumas didėja, tačiau ar tam buvo kritinis lūžis ar tai buvo nuoseklus lėtas procesas?

Lūžis turbūt būtų įstojimas į Europos Sąjungą, nes kartu su tuo atėjo naujas požiūris į viską. Didesnio esminio lūžio neišskirčiau.

Anksčiau Lietuvoje įvyko daug kitų aplinkosauginių skandalų: Kauno Vandenių skandalas, padangų gaisras Alytuje ir kiti taršos šaltinių atvejai. Tačiau nei vienas iš jų nesusilaukė tiek dėmesio kiek „Ekologistika“ ir „Grigeo“? Kodėl?

Aš galvoju, kad nusižengimų ekologinių ir aplinkosauginių nelaimių buvo daug. Tiesiog dabar visuomenės netolerancija ir sąmoningumas yra jau pasiekęs tokį lygį, kad vis mažiau toleruojami tokie nusikaltimai ir vis daugiau dėmesio skiriama atskiriems skandalams. Žinoma, šie du pastarieji atvejai palietė visuomenę ne tik iš ekologinės pusės, bet ir iš daugybės kitų aspektų. Kalbant apie visuomenės sveikatą, žmonės tiesiogiai matė ugnį Alytuje, tiesiogiai jautė dūmų kvapą ir tas nelaimės mastas buvo labai apčiuopiamas. Grigeo atveju šiek tiek kita situacija, nes nebuvo tiesiogiai apčiuopiama, bet ten suveikė tai, kad pati įmonė turėjo labai gerą reputaciją, naudojosi savo turimu sertifikatu, jog jų produkcija yra ekologiška. Tas sukurtas ir vykdytas žalioji smegenų plovimas –

būtent tai papiktino žmonės. Dėl to šitie atvejai skiriasi, bet pats dėmesys manau buvo pritrauktas dėl aiškių pasekmių jutimo. Priešingai negu ilgalaikiai gamtos procesas, žmonės dažniausiai netiki klimato kaita, nes tai ilgoje perspektyvoje vykstantis reiškinys ir nebūtinai kiekvienas savo kailiu patiria tuos pokyčius.

Kaip vertinate „Ekologistikos“ gaisrą? Kodėl, Jūsų nuomone, nebuvo imtasi jokių matomų sprendimų?

Manau, kad gaisras atskleidė keletą jau žinotų dalykų, tačiau jų ignoravimas šį kartą padarė tokias pasekmes, kurios buvo labai skaudžios daugelyje sričių. Dabar dar vyksta visi teismo procesai, tačiau teigiama, kad nelaimė įvyko todėl, kad egzistuoja korupcija aplinkosaugos kontrolės srityje, kadangi yra maža pareigūnų rotacija, atlyginimai yra maži, jų išlaidos nėra kompensuojamos. Yra daugybė veiksmų, kurie lemia tai, kad pareigūnai susigundo pažeisti jiems priskirtas funkcijas ir veikia daugiau įmonės naudai, o ne viešojo intereso naudai. Ta įmonė apskritai nebuvo įtraukta į pavojingų objektų sąrašus dėl priešgaisrinės saugos. Įtrauktos įmonės turi būti tikrinamos tam tikru dažnumu ir keliami tam tikri reikalavimai. Antras dalykas, tai įvykis parodė, kad mūsų valstybė nėra pasiruošusi koordinuoti ekstremalias situacijas. Visa ta komunikacijos krizė, kuri vyko tarp savivaldos ir centrinės valdžios atskleidė, kad mes planus tarsi turim, bet niekas nežino kaip juos vykdyti esant reikalui ir daro tai kas tuo momentu atrodo tinkama. Šitas dalykas buvo akcentuotas jau seniai, bet tiesiog niekas nepriėmė to kaip rimto argumento, nes niekas nemano, kad ta nelaimė kurią mes planuojam ir kuriai turim ruoštis – įvyks. Yra net gi statistika, kuri parodo kiek kiekviena institucija yra pasiruošusi suvaldyti ekstremalias situacijas. Tai net vidiniai auditai buvo atskleidę, jog mes neturim pakankamai priemonių. Alytaus atvejis labai aiškiai matėsi ir atrodė, kad mes turėtumėme iš to pasimokyti, bet praėjus beveik pusei metų mes turim pandemijos situaciją. Ir vėl visos tos problemos, tik šį kartą, dar didesniu mastu, kartojasi. Tai labai gaila, kad prieiti prie praktinių nelaimių vietoj to, kad pasiruoštume teoriniame lygmenyje. Daug kas kalba apie Astravo pavyzdį ir grėsmę. Jeigu įvyktų nelaimė ten, tai visiškai neaišku ką tada turėtų visi daryti ir kaip civilinės saugos mechanizmai įsijungtų ir suveiktų. Tokios situacijos neturėtų būti toleruojamos, bet iki šiol yra. Aš manau, kad imtis kažkokių sprendimų po gaisro pritrūko politinės valios. Seime tie žmonės, kurie priima sprendimus patiria daug spaudimo iš įvairių interesų grupių ir kol mes visuomenėje nepasieksime tokio lygio, kad būtume pakankamai susitelkę spausti sprendimų priėmėjus atstovauti viešąjį interesą, o ne pasiduoti konkretiems lobistams ar konkrečioms įmonėms. Kol bus labiau ginami kitų interesai, tol matyt situacija nesikeis.

Kaip vertinate Grigeo skandalą? Po šio skandalo sprendimai buvo priimti, ir gana greitai. Kas, Jūsų akimis, tai lėmė?

Aš manau, kad čia buvo labiau sutapimas negu konkrečiai Grigeo įvykiui skirtas sprendimas. Manau, kad jie ilgą laiką jau brendo. Žinoma, tas įvykis buvo katalizatorius paskatinęs visų procesų veikimą. Tiesiogiai sakyti, kad „Klaipėdos paketas“ atsirado konkrečiai dėl Grigeo, tai nesutikčiau. Klaipėdoje aplinkosauginių nusižengimų yra labai daug. Pavyzdžiui Klaipėdos uosto veikla – vietinės bendruomenės ne vienerius metus kreipiasi įvairiausiai lygiais ir vis dar negauna tenkinančių atsakymų ir pokyčių, kad būtų suvaldyta tarša iš uoste veikiančių įmonių, kurios vykdo atvirą geležies rudos krovą ir daugybę kitų veiklų. Taip pat, yra paruošti ir patvirtinti uosto plėtros planai, kurie dar labiau pablogins ten gyvenančių žmonių situaciją. Tai čia viena Klaipėdos bėda. Kita bėda, tai kur klaipėdiečiai susiduria su kvapų ir vandens tarša pietiniame pramonės rajone. Problemos buvo žinomos ilgą laiką, tačiau Grigeo atvejis buvo reikšmingas tuo, kad pati įmonė yra milžiniška ir ji buvo viena iš sėkmės pavyzdžių Lietuvoje. Tai, kad jie nuvylė visą savo klientų ratą ir visą rinką apskritai, tai pakirto pasitikėjimą. Manau, kad tai turėjo didelę reikšmę visuose procesuose, o ir pats atvejis buvo labai plačiai nušviestas. Žmonės dažnai valstybės išteklius suvokia kaip bendrą turtą ir galbūt tas lyrinis momentas, kad mūsų Kuršių Marias, UNESCO saugomą paveldą, teršia lietuviško kapitalo įmonė Grigeo. Tai labai jautrus klausimas visuomenei, tad politikai jau nebegalėjo to klausimo vilkinti.

Ko reikėtų aplinkosauginei sistemai, kad panašus įvykis ateityje nepasikartotų?

Aplinkosauginėje sistemoje yra daugybė problemų ir jos siejasi su daug veiksnių. Vienas jų – finansavimas. Lietuva skiria tik 0,3 procento aplinkos apsaugai, kai ES vidurkis – 0,8 procento. Finansavimas mažas ne tik dėl to, kad valstybė neskiria pinigų skirstydama biudžetą, bet dar ir dėl to, kad visa mokesčių struktūra yra nemotyvuojanti tiek žmonių, tiek įmonių elgtis aplinkai draugiškesniu būdu. Tai čia pradedant nuo akcizų dydžių ir baigiant eiliniaisiais mokesčiais už taršą. „Klaipėdos pakete“ dabar jau numatytos didesnės baudos už taršą ir už reikalavimų nesilaikymą, bet tai įvyko tik dabar ir iki šiol įmonėms labiau apsimokėdavo daryti pažeidimą ir už jį atsiskaityti baudos pavidalu negu iš anksto investuoti į iškeltų reikalavimų vykdymą ir tokiu būdu išlaikyti aplinkosauginius standartus ir kokybę. Kitas dalykas, bendras finansavimas yra mažas, tai aplinkosaugos darbuotojų algos irgi yra nemotyvuojančios. Žinoma, dalis žmonių veikia iš idėjos, bet negalima remtis vien tais žmonėmis, turi būti adekvatus finansinis atlygis, tad tokiu būdu galėtume užtikrinti stipresnę kontrolę. Dabar pareigūnai ir profsąjungos kalba, kad reikia finansavimo, bet tinkamos reakcijos nesulaukiama. Problema čia susijusi ne tik su tais, kurie tikrina įmones, bet ir gyvosios gamtos aplinkosaugininkais. Dalis darbuotojų net uniformų nusipirkti negali ir kurą turi iš savo lėšų dengti. Tai kaip galima tikėtis, jog jie bus atsparūs rizikai kylančiai iš įmonių, kurios nori

piktnaudžiauti sistema. Taip pat, turbūt yra mąstymo ydos kai mes laikom aplinkosaugą kaip primestą Europos Sąjungos ar kažkokių radikalių žalių pažiūrų žmonių, o ne kompleksinę ir būtiną dalį visame ūkio organizavime ir visoje ekonomikos veikimo sistemoje, nes mažai kas iš sprendimo priėmėjų galvoja apie ilgalaikę perspektyvą. Jeigu jie taip darytų, tai suprastų, kad investavimas į aplinkos būklės palaikymą ir gerovę tiesiogiai susijęs su išlaidomis kitose srityje. Jeigu mes dabar užtikrinsime, kad būtų kuo mažiau teršiamas oras ir aplinka, ateityje turėtume mažiau susirgimų ir mirčių nuo taršos. Jeigu naudosisime mažiau pesticidų ir trąšų ūkiuose, tai užtikrinsime, kad gyventojai valgytų sveikesnę maistą – tokiu atveju mažės alergijų ir išleisime mažiau pinigų jų gydymui. Čia reikia žiūrėti į kompleksinius dalykus, bet iki šiol ta nauda vertinama tik kadencijos perspektyvoje. Tai gerai, kad turime ES reikalavimus, kurie mus pastato į tam tikras normas ir tolerancijos ribas ko mes turim siekti ir ko negalime sau leisti. Bet iki šiol politikai laiko juos primestais ir nesuvokia jų būtinybės.

Kokią įtaką žiniasklaida turi tokio pobūdžio skandalams kaip „Grigeo“ ir „Ekologistika“?

Manau, jog ji turi labai didelę įtaką ir ne tik žiniasklaida, bet ir socialinių tinklų galimybės. Anksčiau jei tie atvejai ir vykdavo, tai žinutės apie juos pasiekdavo mažiau, o dabar tam galimybės yra visai kitos ir tie nuomonės formuotojai, kurie kalba apie šiuos dalykus, padaro įtaką kitiems. Jeigu nuomonės formuotojai gauna didesnę eterį ir reklamuoja aplinkai draugiškas vertybes, tai galbūt pavyks ir masinę nuomonę pasukti į tą pusę, kuri būtų palankesnė ekologijos suvešėjimo galimybei Lietuvoje. Vis dėlto, žiniasklaida turi išlikti objektyvi ir tuo dalykus nušviesti teigiamai, nes kartais jie tiesiog ieško skandalų ir sutirština daug spalvų, nuomonių. Kartais ji kreipia dėmesį ne į esminius dalykus. Ji sureaguoja labai greitai, tačiau tas dėmesys būna epizodinis, ribotos trukmės. Paskui, kad tą spaudimą politikams ir konflikto dalyviams išlaikyti pokyčiams vykti ir tęstis, žiniasklaida jau to nebepadaro. Alytaus atveju daugybė pareigūnų pažadėjo, kad keisis dalykai, bet tik nusiūgo visuomenės dėmesys ir buvo nukreiptas į kitus dalykus, visa tai buvo tiesiog užmiršta, dėl to pokyčiai ir nebeįvyko. Tas spaudimo ir dėmesio palaikymas yra svarbus. Jeigu žiniasklaida sugebėtų turėti didesnę kontrolę, galbūt matytume kitokius rezultatus.

4. Interviu su AM darbuotoju. Pokalbis telefonu, 2020 m. gegužės 7 d.

Kokiomis sąlygomis „Klaipėdos paketas“ atsidūrė politinėje darbotvarkėje?

Pradinė informacija tai jau buvo sena ir žinoma. Viskas prasidėjo nuo didėjančio skundų srauto, kurisėjo visoms institucijoms. Galiausiai Vyriausybei trūko kantrybė ir ji parašė pavedimą Aplinkos Ministerijai sudaryti darbo grupę įvertinti situacijai bei pateikti siūlymus situacijos gerinimui. Darbo grupė atliko darbą, pateikė rekomendacijas, kurių didelė dalis buvo keisti teisės aktus. Taip gimė

Vyriausybės pavedimas pagal tas rekomendacijas parengti teisės aktų projektą. Taip ir atsirado tas paketas.

Per kiek laiko Aplinkos Ministerija parengė šį projektą?

Sąlyginai greitai. Tie pavedimai pirmiausiai buvo labai optimistiniai – Vyriausybė norėjo, jog per mėnesį padarytume, bet galiausiai nuo pradžios iki pabaigos susisukom per pusmetį, kadangi vyko daug derinimo. Lyginant su kitais projektais viskas įvyko greitai.

Žiniasklaidoje pateikiama informacija, jog projektui patekus į Seimą, komitetai nenoriai jį priėmė. Ar jums žinoma ši situacija?

Taip, žinau, praktiškai aš visuose juose ir dalyvavau.

Kas, Jūsų akimis, labiausiai nenorėjo šio projekto?

Nepasakyčiau, kad buvo kažkokių priešininkų, kurie ardė paketą. Projektas pakankamai revoliucinis. Tas kas išėjo, tai pavadinkim, jau kompromisinis ir daug tų pirminių nuostatų ir Vyriausybės nepaėjo, paskui ir Seimo Komitetuose kampai apsišlifavo. Aiškių priešininkų tikrai nebuvo, bet kaip ir visada, buvo matomi tam tikri interesai kai logika tiek pas vienus, tiek pas kitus. Tas bangavimas visada turi išsilyginti nuo kažkokių reikalavimų nebuvimo iki labai griežto užlaužimo. Visada reikia rasti tą aukso vidurį, tačiau kompromisinių diskusijų buvo tikrai daug.

Kas labiausiai buvo suinteresuotas kompromiso ieškojimu ir kas labiausiai gynė pradinį variantą?

Iš mano perspektyvos, tai Aplinkos Ministerija laikėsi pozicijos, kad kas išėjo iš Vyriausybės, tai turėtų būti pagrindas ir gynėm tą poziciją. O kompromiso ieškojo labiausiai, sakyčiau, verslo atstovai. Labai stipriai – Žemės ūkio asociacijos ir organizacijos ir Pramonininkų konfederacija.

Kaip vertinate „Ekologistikos“ gaisro nelaimę ir tai, jog po jos nebuvo imtasi jokių aiškių aplinkosauginių sprendimų, kaip tai buvo padaryta po „Grigeo“ skandalo?

Nepasakyčiau, kad jokių sprendimų nebuvo. Galbūt po Ekologistikos tų sprendimų buvo netgi daugiau negu po „Grigeo“, nes kol kas dar nieko konkretaus nėra padaryta. Ikiteisminiai įvykiai vis dar vyksta, todėl gana sunku viską aiškiai vertinti. Šiaip tai, analizuojant Alytaus situaciją, tai yra tų sprendimų. Seimas pavedė Valstybės Kontrolei atlikti taršo vertinimo sistemos prevencijos tyrimą ir pateikti ataskaitą. Taip pat, pati ministerija pradėjo rengti tą priemonių planą. Vis dėlto, „Ekologistika“ sudėtingas reikalas, nes gavosi kompleksinė problema. Kiekvienas aišku tą problemą mato iš skirtingų pusių, bet mano nuomone – priešgaisrinė ir civilinės sauga niekada nevertina tokių

objektų kaip „Ekologistika“ ir nepasveria tokių įmonių rizikos gyventojams. Iš principo, kai leidi įmonei sukaupti 6000 ar net 10000, kitaip sakant „belekiek“ padangų vidury miesto centro ir nėra aplinkosauginių reikalavimų. Po kiekvienos nelaimės ir gaisro mes puolam taisyti pasenusius teisės aktus. Kai Trakuose sudegė padangos, tik tada atsirado priešgaisriniai reikalavimai laikyti padangas patalpose, tačiau neturėjom omeny, jog dabar reikia užkišti pastatus padangomis iki lubų, o kai reikia gesinti, tai net nėra kaip prieiti prie šaltinio.

Po „Grigeo“ skandalo buvo sušaukta neeilinė Seimo sesija aplinkosauginiams klausimams spręsti. Kaip vertinate jos metu priimtus sprendimus?

Vertinu teigiamai. Manau, jog priimtas kompromisas yra pakankamai logiškas. Dažnai mėgstama „*ant karštųjų priskaldyti malkų*“, tačiau šiuo atveju, manau, taip nenutiko. Iš principo atsiranda daug naujovių, kurios pakeis situaciją. Vis dėlto, yra kita bėda, tai poįstatyminiai teisės aktai, nes praktiškai įstatymai savaime neveikia ir poįstatyminiai aktai kažkokio perversmo nepadarys. Kita bėda, tai įgyvendinimas ir požiūris. Taip pat svarbu, jog šis paketas veiks kaip prevencija. Dabar įmonės gaus tris įspėjimus ir praras taršos leidimus, kas mano nuomone yra gerai, o ne kaip anksčiau, kai buvo tuo piktnaudžiaujama. Toks prevencinis sprendimas yra labai logiškas. Kitas reikšmingas dalykas, tai bet kuriuo metu bus galima imti laboratorinius tyrimus. Įmonės taip pat privalės dabar įvairiausių išrašus pateikinti, tai šie dalykai yra tikrai geri.

Summary

“When does the environmental protection become a topic of interest for politicians? The impact of scandals on environmental policy agenda”

This Bachelor thesis examines the impact of environmental scandals during the 2016-2020 government's tenure on the public policy agenda. The research analyses two resonant events - the "Ekologistika" and "Grigeo" scandals. Both of them highlighted the problem of an insufficiently efficient environmental system in Lithuania. However, only one of them led to changes in the environmental system. The main goal is to identify the main conditions and reasons why, despite the similar scale of damage and public attention, it was the “Grigeo” scandal, and not the “Ekologistika” scandal, that drew the attention of politicians and put environmental issues (“Klaipėdos paketas”) on the political agenda.

The following tasks to reach the main goal: 1) To adapt J. Kingdon multiple-stream framework and framing theory analysis. 2) To prepare a discourse analysis of the portrayal of selected environmental scandals in the media. 3) To identify the main conditions that led to the different effects of scandals on the emergence of environmental issues on the political agenda.

In this thesis, it was revealed that there is a certain chain combination of four components that creates the conditions, which are necessary for environmental change to occur. The analysis of the discourse has shown that a clear formulation of the problem is a key factor in enabling change. **A specific definition of the problem**, agreed by all stakeholders, makes it possible to present a problematic narrative at the societal level. If a scandal is defined as an environmental problem, it increases the likelihood that politicians will pay attention to the field of environmental protection. A clearly articulated problem provides an incentive for **organized groups** to form. These groups can mobilize society and put pressure on politicians to demand systemic change. An organized group can change the course of politics, thus fostering the emergence of a **political leader**. Achieving change requires the emergence of a politician or group of politicians who take responsibility for it, which can speed up the process of putting the issue on the agenda. As an additional but not necessary condition for change to take place is the **workload of the agenda**. The focus of politicians is a valuable and limited resource, so the likelihood that a particular issue will come to their attention increases if issues that are more important are not addressed at the same time.

This work proposes to engage in an academic discussion of policy agenda formation by providing a new perspective for Kingdon's multiple-streams framework. It suggests addressing the shortcomings of the problem stream by using a new alternative - defining the problem through its interpretation in the media. It is noticeable that a large amount of work has been done in the world researching the environmental policy agenda, but in Lithuania the number of such work is extremely

small, therefore, a niche opens for further research, which could be analysed using the theoretical framework discussed in this final work.

This thesis reveals that the impact of the scandal on the environmental agenda has been made possible by the increased involvement of the public, and thus the media, in the environmental discourse and the resulting pressure on the policy sector. It has been repeatedly mentioned that the environment is the last priority on the political agenda, and it is clear that environmental policy is of interest when it becomes particularly relevant to potential voters. A clearly defined problem, its known cause and the mobilized society facilitate both the expression of leadership and the promotion of change in this area, ensuring that not only is the environmental system improved, but also expectations are met.